

Tímarit Kennslumiðstöðvar Háskóla Íslands

Efnisyfirlit

Frá kennslunefndum fræðasviða

Gervigreind í námi og kennslu á Félagsvísindasviði: Staðan nú og vísbendingar um hvert við stefnum.....	4
Kennslubrúun á Heilbrigðisvísindasviði	13
Hvernig verður námið í nýju húsnæði Menntavísindasviðs í Sögu?	22
Þjónusta við nemendur sem ekki hafa íslensku að móðurmáli	30
Kennslunefnd Hugvísindasviðs 2022–2023.....	34

Fréttir

Frá starfi Kennsluakademíu opinberu háskólanna.....	6
Af Erasmus-heimsóknum	8
Viðurkenning fyrir lofsvert framlag til kennslu 2022.....	19
Kennsluverðlaun Heilbrigðisvísindasviðs	21
Samstarfsverkefni háskólanna	23
Kennsluviðurkenning VoN	26
Fjórtán framúrskarandi kennarar teknir inn í Kennsluakademíu opinberu háskólanna	29

Þemagrein

Gervigreind sem ný siðferðileg áskorun fyrir háskólastarf	7
Spunagreindin.....	24
Hjálparhella háskólanemans	31
Notkun gervigreindar í námi og kennslu	32

Rannsóknir

Á að gefa einkunn fyrir heimadæmi?	9
Rannsókn á kennsluháttum og fræðsluþörf meðal kennara í HÍ – frumniðurstöður.....	17
„Ruslakista“ eða „gæðafólk“: Upplifun nýráðinna lektora við Háskóla Íslands á stuðningi við kennslu og rannsóknir	27

Viðtal

Heimspekingur á vettvangi: Viðtal við Róbert H. Haraldsson, fráfarandi sviðsstjóra kennsluviðs Háskóla Íslands	14
--	----

Grein

Menning: Margbreytileiki og sjálfsmyndir.....	11
Heimsmarkmið og græn skref deildar.....	20
LOUIS – hæfni þvert á fræðigreinar: Vel sóttar vinnustofur haldnar við HÍ	33

Tímarit Kennslumiðstöðvar Háskóla Íslands
Journal of the Centre for Teaching and
Learning at the University of Iceland

2023, 11. árgangur, 1. tölublað
<https://doi.org/10.33112/tk.11.1>

Rafræn útgáfa:

<https://tk.hi.is>

Útgefandi:

Kennslumiðstöð Háskóla Íslands
Setberg, Hús kennslunnar
2. hæð
Suðurgata 43, 102 Reykjavík
Sími: 525 4447
Netfang: kennslumidstod@hi.is
www.setberg.hi.is

Ritstjórn:

Aleksandra Hamely Ósk Kojic (aðstoð)
Anna María Björnsdóttir (aðstoð)
Edda R. H. Waage
Guðrún Geirsdóttir (ritstjóri)
Henry Alexander Henrysson

Umbrot og prentun:

Prentmet Oddi

Ljósmyndir:

Guðrún Geirsdóttir
Kristinn Ingvarsson
Hafsteinn Einarsson

Ljósmynd á forsíðu:

Hafsteinn Einarsson og Al

Prófarkarlestur:

Bjarni Benedikt Björnsson

Afnotaleyfi:

CC BY-4.0 © Höfundar
<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>
Þetta tímarit er gefið út með afnotaleyfi
Creative Commons. Það þýðir að
endurnýta má greinarnar í tímaritinu
að hluta til eða alveg, breyta, dreifa,
textagreina og búa til afleidd verk í hvaða
miðli sem er. Skilyrðin eru að upprunalegra
höfunda og ljósmyndara sé getið og að
um sé að ræða fræðilega vinnu sem
eykur þekkingarlegt verðmæti efnisins.

ISSN 2298-9595 (prentuð útgáfa)
ISSN 2298-9978 (rafræn útgáfa)

Af heilindum og háskólum

Mynd: ©Kristinn Ingvarsson

Guðrún Geirsdóttir, ritstjóri Tímarits Kennslumiðstöðvar Háskóla Íslands

Ellefta sinn gefum við út Tímarit Kennslumiðstöðvar Háskóla Íslands og í þetta sinn er það heldur seint á ferðinni sem skrifast á starfsmannabreytingar á Kennslusviði. Þar hafa góðir félagar kvatt og aðrir komið inn í staðinn eins og gengur og gerist.

Róbert Haraldsson sem leitt hefur Kennslusvið undanfarin sex og hálf ár er einn þeirra sem kvaddi og af því tilefni settist Edda R. H. Waage niður með honum og fékk hann til að líta yfir farinn veg. Í viðtalinu ræðir Róbert m.a. um covid og þau áhrif sem faraldurinn hafði á kennsluhætti. Covid var svo sannarlega harður húsbóndi sem tókst heldur betur að hrista upp í hefðum og venjum í kennslu og knýja okkur til að innleiða nýjungar sem margar hverjar lifa enn.

Þema þessa tölublaðs er *Háskólakennsla og heilindi í námi* og undir þeim hatti leggja þau Hafsteinn Einarsson, Henry Alexander Henrysson, Hólmfríður Jennýjar Árnadóttir og Rannveig Klara Guðmundsdóttir sitt af mörkum til umræðunnar um gervigreindina sem komið hefur af stað hressilegri umræðu um nám og kennslu. Umfjöllun um viðbrögð við gervigreindinni er jafnframt að finna í fréttum frá fræðasviðum. Forsíða tímaritsins í ár er svo hönnuð af Hafsteini Einarssyni og gervigreindinni.

Undir hatti rannsóknna er að finna þrjár býsna áhugaverðar greinar. *Á að gefa einkunn fyrir heimademi?* spyr Ásdís Helgadóttir og fjallar þar um námsmat, sem er reyndar eldheitt

umræðuefni á tíma gervigreindarforrita. Þær Ásta B. Schram og Abigail Snook segja frá fyrstu niðurstöðum viðamikillar rannsóknar á kennsluháttum kennara við HÍ og þörfum þeirra fyrir fræðslu og þjálfun og þær Renata Emilsson Pesková og Ingibjörg Ósk Sigurðardóttir segja frá rannsókn sinni á þörf nýráðinna lektora fyrir stuðning við kennslu og rannsóknir. Báðar þessar greinar gefa dýrmætari upplýsingar til þeirra sem stýra og leiða kennsluþróun í háskólum.

Háskóli Íslands hefur nú tekið við stjórn Aurora-verkefnisins (sjá <https://www.hi.is/aurora>) og mun stýra því næstu árin. Það verkefni setur svo sannarlega mark sitt á kennsluþróun við háskólann. Vinnustofa um LOUIS-hæfniviðmiðaramann var vel sótt í haust og í grein sinni *Menning: Margbreytileiki og sjálfsmyndir* segir Guðmundur Hálfðánarson frá 30 ECTS sameiginlegum og þverfaglegum námsþakka sem orðið hefur til í þessu samstarfi og er nú opin öllum nemendum Aurora-háskólanna. Grein Guðmundar átti

að birtast í síðasta tölublaði en varð vegna mistaka ekki með þá og biðjumst við innilega velvirðingar á því. Hins vegar á greinin ekki síður erindi til lesenda nú. Ein meginstöð Aurora-samstarfsins byggir á heimsmarkmiðum Sameinuðu þjóðanna og því áhugavert að sjá í grein Guðnýjar Bjarkar Eydal og Hervarar Ólmu Árnadóttur, *Heimsmarkmið og græn skref deildar*, hvernig Félagsráðgjafardeild hefur samþætt starf sitt þeim markmiðum.

Það er að vanda ánægja að fá að fylgja þessu tölublaði úr hlaði. Það væri ekki hægt án allra þeirra ágætu höfunda sem eru tilbúnir að deila með lesendum áhugaverðum verkefnum og hugleiðingum. Ykkur færum við í ritnefnd okkar bestu þakkir. Þá má ekki gleyma að þakka hirðljósmyndara Háskóla Íslands, honum Kristni Ingvarssyni, fyrir hans framlag og þolinmæði. Að lokum færi ég ritnefnd tímaritsins, þeim Önnu Maríu Björnsdóttur, Eddu R. H. Waage og Henry Alexander Henryssyni, kærar þakkar fyrir þeirra störf.

Gervigreind í námi og kennslu á Félagsvísindasviði:

Staðan nú og vísbendingar um hvert við stefnum

Mynd: ©Kristinn Ingvarsson

Thamar Melanie Heijstra, kennsluþróunarstjóri Félagsvísindasviðs, prófessor við Félagsfræði-, mannfræði- og þjóðfræðideild Háskóla Íslands og Pálmi Gautur Sverrisson, verkefnisstjóri við Félagsvísindasvið Háskóla Íslands

Inngangur

Á síðasta ári fór af stað umfjöllun, jafnt í innlendum fjölmiðlum sem erlendum, um áhrif gervigreindartóla sem urðu áberandi í netheiminum undir lok árs. Skömmu síðar tóku fagmiðlar á borð við *Times Higher Education* að fjalla um áhrif gervigreindartóla á háskólastarf enda ýmislegt sem bendir til að opin og aðgengileg gervigreindartól muni smám saman hafa áhrif á þróun kennslu og rannsókna. Mikið fjölmiðlafar hófst þegar fyrirtækið Open AI gerði ChatGPT (Chat Generative Pre-trained Transformer), spjalltöl tengt mállíkani sínu, aðgengilegt almennungi þann 30. nóvember 2022. Við það fékk allur nettengdur almenningur aðgang að gervigreindarlíkaninu og spjallmenninu ChatGPT-3.5. Fljótlega bárust fréttir af því að íslenska fyrirtækið Miðeind ehf. hefði gengið til samstarfs við Open AI um þróun mállíkans fyrir íslensku. Það mætti því ætla að ekki verði langt í að líkön að baki ChatGPT muni rita íslensku sem erfitt verði að greina frá ritmáli manneskju. Áhrif gervigreindar einskorðast ekki við þekkt tól á borð við ChatGPT og Bard. Hin ýmsu gervigreindartól er að finna á netinu, til dæmis í gegnum síðuna thereisanaiforthat.com, sem beinlínis aðstoðar við að finna viðeigandi gervigreindartól út frá viðfangsefni. Nokkur má þó nefna

sem hafa áhrif innan veggja skólastofnana. Nemendur geta til dæmis notfært sér síður eins og Paperpal.com til að skrifa fræðilegan texta, Codepal.ai til að skrifa forritakóða, Explainpaper til að fá samantekt og útskýringar, Connectedpapers til að fá tillögur um fræðigreinar sem fjalla um svipað efni, og Grammarly til að prófarkalesa texta á ensku. Innan Microsoft Edge vafrans hafa notendur einnig möguleika á að fá samantekt úr fræðigreinum á pdf-formi og svör við ýmsum spurningum um innihald greina, til dæmis um helstu takmarkanir rannsóknarinnar. Það er því eðlilegt að starfsfólk íslensks háskólasamfélags velti fyrir sér áhrifum gervigreindar á háskólastarf til skemmri og lengri tíma og þá sérstaklega áhrifum hennar á námsmat. Þessi formáli lýsir í grófum dráttum þeim veruleika sem við stöndum nú frammi fyrir; gervigreindartól eru komin til að vera og háskólar reyna að ná tökum á hvernig bregðast eigi við þeim tækifærum og áskorunum sem felast í vexti og aukinni notkun gervigreindartóla. Í þessari grein eru rakin viðbrögð Félagsvísindasviðs við þeim áskorunum og tækifærum sem eru í sjónmáli hvað varðar gervigreindartól í háskólanámi og kennslu.

Tilkoma ChatGPT og viðbrögð háskólasamfélagsins

Háskólar landsins standa frammi fyrir þeirri áskorun að þurfa að átta sig á þýðingu og afleiðingum þróunar og almenns aðgengis að gervigreindartólum á borð við ChatGPT fyrir nám og kennslu. Háskóli Íslands hefur brugðist við með því að ítreka og skerpa á reglum um heiðarleika og heilindi í námi. Á Félagsvísindasviði hafa flestir kennarar farið varlega í að kynna sér og hagnýta möguleika þessara

gervigreindartóla. Sumir hafa hundsáð þau alfarið og ályktað sem svo að gervigreindartól snerti hvorki, né muni snerta, vinnu þeirra sem rannsakenda og kennara við Háskóla Íslands. Á sama tíma heyrst af akademísku starfsfólki sem nýtir þessi tól svo mikið að það er þegar farið að greiða fyrir aðgang að ChatGPT 4.0, og getur vart hugsað sér að vinna án þess. Sumir eru raunar þegar farnir að líta á getu til að vinna með skipanakerfi tólsins (e. prompts) sem nauðsynlega færni sem nemendur og aðstoðarfólk þurfi að tileinka sér. Breidd í hugarfari gagnvart gervigreindartólum, sem og getu fólks til að hagnýta þessi tól, er því allnokkur í hópi akademískra starfsmanna Félagsvísindasviðs. Umræðan um hvort og þá hvaða tók háskólakennarar og -nemendur þurfa að hafa á gervigreindartólum er nú þegar hafin.

Ef litið er til erlendra umfjöllunar fjölmiðla og tímarita, um áhrif gervigreindar á háskóla-kennslu, kemur í ljós að umræða innan veggja Háskóla Íslands hefur að mestu endurspeglad og verið áþekkt umræðu erlendis (í það minnsta í hinum enskumælandi heimi). Sé litið til erlendra fag- og fræðitímarita kemur í ljós að umræða síðastliðins árs hefur að mestu leyti snúist um hvernig megi tryggja heilindi og heiðarleika nemenda í námsmati (Rudolph o.fl., 2023; Sullivan o.fl., 2023). Rétt eins og á Íslandi hefur sú ályktun legið til grundvallar umræðunni að gervigreindartól geti mögulega grafið undan hefðbundnu námsmati í háskólum og þannig boðið heim hættunni á víðtæku svindli háskólanema. Sú umræða er skiljanleg í ljósi þess að gervigreindartól skila niðurstöðum sem erfitt getur verið að greina frá skrifum nemenda. Enn sem komið er eru gervigreindartól hins vegar ekki nægilega þjálfuð til að vinna með texta á íslensku og

háskólanám hérlendis fer að stærstum hluta fram á móðurmálinu. Að frátalinni umræðu um hugsanlegt svindl og óheildarleg vinnubrögð ber mest á umfjöllun um þá miklu möguleika sem virðast felast í gervigreindartólum byggðum á öflugum mállíkönum. Margt bendir til að nauðsynlegt sé að búa nemendur undir veruleika þar sem gervigreind verði hluti af starfsumhverfi fólks. Þegar nemendur eru búnir undir framtíðarstörf sín sé ekki hægt að líta framhjá því að gervigreindartól séu tæki sem þjálf þarf nemendur í. Samhliða vakna spurningar um hvort tilkoma þessara tóla muni smám saman auka eða draga úr vinnuálagi kennara, sem og hvernig námsmat þyrfti að útfæra þegar gervigreindartól á borð við ChatGPT eru orðin hluti af tækni sem nemendur nýta almennt í námi sínu (Rudolph o.fl., 2023; Sullivan o.fl., 2023).

Þegar formlegar leiðbeiningar Háskóla Íslands eru skoðaðar, eins og þær birtast á síðu háskólans, gervigreind.hi.is má lesa milli línanna að Háskóli Íslands líti svo á að gervigreindin feli í sér sóknarfæri fyrir bæði nemendur og kennara. Úr stefnu skólans má svo lesa lausnamiðaða nálgun, þar sem línur eru lagðar þess efnis að taka beri þróun þessarar tækni opnum örmum, svo lengi sem vinna megi með tæknina innan núgildandi regluramma hvað varðar ritstuld, siðferði og heilindi í námi. Áhugavert verður að sjá hvort tól á borð við ChatGPT geti í náinni framtíð vísað með viðeigandi hætti í ritrýnt fræðiefni og hvaða áhrif það muni þá hafa á nám og kennslu.

Viðbrögð og umræður á Félagsvísindasviði

Á Félagsvísindasviði er lítið á stöðuna sem tækifæri til að takast á við og skilja í sameiningu breytingar í tækniumhverfi samtímans. Í þeirri viðleitni höfum við staðið fyrir fræðsluviðburðum og fundum þar sem málið hefur verið til umræðu. Í apríl 2023 stóðu kennsluþróunarstjóri og starfsfólk Félagsvísindasviðs fyrir málþingi um áhrif gervigreindar á háskólakennslu. Markmið málþingsins var að skapa þekkingu og fá innsýn í þróun, möguleika og áskoranir gervigreindartóla með hjálp og þátttöku innlendra og erlendra sérfræðinga. Á málþinginu héldu tveir sérfræðingar erindi, sá fyrri var Mutlu Cukurova, prófessor í kennslufræði og gervigreind við University College London. Erindi hans snérist að mestu um rannsóknir á þróun stafræna einkaleiðbeinanda („tútor“) sem byggja á gervigreind og samskiptum þeirra við nemendur. Mutlu Cukurova situr í sérfræðihópum UNESCO, Evrópusambandsins og Alþjóðlegu kjarnorkustofnunarinnar um þróun stafræns náms. Gestir á málþinginu fengu einstaka innsýn í rannsóknir á tækniþróun og tækifæri til að heyra af rannsóknum leiðandi sérfræðings á heimsvísu um viðfangsefnið. Seinna erindi þingsins flutti Stefán Ólafsson lektor við Tölvunarfræðideild Háskólans í Reykjavík. Stefán er sérfræðingur í mállíkönum gervigreindar og ræddi hann við gesti um notkun og framþróun gervigreindartóla á borð við ChatGPT. Að loknum erindum var haldið

pallborð þar sem kennarar af Félagsvísindasviði auk Stefáns ræddu og svöruðu spurningum gesta þingsins. Lífligar umræður spunnust milli pallborðsins og gesta. Á heildina lítið heppnaðist málþingið vel og ljóst að kennurum var málefnið hugleikið.

Í upphafi haustannar, í ágúst 2023, var kennurum og öðru starfsfólki Félagsvísindasviðs boðið á upplýsinga- og umræðufund, það sem sérstaklega var fjallað um vefsíðuna gervigreind.hi.is (Háskóli Íslands, e.d.) og hvernig HÍ hefur brugðist við málum. Fundarefnið vakti mikinn áhuga. Vefsíðan, sem gæðastjóri háskólans Katrín Frímansdóttir kynnti, er bæði löguð að þörfum kennara og nemenda. Stefna HÍ um gervigreind er að banna ekki notkun á gervigreind heldur að finna leiðir til að vinna með hana. Aðalatriðið er samt fyrst og fremst að nemendur haldi áfram að fylgja reglum skólans um heiðarleika og siðferðileg viðmið í námi sínu, og taki mið af leiðsögn kennara í því samhengi.

Það kom berlega fram á fundinum að margir kennarar höfðu áhuga á að fá kennslu og þjálfun í að nýta gervigreindartól, þó ekki væri nema til að átta sig á hvað þau eru, hvað þau geta og hvað þau geta ekki. Eins til að geta skilið þann veruleika sem blasir við okkur á næstu árum þar sem gervigreind mun að öllum líkindum spila stærra hlutverk í tækni- og upplýsingaumhverfi okkar en hún gerir nú þegar. Í kjölfar þess var skipulögð vinnustofa um gervigreind, ChatGPT og háskólanám, sem kennsluþróunarstjóri og starfsfólk Félagsvísindasviðs undirbjó. Hafsteinn Birgir Einarsson, nýdoktor í Stjórn málafræðideild, var með erindi og útskýrði stöðuna á mjög skiljanlegan hátt. Þátttakendur voru ánægðir með vinnustofuna og margs visari.

Dæmi um notkun kennara og vísibendingar um notkunarleysi nemenda

Hröð og nokkuð skyndileg útbreiðsla gervigreindartóla á netinu varð til þess að einstaka kennarar tóku að prófa sig áfram við notkun gervigreindartóla í kennslu. Strax á vormisseri 2023 mátti sjá dæmi um námskeiðs lýsingar sem tóku mið af því að nemendur gætu nýtt þessi tól í námi sínu. Þess má geta að einstaka kennarar eru jafnvel farnir að ætlast til að nemendur þeirra nýti sér opin gervigreindartól með ábyrgum og skynsamlegum hætti enda nytsemi margra þeirra augljós. Þrátt fyrir þetta er tilfinning okkar sú að flestum kennurum hafi þótt þessi þróun áhugaverð en utan seilingar miðað við þekkingu og reynslu flestra, enda er reynsla og þekking af notkun gervigreindartóla yfirhöfuð ekki langt á veg komin í háskólakennslu.

Í vinnulagsnámskeiðum á sviðinu eru gervigreindartól þegar orðin hluti af námsefninu á þann hátt að nemendum er gerð grein fyrir þeim reglum sem gilda um notkun þeirra í skólanum. Auk þess hafa sumir kennarar valið að ræða við nemendur sína um hvað geti verið skynsamleg notkun á þeim og hvað ekki. Nemendur hafa til að mynda fengið að kynnast því hvernig augljósar staðreyndavillur og jafnvel „gervigreindarofskynjun“ geti stundum flotið með í svörum ChatGPT. Tölin

eru því jafnframt rædd í samhengi almenns upplýsingalæsis.

Nokkur raundæmi um notkun kennara á Félagsvísindasviði á gervigreindartólum

- Búa til uppkast að spurningum fyrir krossapróf
- Skrifa uppkast að tölvupóstum vegna erlends samstarfs og ritstjórnarstarfa
- Gera samantekt úr lengri textum
- Gera uppkast að kennsluáætlun
- Gera uppkast að texta fyrir framsögu
- Gagnagreining
- Aðstoð við forritun, t.d. í R
- Aðstoð, tillögur og uppkast fyrir ýmiss konar textagerð í daglegum störfum
- Hugmyndir að nemendaverkefnum
- Uppkast að námsmatskvarða
- ChatGPT Plus (GPT-4) nýtt til textavinnslu á íslensku

Kennsluþróunarstjóri Félagsvísindasviðs lagði áherslu á að kennsluáætlanir sviðsins tækju að einhverju leyti mið af þeim möguleikum sem gervigreindartól færa okkur í hendur hvað varðar textagerð. Á opnum kennarafundi sviðsins um gervigreind í háskólakennslu varð vísis að sameiginlegri (en þó enn óformlegri) ákvörðun að taka fram í kennsluáætlunum að nemandi þurfi „að vera tilbúin (nn/ð) að svara spurningum um eigið verkefni, í tíma, í sérstöku viðtali við kennara eða jafnvel í tengslum við spurningu á lokaprófi námskeiðs“ (Tinna Laufey Ásgeirsdóttir, munnleg heimild, 16. ágúst 2023).

En hvernig horfir þetta við nemendum? Óformleg spurningakönnun meðal nemenda á fyrsta ári í félags-, mann- og þjóðfræði gefur tilefni til að ætla að notkun tóla á borð við ChatGPT sé ekki almenn enn sem komið er. Þegar spurt var um mat nemenda á eigin hæfni til að nýta gervigreindartól í námi (á skalanum 1–10) var meðaltalið 2 (n=49). Þótt ætla megi að þeir sem yngri eru séu fljóttari í að tileinka sér og aðlaga sig að tækninýjungum kann að vera að enn sem komið er séu kennarar skrefinu á undan nemendum. Nemendur með íslensku að móðurmáli hafa ekki mikið við öflugkominn íslenskan texta ChatGPT að gera ef einhverjum kynni að detta í hug að stytta sér leið við textasmíð með tólinu, eða öðrum sambærilegum tólum. Nemendur Háskóla Íslands eru einfaldlega í annarri stöðu en nemendur í enskumælandi löndum sem hafa aðgang að fullbúnu mállíkani á móðurmáli sínu. Nemendur Háskóla Íslands skila verkefnum sínum í flestum tilfellum á íslensku. Þetta mun þó án efa breytast hratt þegar íslenska mállíkanið verður orðið fullkomnara. Það kann að gerast hraðar en ætla mátti í ljósi samstarfs íslenska upplýsingatækniyrirtækisins Miðeindar og Open AI um þjálfun hins íslenska mállíkans.

Stóra tækifærið?

Gervigreindartól eru komin til að vera og ekki verður framhjá því lítið að þau munu á einn eða annan hátt hafa áhrif á háskólanám. Ljóst

er að stafræn færni kennara skólans liggur á breiðu bili. Áhugi á að fylgjast með og prófa tækninýjungar er að sama skapi misjafn og mismikill. Langflestir á Félagsvísindasviði taka þó þessum tækninýjungum fagnandi en kalla eftir leiðsögn varðandi notkun. Kennarar eru spennir fyrir tækninni og þeim tækifærum sem hún felur í sér, jafnvel þeim möguleika að minnka vinnuálag kennara og að auðvelda ýmis akademísk störf. Á sama tíma hafa þeir áhyggjur af hugsanlegri ógn þeirrar tækni sem kann að gera nemendur óvirkari í sínu námi. Sá tímasparnaður sem hlýst af notkun gervigreindar getur nýst akademísku starfsfólki

til að auka rannsóknarvirkni og/eda að bæta framlag sitt til samfélags, en ráðherra hefur nýlega gert auknar kröfur þar að lútandi. Við á Félagsvísindasviði höldum áfram að þróa þessa hlið kennslunnar og munum styðja starfsfólk okkar meðal annars með fræðslu, fyrirspurnatímum og aðstoð. Óhætt er að segja að mjög spennandi tímar séu framundan á sviði kennsluþróunar, og hjálpar gervigreind við að opna umræðuna um háskólakennslu enn frekar, sem við að sjálfsögðu fögnum mjög.

Heimildir

- Háskóli Íslands. (e.d.). *Upplýsingasíða um gervigreind*. <http://gervigreind.hi.is>
- Rudolph, J., Tan, S. og Tan, S. (2023). ChatGPT: Bullshit spewer or the end of traditional assessments in higher education? *Journal of Applied Learning and Teaching*, 6(1), 9. <https://doi.org/10.37074/jalt.2023.6.1.9>
- Sullivan, M., Kelly, A. og McLaughlan, P. (2023). ChatGPT in higher education: Considerations for academic integrity and student learning. *Journal of Applied Learning and Teaching*, 6(1), 17. <https://doi.org/10.37074/jalt.2023.6.1.17>

FRÉTTIR

Frá starfi Kennsluakademíu opinberu háskólanna

Margrét Sigrún Sigurðardóttir, formaður Kennsluakademíu opinberu háskólanna og dósent við Viðskiptafræðideild Háskóla Íslands og Aleksandra Kojic, verkefnisstjóri Kennsluakademíunnar

Kennsluakademía opinberu háskólanna var stofnuð árið 2021 og er markmið hennar að stuðla að samtali um kennslu og kennsluþróun innan og milli opinberu háskólanna. Hvert ár eru einstaklingar, sem skarað hafa fram úr í kennslu og kennsluþróun, teknir inn í Kennsluakademíuna á grundvelli umsóknar og eftir atvikum viðtals. Þriðja starfsár Kennsluakademíunnar hófst með nýju inntökuferli umsókna. Kynningarfundir voru haldnir auk námskeiðs fyrir umsækjendur þar sem áherslan var lögð á endurgjöf og aðstoð í inntökuferlinu. Þetta var í fyrsta skipti sem Kennsluakademían stóð sjálf fyrir slíku námskeiði og mikil ánægja var með fyrirkomulagið. Umsóknarfræstur var í apríl og sóttu alls 22 háskólakennarar um inngöngu. Matsnefnd skipuð þrem erlendum sérfræðingum og einum innlendum fór yfir umsóknir og boðaði eftir atvikum í viðtöl í september og voru svör við umsóknum með endurgjöf send á alla umsækjendur. Ferlinu lauk með háfröðlegum inntökuviðburði þann 3. nóvember síðastliðinn þegar alls fjórtán nýir meðlimir voru boðnir velkomnir. Formaður samstarfsnets opinberu háskólanna, Jón Atli Benediktsson, auk eldri meðlima og stjórn tóku á móti nýjum meðlimum á viðburðinum með viðurkenningarskjali. Fyrstu meðlimir Kennsluakademíunnar voru teknir inn árið 2021 og voru 11 talsins. Aðrir níu bættust í hópinn árið 2022 og eru því meðlimir orðnir alls 34. Meðlimir akademíunnar koma af öllum sviðum Háskóla Íslands, Háskólans á Hólum og Háskólans á Akureyri.

Í umsóknarferlinu öllu er sérstök áhersla lögð á faglega ígrundun og framsetningu gagna sem staðfesta eigin kennsluferil og þróun. Meðlimir Kennsluakademíunnar hafa allir verið mjög virkir í þróun kennsluhátta og brautryðjendur í nemendamiðuðum og virkum kennsluáferðum. Árið 2023

voru haldnir reglulegir föstudagshittingar þar sem meðlimir gátu komið saman og einbeitt sér að verkefnum sem tengjast faglegri fræðimennsku í kennslu (SOTL) og þar sem meðlimir hafa unnið að rannsóknarverkefnum sem tengjast eigin kennslu með stuðningi frá félögum sínum í akademíunni.

Ráðstefna Kennsluakademíunnar var haldin 26. maí síðastliðinn í Veröld – húsi Vigdísar og gekk mjög vel en efnistösk voru fjölbreytt og afar áhugaverð. Skipulag og ábyrgð á ráðstefnunni færast á milli fræðasviða og háskóla. Í ár sá Verkfræði- og náttúruvísindasvið Háskóla Íslands um skipulagningu ráðstefnunnar og í ljósi þeirrar áherslu sem var á gervigreind á vormánuðum ársins 2023 þótti viðeigandi að ræða notkun gervigreindar í háskólakennslu á uppbyggilegan hátt. Eftir ávarp formanns stjórnar Kennsluakademíu tóku við málstofur en þátttakendur gátu þá valið á milli þriggja málstofa. Ein málstofan hafði þemað „um háskólanám í víðum skilningi“, önnur hafði þemað „endurskoðun kennsluhátta í námskeiðum/námsleiðum“ og sú þriðja hafði þemað „ýmiss konar netnám“. Aðalfyrirlestarnir voru þrír en þar fjölluðu tveir sérfræðingar um annars vegar hag-

nýtingu myndandi mállíkana við dæma- og prófagerð og hins vegar gervigreind í háskólanámi sem nýja síðfræðilega áskorun. Kennsluakademían telur mikilvægt að nemendur taki þátt í samtali um kennslu og fjallaði þriðji fyrirlesturinn um notkun gervigreindar í námi. Ásdís Helgadóttir, meðlimur Kennsluakademíu, stjórnaði pallborðsumræðum að fyrirlestur loknum. Þátttakendum bauðst loks að velja á milli tveggja vinnustofa. Þær fjölluðu annars vegar um 14 breytingar á kennsluháttum sem hvetja til þess að nemendur hugsi og læri til skilnings og hins vegar þá kúnt að koma sinni kennslusyn í orð. Þriðja auglýsta málstofan féll niður vegna ófyrirséðra aðstæðna. Frekari upplýsingar um ráðstefnuna má finna á vefsíðu Kennsluakademíunnar. Slóðin er: kennsluakademía.is

Starf Kennsluakademíunnar þessi fyrstu þrjú ár hennar hefur mótast mjög af að finna með hvaða hætti Kennsluakademían geti lagt sitt af mörkum til að auka samtali um kennslu og móta starfsemi akademíunnar. Það trú okkar að með stækkandi hópi meðlima muni Kennsluakademían hægt og rólega verða meira áberandi í samtali um kennslu á háskólastigi.

Mynd: Kristinn Ingvarsson

Gervigreind sem ný siðferðileg áskorun fyrir háskólastarf

Mynd: ©Kristinn Ingvarsson

Henry Alexander Henrysson,
heimspekingur

Siðferði og háskólar

Alt sem við tökum okkur fyrir hendur vekur upp siðferðilegar vangaveltur. Spurningar vakna stöðugt um ábyrgð fólks, réttindi þess og skyldur, hvort hægt sé að treysta einstaklingum eða hópum og hvort einstaklingar sýni hver öðrum virðingu. Háskólasamfélög eru eins og önnur samfélög hvað þetta varðar. Raunar er sitthvað sem bendir til þess að háskólar eigi sér sérstaklega ríka samfélagslega vídd, enda í eðli sínu samfélög nemenda og kennara. Þeir eru eining persónulegra og faglegra tengsla ólíks fólks með mismunandi væntingar, skyldur og réttindi sem útskýrir kannski hvers vegna hin siðferðilega vídd er svo djúp. Alþjóðlega bera háskólar í raun nafn þessarar einingar og á það heiti að vera okkur þörf áminning um hlutverk þeirra og eðli. Starf innan háskóla er vissulega ekki einleitt. Það er marglaga og fjölbreytt, því geta siðferðilegar áskoranir verið alls konar og mikilvægt að greina hvaða svið er til skoðunar þegar rætt er um slíkar áskoranir í háskólastarfi. Rannsóknir, þjónusta við samfélag, kennsla og nám eiga sér þannig sínar eigin skráðu og óskráðu siðareglur og hefðir. Siðferðileg greining á hvernig háskólaborgarar standa undir skyldum sínum þarf ávallt að huga að því hvaða svið er undir og hvaða hlutverki fólk gegnir. Að lokum má nefna að þessar áskoranir eru aldrei meitlaðar í stein og eru sjaldan þær sömu frá ári til árs. Nýjar áskoranir skjóta stöðugt upp kollinum meðan aðrar hverfa sjónum okkar.

Myndandi mállíkö

Á þessu ári hefur ný tækni svo sannarlega fangað athygli allra sem starfa í háskólum. Undanfarnir ár hef ég verið fulltrúi Íslands í verkefni á vegum Evrópuráðsins sem fjallar um heilindi og spillingu í skólastarfi á öllum skólastigum (*Ethics, Transparency and Integrity in Education* – ETINED). Á árlegum fundi okkar í nóvember 2022 var í framhjáhlaupti minnst á hvað við ættum í vændum vegna myndandi mállíkana (e. generative language models) í skólastarfi – ekki síst í háskólum. Fundurinn árið 2023 mun ekki fjalla um neitt annað og þarf svo sem ekki í þessari grein að tíunda hvaða spurningar leita á kennara og nemendur um allan heim. Við höfum þó strax orðið vör við að þessi nýja tækni snertir mismunandi fræðasvið á ólíkan máta og nokkuð augljóst að það mun taka tíma fyrir hefðir og venjur – síði – að myndast á hverju sviði.

Eðlileg spurning sem vaknar í hvert sinn sem ný og öflug tækni verður aðgengileg almenningsi er sú hvort hætta stafi af henni. Er augljósasta siðferðilega spurningin sú hvort þurfi að banna hana? Fyrstu viðbrögðin í vor voru flest á þann veg. Í þeim viðbrögðum fór mögulega mest fyrir áhyggjum af höfundarrétti og persónuvernd, en að sjálfsögðu einnig töluvert fyrir vangaveltum um ábyrgð höfunda og hve mikið traust væri hægt að bera til þeirra. Innan háskóla var víða reynt að lýsa því einfaldlega yfir að nemendur mættu ekki nýta sér forrit eins og ChatGPT, án þess að það væri rökstutt að fullu hvað væri raunverulega bannað. Þá var ekki alveg ljóst hvort skilgreiningar á ritstuldi dygðu til að grípa til aðgerða gegn skólaverkefnum þar sem gervigreind gat hafa komið við sögu. Rannsóknir á mögulegum

ritstuldi hafa hingað til farið fram með nákvæmum samanburði tveggja texta en það er ekki mögulegt í þessu tilfelli. Margir fórnðu einfaldlega höndum og þökkðu fyrir að þrátt fyrir allt væri þessi tækni ekki komin lengra en svo að stundum væri ekkert að marka það sem kæmi frá henni, og því væri mögulega kannski hægt að hræða nemendur frá því að styðjast við hana.

Á síðastliðnum mánuðum hefur ekki reynt erfitt að tína til margs konar kosti þess að hleypa myndandi mállíkön inn í háskólastarf. Eftir að fyrstu, og mögulega nokkuð krampakenndu, viðbrögðin höfðu liðið hjá var víða reynt að hlusta á nemendur og heyra hvaða möguleika þeir sæju í aukinni gervigreind í skólastarfi. Vissulega er það svo að nemendur eru síst betur settir innan háskólasamfélagsins heldur en skólafyrirvöld og kennarar. Tæknin er jafn ný fyrir þeim og margt eftir að koma í ljós. Engu að síður heyrast raddir nemenda um að tæknin geti aðstoðað við tímafrek verkefni sem reyna kannski ekki á skilning þeirra. Þá geti tæknin bætt afköst, alveg eins og kennara þeirra sem hafa tekið tæknina í sína þjónustu. Að lokum má svo nefna áhugaverðar – en kannski ómótadár – vangaveltur um hvort svona tækni sé mögulega teki til að jafna möguleika nemenda við úrlausn verkefna. Aðstaða nemenda sé ákaflega ólík, og tengslanet og undirbúningur alls konar. Gervigreindin sé ekkert annað heldur en námsfélaginn sem sumir hafa stuðning af en aðrir ekki.

Þrátt fyrir að mögulegt sé að nefna sitthvað varðandi gervigreind sem mun vissulega reynast vel innan háskólasamfélagsins þá er erfitt að horfa fram hjá því að ókostirnir gætu reynst fjölmargir og erfiðir við að eiga. Í heimi

þar sem ritmyllur (e. essay mills) eru óhugnanlega stór iðnaður þá er ekkert nýtt að ekki sé hægt að treysta því að nemandi sem skilar inn verkefni hafi ritað það að öllu leyti sjálfur, en gervigreindin gerir það vissulega bæði ódýrara og einfaldara að svindla. Þegar svindl verður síðan of almennt – vegna þess að það er svo auðvelt – þá mun það eyða og tæra siðferðilegan grundvöll háskólasamfélagsins. Helsta vandamál þess að taka á móti gervigreindinni í kennslu og nám á háskólastigi er það sama og við alla nýja öflugna tækni sem sprettur fram á sjónarsviðið. Það gefst ekki tími til að láta hina siðferðilegu umgjörð þróast í samtali kennara og nemenda.

Viðbrögð háskólasamfélagsins

Hvernig á þá að bregðast við þegar nemendur beita tækninni án þess að gera það í samráði við kennara? Ég sótti níundu evrópsku ráðstefnuna um heilindi í háskólastarfi (*European Conference on Ethics and Integrity in Academia* (ECEIA)) í Derby á Englandi í júlí síðastliðnum þar sem fátt annað var rætt. Á svipuðum tíma höfðu helstu háskólar Bretlandseyja gefið út leiðbeinandi tilmæli um gervigreind þar sem talað var um hana sem tækifæri fremur en eitthvað sem skólastarfi stafaði hætta af. Þeir sem fluttu erindi á ráðstefnunni og höfðu undirbúið sig í vor eyddu hins vegar mestu þúðri í að tala um mögulegt svindl og hvers konar viðbrögð gætu komið í veg fyrir að myndandi mállíkön kæmust inn í háskólana. Þróunarstjóri Turnitin ritstuldarvarnarforritsins lét

eins og það forrit yrði lausnir en átti þó erfitt með að svara spurningum sérfræðinga sem höfðu miklar efasemdir um að slíkur tæknibúnaður væri svárið. Flest erindi á ráðstefnunni enduðu á að flytjendur sögðust ekki vita hvernig væri hægt að stoppa þessa þróun. Þeir reyndu heldur ekki að fela þá staðreynd að þróunin snertir ekki einungis verk nemenda og námsmat heldur einnig starf fræðimanna. Ritstjórar fræðitimarita sögðust einnig hafa miklar áhyggjur.

Þegar ég stundaði nám í Háskóla Íslands voru mörg námskeið með 100% lokapróf þótt vissulega hafi stundum verið möguleiki á að taka tvö 50% próf yfir misserið. Þegar ég hóf að kenna við Háskóla Íslands var staðan sú að nemendur kölluðu eftir „fjölbreyttu námsmati“ með mörgum styttri verkefnum og ritgerðum, ásamt lokaprófi sem gildi þar af leiðandi minna. Mín persónulega skoðun er að viðbrögð háskóla við tilkomu gervigreindar muni meðal annars felast í að mikið af styttri verkefnum verði felld niður. Það er ekki nokkur leið að treysta því að stutt, almenn ritgerð um þaulrædda texta sé verk nemandans sjálfs. Við þurfum að spyrja okkur hvers konar námsmat láti nemendur síður freitast til að nýta gervigreind í ámælisverðum mæli eða á ámælisverðan máta. Mitt svar er að verkefni verði færri og stærri. Inn í þau þarf að vera spunninn möguleikinn á að nemendur dragi inn persónulega reynslu sína og væntingar af hvernig þau geta nýtt þekkinguna. Myndandi mállíkön munu aldrei þekkjast mikið til þeirra sem sækja í þau. Námsmat sem lætur

nemendur spyrja sig stöðugt þeirrar spurningar *hvers vegna* þau leggja stund á tiltekið nám neyðir þau til horfa inn á við en ekki leita í skjól tækni.

Hér að framan var talað um að háskólaborgarar stæðu nú andspænis nýrri siðferðilegri áskorun vegna tilkomu gervigreindarforrita. Sú spurning hlýtur því að vakna hvernig við eigum að bregðast við. Hvernig bregst maður við slíkum áskorunum þannig að viðbrögðin snerti í raun þau gildi sem við viljum hafa í fyrirrúmi í háskólastarfi en verði ekki einungis praktískar og skaðaminnkandi leiðbeiningar (sem oft verða að hálfgerðum eltingaleik)? Hvað gerum við ef tæknin verður komin inn í algeng ritvinnsluforrit þannig að við hættum öll hvort sem er að vera höfundar eigin verka í strangasta skilningi? Svárið getur reynst flókið en í hnotskurn held ég að það geti ekki orðið annað en að við grípum núna tækifærið til að færast frá þekkingar- og upplýsingamiðuðu námsmati (sem gervigreind getur leyst betur en flestir háskólanemendur) yfir í námsmat sem er ekki einungis hæfnimiðað á yfirborðinu. Nemendur öðlast hæfni þegar þeir fást við námsmat sem fléttar saman þekkingu þeirra á námsefninu, færni þeirra til að beita þekkingunni, gildum sem þekkingin stendur vörð um og viðhorfi til þess hvernig þekkingunni er beitt. Gervigreind á enn langt í land með að geta sameinað þessa þætti.

FRÉTTIR

Af Erasmus-heimsóknum

Erasmus+ gefur háskólakennurum og öðru starfsfólki háskóla tækifæri til að sækja starfsþjálfun erlendis, t.d. með skipulögðum heimsóknum til samstarfsháskóla. Markmiðið með slíkri starfsþjálfun er m.a. að gefa þátttakendum kleift að kynna nýju starfsumhverfi, deila sérþekkingu sinni, koma á tengslum við fagfólk sem starfar á sama vettvangi og almennt auka þekkingu og hæfni þeirra sem taka þátt.

Um miðjan september tókum við í Kennslumiðstöð á móti góðum hópi starfsmanna sem allir starfa í stoðþjónustu hjá Blekinge-tækniháskólanum í Svíþjóð. Á löngum og góðum fundum bárum við saman bækur okkar um gæðamál, kennsluþróun, prófkerfi, háskóla-kennslufræði, fjarkennslu og upplýsingatækni í kennslu, ritver, stuðning við doktorsnema og jafnréttismál. Við lærðum margt hvert af öðru en vorum í lok heimsóknar öll sammála um mikilvægi þess að halda samtali og samstarfi áfram.

Hún var ekki síður lærdómsrík Erasmusferðin sem fjórar starfskonur Kennslumiðstöðvar lögðu í til Hollands í byrjun

október. Megintilgangur heimsóknar var að sækja heim kennslumiðstöðina við Utrecht-háskóla sem stendur afar framarlega í heiminum í skipulagi þróunarstarfs og stuðningi við kennara. Í leiðinni fengum við að líta við í kennslumiðstöð Vrije-háskólans sem er samstarfsháskóli Háskóla Íslands í Aurora-verkefninu svo og í kennslumiðstöð háskólans í Amsterdam.

Það var býsna áhuga-vert að fá að sjá og heyra um starfsemi þessara þriggja kennslumiðstöðva og margan lærdóminn tókum við

með okkur inn í okkar starf. Vissulega búa kollegar okkar í Hollandi við aðra stöðu en við þekkjum. Til dæmis er einn sameiginlegur „vandi“ þeirra að koma afar riflegum fjárframlögum frá stjórnvöldum í lóg. Þá er gert ráð fyrir í vinnusamningum háskóla-kennara að þeir verji tveimur dögum í mánuði til starfsþróunar. Það þótti okkur öfundsvort svigrúm fyrir kennara.

Á að gefa einkunn fyrir heimadæmi?

Mynd: ©Kristinn Ingvarsson

Ásdís Helgadóttir, dósent við Iðnaðarverkfræði, vélaverkfræði og tölvunarfræðideild Háskóla Íslands

Heimadæmi eru mikið notuð í grunnnámi í verkfræði og raunvísindum. Kennari setur reglulega (t.d. vikulega) fyrir dæmi sem nemendur reikna utan kennslustundar og skila inn. Kennari eða aðstoðarkennari fer yfir og veitir endurgjöf, einnig eru lausnir á dæmunum oft birtar. Endurgjöf kennara er oftast í formi einkunnar sem byggð er á hversu mikill hluti dæmanna er réttur líkt og um próf væri að ræða (hugsanlega er kennari þó ögn gjafmildari í endurgjöf). Einnig eru þó dæmi um að ekki sé gefin einkunn en skila þurfi ákveðnum hluta heimadæma til að fá próftökurétt, gefin sé einkunn byggð á því hvað mikinn hluta heimadæmanna nemendur reyna við eða fullt hús stiga fyrir heidarlega tilraun. Mismunandi er hvort og þá hvað mikið heimadæmi gilda í lokaekinn námskeiðs og hvort þau gilda aðeins til hækunar eða hvort þau geti bæði hækkað og lækkað lokaekinn. Útfærslur geta því verið margvíslegar þótt grunnhugmyndin sé yfirleitt sú sama.

Tilgangur heimadæma er að aðstoða nemendur við að tileinka sér efni námskeiðsins og fá þjálfun í að beita því. Þetta er í fyrsta sinn sem nemendur spreyta sig á efninu og líklegt að þau séu ekki búin að ná fullum tókum á því, enda eru fleiri matstæki notuð til að kanna hvort þau hafi náð hæfnivíðmiðum námskeiðsins eins og t.d. tímadæmi, stærri verkefni, miðmissispróf, verklegar æfingar og/eða lokapróf. Í raun má líta á heimadæmin sem tækifæri fyrir nemendur til að sjá hvar þau standa og hvað þau þurfa að bæta til að ná viðunandi tókum á efninu. Heimadæmin eru

því í eðli sínu dæmi um leiðsagnarmat (Entwistle, 2009; Rowntree, 1987) og mikilvægt er að aðgreina milli leiðsagnar og lokamats (Niccol og Macfarlane-Dick, 2006). Þó er líklegt að bæði nemendur og kennarar upplifi oft að heimadæmin séu lokamat ef gefin er einkunn fyrir heimadæmin, byggð á hvað mikið er rétt, og nemendum er ekki gefið tækifæri til að bæta sig. Líklega er þetta stundum gert vegna hefðar og án þess að velja fyrir sér hvaða áhrif það hefur á námshegðun nemenda.

Nemendur verja miklum tíma í heimadæmi og vilja því fá vinnu sína metna að verðleikum, en þegar heimadæmin gilda til lokaekinnar getur orðið freistandi að afrita lausn annarra nemenda, frá fyrri árum eða frá lausnaveitum eins og t.d. Chegg (Shepard og Law, 2015). Flestir kennarar sem leggja fyrir heimadæmi kannast við að hafa ítrekað fengið heimadæmi sem þá grunar að nemandi hafi ekki unnið sjálfstætt en erfitt getur verið að sannreyna það (heimadæmi eru yfirleitt handskrifuð svo Turnitin kemur því ekki að gagni). Reglur Háskóla Íslands gera ráð fyrir að kennari tilkynni allan grun um að nemendur séu að svindla en þá gerðu deildarstjórar líklega lítið annað en að yfirfara slík mál. Þar sem vægi heimadæma er lítið í lokaekinn, erfitt er að sanna afritun og aðrar leiðir eru einnig notaðar til að sannreyna að nemandi nái hæfnivíðmiðum, er yfirleitt lítið gert við afritun heimadæma. Einnig er talið ljóst að ef nemandi leggur sig ekki fram við námið mun hann ekki standast lokapróf en það er yfirleitt krafa til að standast námskeið. Ýmsir fræðimenn hafa komið með tillögur um hvernig bregðast megi við svindli í námi og stinga upp á harðari reglum (Bretag o.fl., 2019), betri leiðum til að greina svindl (Johnson og Davies, 2020), harðari viðurlögum (Ali o.fl., 2021) og að gera nemendum erfiðara að svindla, t.d. með prófi

í stað verkefna (Harper o.fl., 2021). Doerr (2021) bendir hins vegar á að valdaójafnvægi kennara og nemenda sé líklega meginorsök svindls, þ.e. að nemendur reyni að brjótast undan völdum kennarans. Ef svo er munu harðari viðurlög lítið virka og líklega betra að beita öðrum leiðum, líkt og að minnka álag á nemendur (Walsh o.fl., 2021), aðstoða nemendur við að byrja fyrir á heimadæmunum og að koma nemendum í skilning um að markmið kennara sé fyrst og fremst að nemendur læri efnið en ekki að reyna að klekkja á þeim (Palazzo o.fl., 2010).

Ef lítið er fram hjá því ranglæti að nemandi fái háa einkunn fyrir dæmi sem sá vann ekki sjálfstætt er vert að skoða hvað nemandi tapar við það að afrita. Palazzo o.fl. (2010) skoðuðu nemendur í verkfræðinámskeiði í MIT og skiptu þeim í hópa eftir hversu mikið þau afrituðu. Í upphafi námskeiðs fóru nemendurnir í stöðupróf og ekki var tölfraðilegur munur milli árangurs hópanna. Í lok námskeiðs var meðaleinkunn þeirra sem afrituðu meirihluta heimadæmanna 1,3 staðalfráviki fyrir neðan meðaleinkunn þeirra sem afrituðu minna en 10% heimadæmanna. Hér sést hvað glöggast að ástundun hjálpar nemendum að tileinka sér efnið og að vinna sjálfstætt, í stað þess að afrita, og skilar þeim mun meiri árangri í námi. Það má því líklega færa rök fyrir því að nemandinn sjálfur tapi mest á afritun. Ef það að gefa einkunn byggð á hversu rétt dæmin eru eykur líkur á afritun og dregur því úr lærdómi nemenda, er þá nokkuð sniðugt að gefa einkunn fyrir heimadæmi?

Margir telja þó að það að gefa einkunn sé hvetjandi og líklegt til að fá nemendur til að leggja sig meira fram (Wiemann, 2017). Yalcin and Kaw (2011) fundu hins vegar engan mun á lokaekinn nemenda eftir því hvort þau fengu einkunn fyrir heimadæmi eða ekki.

Moore and Ranalli (2015) sáu að með því að gefa nemendum lokið fyrir rétt heimadæmi og að hvetja nemendur til að skila aftur óloknum heimadæmum vörðu nemendur meiri tíma í heimadæmin, fannst námsmat sanngjarnara og hlustuðu frekar á endurgjöf. Sjálf verð ég að játa að ég sé ekki að frammistaða nemenda í heimadæmum sé lakari ef engin einkunn er gefin (Ásdís Helgadóttir, 2022).

Sumir kennarar telja sig ekki geta metið hvort nemendur hafi náð skilgreindri hæfni námskeiðs með aðeins einu lokaprófi og því þurfi að gefa einkunn fyrir heimadæmi. Yfirleitt eru fleiri matstæki en heimadæmi og lokapróf notuð í námskeiðum (t.d. miðmissispróf, stærri verkefni, verklegt verkefni o.s.frv.). Einnig óttast sumir að verið sé að senda nemendum villandi skilaboð með því að gefa fullt hús stiga fyrir að reyna þegar niðurstaðan er ekki rétt. Það gæti vissulega verið raunin en þar eins og í öðru er mikilvægt að skilaboð til nemenda séu skýr, þ.e. að nemendur fái endurgjöf um hvað þurfi að bæta og hvernig. Skrifleg eða munnleg endurgjöf segir nemendum hvort sem er meira um hvað þau þurfi að bæta en töluleg einkunn. Það vill einnig svo óheppilega til að ef bæði er gefin einkunn og umsögn lesa nemendur oft ekki umsögnina (Race og Pickford, 2007). Einnig má fara fyrir því rök að leiðin að gefa fyrir hversu mikið er rétt en vera gjafmildur (líkt og margir velja) sendi nemendum einnig villandi skilaboð. Velta má fyrir sér hvort tíma kennara sé hugsanlega betur varið við að benda nemanda á hvar hann getur bætt sig frekar en að passa upp á sanngirni í einkunnagjöf heimadæma, þ.e. að eins sé dregið frá fyrir hverja villu í heimadæmum hjá öllum nemendum. Í stórum námskeiðum eru líka margir kennarar sem fara yfir heimadæmi og því enn vandasamara að gæta samræmis í yfirferð. Yfirferðarkennarar eru einnig oft lengra komnir samnemendur og því gæti verið erfiðara að gæta hlutleysis.

Hvernig námsmati heimadæma á að vera háttáð er líklegra flóknara en margir hafa velt fyrir sér. Þessari grein er ekki ætlað að segja kennurum hvort þeir eigi að gefa einkunn fyrir heimadæmi eða ekki heldur frekar hvetja kennara til að velta fyrir sér hvers vegna námsmat heimadæma í námskeiðunum sem þeir kenna er eins og það er og spyrja sig hvort það hvetji til þeirrar námshegðunar nemenda sem óskað er eftir. Ef svo er ekki er breytinga augljóslega þörf.

Heimildir:

- Ali, I., Sultan, P. og Aboelmaged, M. (2021). A bibliometric analysis of academic misconduct research in higher education: Current status and future research opportunities. *Accountability in Research*, 28(6), 372–393. <https://doi.org/10.1080/08989621.2020.1836620>
- Ásdís Helgadóttir. (2022, 13.–15. júní). *Grading homework as formative assignments: The solution to cheating?* [erindi á ráðstefnu]. 18th International CDIO Conference, Háskólinn í Reykjavík. http://www.cdio.org/files/document/file/59_0.pdf
- Bretag, T., Harper, R., Burton, M., Ellis, C., Newton, P., Rozenberg, P., Saddiqui, S. og van Haeringen, K. (2019). Contract cheating: A survey of Australian university students. *Studies in Higher Education*, 44(11), 1837–1856. <https://doi.org/10.1080/03075079.2018.1462788>
- Doerr, K. (2021). Testing and cheating: Technologies of power and resistance. *Cultural Studies of Science Education*, 16(4), 1315–1334. <https://doi.org/10.1007/s11422-021-10048-6>
- Entwistle, N. (2009). Chapter 3: How students learn and study. Í *Teaching for understanding at university: Deep approaches and distinctive ways of thinking* (bls. 25–89). Palgrave Macmillan.
- Harper, R., Bretag, T. og Rundle, K. (2021). Detecting contract cheating: Examining the role of assessment type. *Higher Education Research & Development*, 40(2), 263–278. <https://doi.org/10.1080/07294360.2020.1724899>
- Johnson, C. og Davies, R. (2020). Using digital forensic techniques to identify contract cheating: A case study. *Journal of Academic Ethics*, 18(1), 105–113. <https://doi.org/10.1007/s10805-019-09358-w>
- Moore, J. P. og Ranalli, J. (2015, 14.–17. júní). *A mastery learning approach to engineering homework assignments* [erindi á ráðstefnu]. 122nd ASEE Annual Conference & Exposition, Seattle, Washington. <https://doi.org/10.18260/p.23405>
- Nicol, D. J. og Macfarlane-Dick, D. (2006). Formative assessment and self-regulated learning: A model and seven principles of good feedback practice. *Studies in Higher Education*, 31(2), 199–218. <https://doi.org/10.1080/03075070600572090>
- Palazzo, D. J., Lee, Y.-J., Warnakulasooriya, R. og Pritchard, D. E. (2010). Patterns, correlates, and reduction of homework copying. *Physical Review Physics Education Research*, 6(1), 010104. <https://doi.org/10.1103/PhysRevSTPER.6.010104>
- Race, P. og Pickford, R. (2007). Chapter 8: Managing assessment and feedback. Í *Making teaching work: Teaching smarter in post-compulsory education* (bls. 109–122). Sage.
- Rowntree, D. (1987). *Assessing students: How shall we know them?* Kogan Page.
- Shepard, T. og Law, D. (2015, 14.–17. júní). *A comparison of student learning between graded homework and suggested problems* [erindi á ráðstefnu]. 122nd ASEE Annual Conference & Exposition, Seattle, Washington. <https://doi.org/10.18260/p.23365>
- Walsh, L. L., Lichti, D. A., Zambrano-Varghese, C. M., Borgaonkar, A. D., Sodhi, J. S., Moon, S., Wester, E. R. og Callis-Duehl, K. L. (2021). Why and how science students in the United States think their peers cheat more frequently online: Perspectives during the COVID-19 pandemic. *International Journal for Educational Integrity*, 17, 23. <https://doi.org/10.1007/s40979-021-00089-3>
- Wiemann, C. (2017). *Improving how universities teach science: Lessons from the science education initiative*. Harvard University Press.
- Yalcin, A. og Kaw, A. (2011). Do homework grading policies affect student learning? *International Journal of Engineering Education*, 27(6), 1333–1342.

Menning: Margbreytileiki og sjálfsmyndir

Mynd: ©Kristinn Ingvarsson

Guðmundur Hálfðanarson, prófessor við Deild heimspeki, sagnfræði og fornleifafræði Háskóla Íslands

Haustið 2017 hélt Emmanuel Macron, þá tiltölulega nýtekinn við embætti forseta Frakklands, stefnumarkandi ræðu við Sorbonne-háskóla í París. Þar minnti hann áheyrendur á að ríki Evrópu stæðu frammi fyrir ýmsum mikilvægum áskorunum sem sneru meðal annars að hernaðarlegu öryggi álfunnar, straumi hælisleitenda, loftslagsbreytingum, þróun stafrænnar tækni, hnattvæðingu o.s.frv. „Eina leiðin til að tryggja framtíð okkar,“ hélt Macron áfram, „er endurskipulagning [fr. „la refondation“] fullvalda, sameinaðrar og lýðræðislegrar Evrópu“. Lagði forsetinn til ýmsar aðgerðir til að ná þessu marki, þar á meðal að stofnuð yrðu net evrópskra háskóla sem yrðu þegar fram liðu stundir hvert um sig að eins konar sameinuðum háskóla, dreifðum á mörg lönd. Með þessu myndi háskólasamstarf í álfunni styrkjast og nemendum gert auðveldara fyrir að stunda hluta námsins utan heimalands síns. Spáði Macron því að í framtíðinni myndi „sérhver ungur Evrópubúi eyða a.m.k. hálfu ári í öðru Evrópulandi (50% úr hverjum aldurshópi árið 2024) og að sérhver nemandi myndi tala tvö Evróputungumál árið 2024“ (Macron, 2017). Ári síðar svaraði Evrópusambandið þessu ákalli forseta Frakklands með því að stofna til sérstaks átaks innan ERASMUS+ áætlunar sambandsins (átakið kallast á ensku „European University Initiative“) þar sem kallað var eftir umsóknnum frá evrópskum háskólum um styrki til að koma á fót og reka svokölluð háskólabandalög (e. university alliances) í þeim anda sem Macron lýsti í Sorbonne-ræðunni. Evrópsku háskólabandalögum er lýst

þannig í nýlegu stefnuplaggi framkvæmdastjórnar Evrópusambandsins í háskólamálum að þeim sé ætlað að þjóna sem vettvangur fyrir „nemendur, starfsfólk og vísindamenn frá öllum hlutum Evrópu til að ferðast á milli landa án hnökra [e. „can enjoy seamless mobility“] og skapa saman nýja þekkingu, þvert á landamæri og fræðasvið“ (European Commission, 2022, bls. 5). Þessi viðleitni er greinilega nátengd hugsjóninni um „opið evrópskt svæði á sviði æðri menntunar“ sem hefur verið eitt af lykilstefnumálum Evrópusambandsins í menntamálum síðan seint á síðustu öld (Guðmundur Hálfðanarson, 2011). Opinbert takmark opna menntasvæðisins er að evrópskir háskólar myndi tiltölulega samræmt kerfi þar sem nemendur ferðast frjálst á milli skóla og landa, um leið og „fullt tillit sé tekið til menningarlegs margbreytileika, ólíkra tungumála, mismunandi menntakerfa landa og sjálfstæði háskóla“ (EHEA, 1999). Ýmislegt hefur áunnist í þessum efnum á síðustu árum og áratugum og má þar nefna innleiðingu evrópsks eininga- og matskerfis (European Credit Transfer and Accumulation System, eða ECTS), samræmingu námsgráða í svokölluðu Bologna-ferli og þróun evrópskra viðmiðunarramma um menntun og hæfi nemenda (European Quality Frameworks, EQF). Allt auðveldar þetta evrópskum háskólum að vinna saman og nemendum að fá nám og gráður metnar á milli landa. Reyndin hefur samt sem áður verið sú að enn lærir aðeins lítil hluti evrópskra háskólanema utan heimalands síns eða nýtir sér þá möguleika sem bjóðast með skiptiáætlunum á borð við ERASMUS+ og því fer fjárríki að meirihluti háskólakennara í álfunni taki þátt í evrópsku kennslusamstarfi. Háskólabandalögum er ætlað að bæta úr þessu með enn þéttara samstarfi valinna háskóla sem nær til allra sviða þeirra, í þeirri von

að þannig verði hugsjónin um opið evrópskt háskólasvæði loksins að veruleika.

Fyrsta kall eftir umsóknnum um styrki til evrópskra háskólabandalaga var sent út árið 2018 og tóku 17 slík bandalög til starfa haustið 2019, með þátttöku 117 háskóla í 24 löndum (European Commission, 2019). AURORA-bandalagið, sem Háskóli Íslands á aðild að ásamt átta öðrum evrópskum háskólum, var valið í annarri umferð áætlunarinnar ásamt 23 öðrum háskólabandalögum, en 165 háskólar í 26 löndum eiga aðild að þeim (European Commission, 2020). Í markmiðslýsingu AURORA-bandalagsins er framtíðarsýn þess lýst þannig að háskólarnir níu stefni að því að mynda „samþætt háskólasvæði sem spanni alla Evrópu“ (e. „an integrated Europe-wide campus“) í því skyni „að brautskrá evrópska nemendur sem eru bæði fúsir til og færir um að takast á við þær alvarlegu áskoranir sem blasa við samfélaginu“. Í starfi bandalagsins hefur sjónum einkum verið beint að fjórum forgangssviðum (e. pilot domains), sem vísa flest beint til þeirra áskorana sem Macron forseti gerði að umtalsefni í áður nefndri Sorbonne-ræðu. Þetta eru: Sjálfbærni og loftslagsbreytingar, Stafrænt samfélag og alþjóðleg borgaravitund, Heilsa og vellíðan og Menning: margbreytileiki og sjálfsmyndir (e. Sustainability & Climate Change, Digital Society & Global Citizenship, Health & Well-being og Culture, Diversities & Identities). Sérstakir vinnuhópar voru síðan myndaðir um hvert þessara áherslusviða og er þeim ætlað að skipuleggja þverfaglegt samstarf skólanna á hverju þeirra fyrir sig (AURORA, e.d.-a). Það féll í minn hlut, ásamt Florian Freitag, prófessor í norður-amerískum bókmenntum við háskólann í Duisburg-Essen, að stýra vinnuhópi sem var ætlað að skipuleggja

samstarf í kennslu og rannsóknum milli háskólanna nýu í AURORA-bandalaginu á forgangssviðinu Menning: margbreytileiki og sjálfsmyndir (MMS). Hugsunin að baki forgangssviðinu var greinilega sú sannfæring að menning leiki tvöfalt hlutverk í evrópskum samfélögum, því að í annan stað tengir hún íbúa álfunnar saman í einn vef en í hinn stíar hún þeim upp í aðskilda hópa. Macron benti á fyrsta hlutverk menningar í Sorbonne-ræðunni þegar hann hélt því fram að menning og þekking væru sterkasta límið sem héldi íbúum álfunnar saman, eða eins og hann orðaði það: „Vegna þess að í þessari Evrópu ber sérhver Evrópubúi kennsl á örlög sín í útlínum grískra hofa eða brosi Mónu Lisu, skynjar tilfinningar sem spanna alla Evrópu með því að lesa [Robert] Musil eða [Marcel] Proust ... , í þessari Evrópu sem hefur farið í gegnum svo mörg stríð og átök þá er það menning hennar sem bindur hana saman“ (Macron, 2017). Eins og Macron ýjar að þá hafa Evrópubúar alls ekki lifað alla tíð í sátt og samlyndi, meðvitaðir um einhvers konar sameiginlegan evrópskan menningararf, heldur hafa þeir einnig skipst upp í stríðandi fylkingar. Þessar fylkingar eru gjarnan skilgreindar með tilvísun í menningarbundin fyrirbæri á borð við tungumálin sem fólk talar eða trúna sem það iðkar, um leið og minnihlutahópar hafa á öllum tímum verið fordæmdir og ofsóttir vegna þess að þeir hafa ekki viljað „aðlagast“ menningu meirihlutans. Evrópsk menning er því allt í senn vettvangur átaka og samstöðu, haturs og samlíðunar. Það er því grundvallaratriði í öllu evrópsku skólastarfi að styrkja vitund nemenda um fjölbreytni evrópskrar menningar og skilning þeirra á þeim menningarlega margbreytileika sem einkennt hefur álfuna alla tíð.

AURORA-verkefninu var hleypt af stokkunum í nóvemberbyrjun 2020 í miðjum covid-faraldri. Á þeim tíma hafði algerlega verið skrúfað fyrir ferðalög á milli landa og af þeim sökum var útilokað að skipuleggja hvers konar nemenda- eða kennaraskipti. Rafræn kennsla í faraldrinum opnaði aftur á móti fyrir nýsköpun í fjölbjóðlegu kennslusamstarfi sem MMS-hópurinn nýtti sér með því að skipuleggja námskeið á netinu, og þá bæði fyrirlestranámskeið sem voru opin öllum nemendum skólanna í AURORA-bandalaginu og svokölluð COIL-námskeið (COIL er skammstöfun fyrir Collaborative Online International Learning) þar sem háskólar samkenndu valin námskeið á netinu. Eftir að búið var að aflétta samgöngutakmörkunum að mestu hélt MMS-vinnuhópurinn staðfund við Roviri í Virgili-háskólann í Tarragona á Spáni í mars 2022 þar sem lögd voru drög að 30 eininga sameiginlegum og þverfaglegum námspakka (e. joint interdisciplinary programme) á grunnstigi sem allir skólarnir nýu eiga aðild að. Nefnist pakkinn á ensku „Understanding Europe“ og nýtir hann þá breidd sem bandalagið býður upp á til að kynna nemendum sögu álfunnar, stjórnmál, menningarlega fjölbreytni og listsköpun frá ýmsum hliðum (AURORA, e.d.-b). Grunnur námspakkans eru tvö fimm ECTS-eininga kjarnanámskeið sem allir nemendur sem ljúka

pakkanum þurfa að taka. Fyrra námskeiðið, „Perspectives on Europe in a Global Context“, er netnámskeið sem háskólinn í Innsbruck stýrir og var það kennt í fyrsta sinn haustmisserið 2022. Námskeiðið, sem stendur yfir í sex vikur, byggist á fyrirlestrum og umræðum um nokkur valin efni sem öll tengjast evrópsku samstarfi og átökum innan álfunnar í tímans rás. Síðara námskeiðið, „Challenges in Europe“, beinir sjónum að sjálfbærni og þeim umhverfisvanda sem Evrópa stendur frammi fyrir. Í námskeiðinu vinna nemendur í 3–6 manna hópum, undir leiðsögn kennara, að verkefnum sem tengjast einhverjum af heimsmarkmiðum Sameinuðu þjóðanna. Í lok námskeiðsins, sem var kennt í fyrsta sinn á vormisseri 2023, var haldin ráðstefna við Vrije Universiteit í Amsterdam þar sem nemendur kynntu niðurstöður rannsóknavinnu sinnar. Heppnaðist námskeiðið einstaklega vel og er gott dæmi um hvernig blönduð kennsla, þar sem nemendur frá mörgum háskólum vinna bæði rafrænt með leiðbeinendum og koma saman á einum stað til að ræða niðurstöður, getur virkað. Til viðbótar þessum tíu eininga kjarna eiga nemendur síðan kost á að taka 20 einingar í sérhæfðum valnámskeiðum sem fjalla um ýmis efni tengd kjarnanámskeiðunum tveimur. Þessi námskeið verða annaðhvort valin úr námskeiðum sem þegar eru kennd við skólana nýu eða þeir skipuleggja ný námskeið sem eru sérsniðin fyrir námspakkan. Geta nemendur valið að taka þessi námskeið við sinn heimaskóla eða í skiptinámi við einhvern annan AURORA-háskóla.

Hugsunin á bakvið námspakkan er sú að um leið og hann eigi að styðja við meginmarkmið AURORA-bandalagsins þá þurfi kennarar ekki að umbylta kennslu sinni til að taka þátt í kennslusamstarfinu. Hvað fyrra atriðið varðar þá er hvatt til að námskeiðin í námspakkanum stuðli að svokallaðri „Auroravæðingu“ (e. „Aurorisation“) náms við Háskóla Íslands, en með því er átt við að kennarar hafi ákveðin meginsjónarmið í huga við skipulagningu námskeiða sem þeir kenna. Í þessu felst (1) að þeir nýti sér AURORA-hæfnirammanna við skilgreiningu á hæfniviðmiðum námskeiðanna; (2) að þeir hugi að einhvers konar alþjóðlegu samstarfi í kennslunni, til dæmis með því að kenna hluta námskeiða í COIL; og (3) að þeir reyni eftir fremsta megni að fletta heimsmarkmið Sameinuðu þjóðanna eða þjálfun nemenda til að hafa samfélagsleg áhrif inn í kennsluna. Það skal tekið fram að þessi námskeið má kenna á hvaða tungumáli sem er, þótt alþjóðlegur hluti þeirra fari sjálfsagt í flestum tilvikum fram á ensku. Fjölbreytni er grundvöllur evrópskrar menningar og því er mikilvægt að við þjálfum nemendur okkar í að nota sín móðurmál í námi og starfi um leið og við hvetjum þá til að ná tókum á sem flestum öðrum tungumálum og auðga með því skilning sinn á evrópskri menningu og samfélögum.

AURORA-samstarfið býður kennurum Háskóla Íslands upp á fjölmarga möguleika til að skipuleggja kennslu í alþjóðlegu umhverfi og nemendum til að víkka sjónvildarhringinn,

annaðhvort með því að taka hluta námsins í skiptinámi eða sitja námskeið sem kennt eru í samstarfi AURORA-skólanna. Við náðum auðvitað ekki því marki sem Macron lagði til að yrði náð árið 2024 í fyrsta hluta AURORA-samstarfsins, það er að helmingur háskólanema hefði eytt í það minnsta einu misseri í öðru landi við háskólanám, en okkur hefur þó tekist að sýna fram á hvernig alþjóðlegt samstarf getur orðið að ríkum og sjálf-sögðum þætti í starfi Háskóla Íslands. Á þann hátt munum við vonandi „gera góðan háskóla enn betri“, svo vitnað sé til kynningar Jóns Atla Benediktssonar rektors á síðustu stefnu Háskóla Íslands (Háskóli Íslands, e.d., bls. 3), um leið og við viðhöldum hugsjón fyrsta rektors Háskóla Íslands, Björns M. Ólsens, um að skólinn verði fullgildur borgari í því sem hann kallaði „í hinna miklu respublica Scientiarum“, eða hinu mikla lýðveldi vísindanna (Björn M. Ólsen, 1912, bls. 11).

Heimildir

- AURORA. (e.d.-a). *Aurora-EU: Mission statement*. https://www.hi.is/sites/default/files/petura/6_aurora-eu_mission_statement_-_24_october.pdf
- AURORA. (e.d.-b). *Understanding Europe: A joint programme for BA students*. <https://aurora-universities.eu/understanding-europe/>
- Björn M. Ólsen. (1912). *Stofnun háskólans. Árbók Háskóla Íslands háskólaárið 1911–1912*. Háskóli Íslands.
- EHEA. (1999). *Ministerial Conference Bologna 1999*. <http://www.ehea.info/page-ministerial-conference-bologna-1999>
- European Commission. (2019, 26. júní). *First 17 “European universities” selected: A major step towards building a European education area*. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_3389
- European Commission. (2020, 9. júlí). *24 new European universities reinforce the European education area*. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1264
- European Commission. (2022, 18. janúar). *Commission communication on a European strategy for universities*. <https://education.ec.europa.eu/document/commission-communication-on-a-european-strategy-for-universities>
- Guðmundur Hálfðanarson. (2011). Evrópusamruninn og þjóðríkin. *Ritið*, 11(3), 25–47. <https://timarit.is/gegnir/001215599>
- Háskóli Íslands. (e.d.). *HI 21: Stefna Háskóla Íslands 2016–2021*. https://www.hi.is/sites/default/files/ame18/stefna_hi21.pdf
- Macron, E. (2017, 26. september). *Initiative pour l’Europe: Discours d’Emmanuel Macron pour une Europe souveraine, unie, démocratique*. Élysée. <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2017/09/26/initiative-pour-l-europe-discours-d-emmanuel-macron-pour-une-europe-souveraine-unie-democratique>

Kennsluþróun á Heilbrigðisvísindasviði

Mynd: ©Kristinn Ingvarsson

Ásta B. Schram, kennsluþróunarstjóri og dósent við Heilbrigðisvísindasvið Háskóla Íslands

Húsnæðismál HVS hafa verið ofarlega á baugi. Skóflustunga var tekin í vor fyrir nýbygginguna sem stendur til að verði tilbúin 2026. Þá verður Læknagarður endurhannaður og áætlað að hann verði tilbúinn 2028 og tengdur nýbyggingunni. Ýmsir bakhópar vegna kennslu og þróunar hafa lagt verkefninu lið og veitt arkitektum ráðgjöf, s.s. bakhópur um nám og kennslu og bakhópur um stafræna þróun. Stefnt er á að stóru salirnir verði þrír; 160 sæta hallandi salur og tveir 120 manna flatir salir. Fyrirhugað er að hægt verði að samnýta flötu salina í kennslu og að uppsetning þeirra verði sveigjanleg. Annað kennslurými verður einnig sveigjanlegt og þar er stefnan sett á að nemendur og starfsfólk geti auðveldlega bókað minni stofur fyrir fundi og lestur þegar ekki er verið að kenna. Aðstaða sem nemendur hafa aðgang að mun því stórlega aukast samhliða því að meira verður um fundarrými fyrir starfsfólk og kennslustofur fyrir hópa og minni námskeið. Auk þess er stefnt að fjórum upptökrymum. Styrkur fékkst úr Samstarfssjóði háskóla til að efla færni- og hermikennslu og húsnæði í Eirbergi var umbylt til að stækka aðstöðu til slíkrar kennslu fyrir sviðið og Landspítala. Kennurum HVS hefur verið boðið á námskeið í færni- og hermisetrinu til kynningar og frekari fræðslu um herminám. Þá voru einnig gerðar endurbætur með nýjum kennslustofum í Eirbergi með fleiri skjám og stefnt að einfaldari stjórnbúnaði.

Kennsluþróunarstjóri stýrir ýmsum viðburðum á sviðinu og hittast áhugasamir kennarar í kennsluspjalli á netinu í hádeginu u.þ.b. tvisvar á misseri. Samstarf við Kennslumiðstöð er mikið, og hafa þegar verið haldnar tvær

ABC-vinnustofur á misserinu, en sú þriðja er áætluð í desember. Kennsluþróunardagurinn er haldinn árlega í desember. Í ár munu kennarar deila aðferðum í kennslu sem þeir telja að hafi skilað nemendum góðum árangri auk þess sem fulltrúar í kennslunefnd sviðsins taka þátt í pallborðsumræðum um efni sem deildum þeirra er hugleikið. Á þeim degi eru einnig veitt kennsluverðlaun HVS fyrir frábæran árangur í starfi. Fyrir ári síðan fengu Helga Helgadóttir, lektor í Lyfjafræðideild og Pétur Henry Petersen, prófessor í Læknadeild, þessi verðlaun og Pétur í framhaldi af því kennsluverðlaun HÍ en bæði hafa unnið ötullega að kennslumálum, m.a. með PBL (e. problem based learning) og TBL (e. team based learning). Þar hafa Berglind Eva Benediktadóttir, dósent og Páll Þór Ingvarsson, lektor, úr lyfjafræði einnig lagt hönd á plóginn. Þessi hópur hefur staðið fyrir kynningum bæði á nefndum kennsluþróunardegis og í kennslukaffi á Kennslumiðstöð, auk þess sem þau munu stýra vinnustofu TBL hjá Kennslumiðstöð í desember. Þetta árið eru verðlaunahafar kennsluverðlauna þau Þóra Jenný Gunnarsdóttir, prófessor og Sævar Sigþórsson, dósent, bæði í Hjúkrunar- og ljósmóðurfraðideild, og munu þau, ásamt fleirum, halda erindi á kennsluþróunardeginum nú í desember. Á vormisseri er ýmist haldinn svokallaður kennsludagur eða menntasmiðja kennara.

Kennslunefnd hittist að jafnaði einu sinni í mánuði til að ræða málefni sviðsins. Í kennslunefnd sitja: Þórdís K. Þorsteinsdóttir, formaður (HJÚ), Ólafur Ögmundarson (MON), Pétur H. Petersen (LÆK), Árni Kristjánsson (SÁL), Aðalheiður S. Sigurðardóttir (TAN), Helga Helgadóttir (LYF), Kristrún Ólafsdóttir (NEM), Ásbjörg Ó. Snorradóttir, áheyrnarfulltrúi lífeinda- og geislafræði, Guðný L. Oddsdóttir, áheyrnarfulltrúi SJÚ og Ásta B. Schram, kennsluþróunarstjóri. Kennsluþróunarstjóri er fastur meðlimur

kennslunefndar. Formaður kennslunefndar er fulltrúi í kennslumálanefnd HÍ. Ýmis mál hafa verið til umræðu hjá kennslunefnd, s.s. aðgangur nemenda að eldri prófum, málefni nemenda með annað móðurmál en íslensku, fjarnám og gervigreind. Formaður kennslunefndar hélt erindi á samráðsfundi HÍ með skólameisturum framhaldsskóla þar sem fjallað var um samskipti nemenda og kennara og gervigreind í námi og kennslu. Starfsfólk HVS hefur jafnframt sótt ýmsar kynningar á notkun gervigreindar í háskólastarfi.

Kennsluþróunarstjóri vinnur að ýmsum rannsóknunum í samstarfi við kennara sviðsins, og þá helst í þeim tilgangi að þróa námskeið og efla gæði kennslu. Meðal annars er nú verið að safna gögnum um upplifun nemenda af klínísku námi í hjúkrun, sjúkraþjálfun og lækisfræði (UCEEM). Enn fremur er verið að skoða árangur nýrrar námsbrautar í hjúkrun og á nýju ári stendur til að nota rýnihópaviðtöl meðal nemenda til að leita skýringa á áskorunum sem þeir standa frammi fyrir í námi. Kennarar á HVS ásamt kennsluþróunarstjóra hafa nýtt sér úthlutaða styrki úr Kennslumálasjóði og Rannsóknasjóði HÍ í ýmsum þróunarverkefnum á sviðinu.

Heimspekingur á vettvangi:

Viðtal við Róbert H. Haraldsson, fráfandi sviðsstjóra kennslusviðs Háskóla Íslands

Mynd: ©Kristinn Ingvarsson

Edda R. H. Waage, kennsluþróunarstjóri Verkfræði- og náttúruvísindasviðs og dósent við Líf- og umhverfisvísindadeild Háskóla Íslands

Í október 2023 lét Róbert H. Haraldsson, heimspekingur, af störfum sem sviðsstjóri Kennslusviðs eftir sex og hálf ár í þeirri stöðu. Á þessum tíma hefur mikil gróska verið í málefnum er varða kennslu og mörg umbótaverkefni orðið að veruleika. Við þessi tímamót er ástæða til að líta um öxl, rifja upp með Róberti helstu verkefni og hvernig þau horfa við honum, nú þegar hann getur litið yfir farinn veg.

Við Róbert mæltum okkur mót undir lok september. Það var fagur haustdagur þegar ég gekk yfir í Setberg, hús kennslunnar, en eitt af verkefnum Róberts var einmitt að koma meginskristofu Kennslusviðs fyrir í því fallega húsi árið 2019. Róbert tók á móti mér á jarðhæðinni og bauð mér inn á skrifstofu sína.

Hefur starfað náið með þremur rektorum

Mér lék forvitni á að heyra frá Róberti um bakgrunn hans innan háskólasamfélagsins. Aðspurður sagði hann mér að hann hefði í grunnnámi sínu við Háskóla Íslands lagt stund á sálfræði, heimspeki og dálitla forngrísku. Strax að því loknu hélt hann til háskólans í Pittsburgh, en þar hafði hann fengið fimm ára styrk til að stunda doktorsnám í heimspeki. Doktorsnámið tók þó lengri tíma, eins og gengur. Eftir að styrktímanum lauk kom Róbert heim til Íslands og það var á þeim tíma sem starfsferill hans við Háskóla Íslands hófst, árið 1992. Um tíma starfaði hann á Siðfræðistofnun en einnig sem

fastráðinn stundakennari við Háskóla Íslands. Róbert var jafnframt með annan fótinn í háskólanum í Pittsburgh á þessum árum, tók að sér aðstoðarkennslu samhliða því að hann lauk skrifum á doktorsritgerð sinni sem hann varði árið 1997. Árið 1996 var Róbert ráðinn lektor í heimspeki við Háskóla Íslands. Við tók hefðbundið starf og framgangur hins akademíska starfsmanns; hann varð dósent árið 2002 og prófessor árið 2007. Því starfi gegndi hann samfleytt allt til ársins 2015 en fór þá um tveggja ára tímabil sem prófessor til Colgate-háskóla í New York fylki. Róbert reiknaði með að hverfa að þessum tíma liðnum aftur til sinna hefðbundnu starfa sem prófessor við Háskóla Íslands, en svo fór að hann tók við starfi sviðsstjóra Kennslusviðs þegar hann sneri aftur, hinn 15. apríl 2017. Stjórnunarstörf voru í sjálfu sér ekki ný fyrir Róberti á þeim tímamótum. Í starfi sínu sem akademískur starfsmaður hafði hann tekið að sér hin ýmsu stjórnunarstörf fyrir HÍ, ýmist innan eigin fræðasviðs eða fyrir miðlæga stjórnslu, og starfað náið með rektorum hvers tíma; Jóni Atla Benediktssyni, Kristínu Ingólfsdóttur og Páli Skúlasyni. Hér gefst ekki svigrúm til að tíunda þau störf sérstaklega en þó er vert að nefna sérstaklega kennslumálanefnd háskólaráðs þar sem hann gegndi formennsku á árunum 2008–2014 og þátttöku hans í að móta stefnu háskólans á árunum 2005 til 2006.

Gæði kennslu í öndvegi og stafræn umbylting

Óhætt er að segja að miklar breytingar hafi orðið á Kennslusviði frá því að Róbert tók við stjórn þess, meðal annars vegna aukinnar áherslu innan skólans á gæði náms og kennslu. Sjálfur telur Róbert að ástæðu þess megi ekki síst rekja til ákvörðunar rektors, Jóns Atla, að

styrkja Kennslusvið með ýmsum hætti, breyta sviðinu úr stjórnslusviði í eiginlegt kennslusvið. Lögfræðiteymið á skrifstofu rektors hafi t.d. tekið yfir sumt af því sem sviðsstjóri Kennslusviðs hafi áður haft með höndum. Sviðsstjóri kennslu njóti þó áfram mikillar aðstoðar af hálfu lögfræðinga HÍ, til að mynda þegar skera þarf úr um ágreiningsefni ýmiss konar o.s.frv. Þannig hafi almenn stjórnsluleg umsvif minnkað og um leið skapast svigrúm til að einbeita sér að þróun kennsluhátta og eflingu stöðþjónustu við deildir og kennara. Fyrstu skref fölu í sér endurröðun verkefna:

Eitt af því sem ég gerði þegar ég tók við var að ég leit yfir sviðið og skoðaði hvar við værum að sinna verkefnum sem ekki væru kennslutengd. Við þurftum t.d. að sjá um síðanefndina. Mér fannst að því verkefni væri betur komið hjá lögfræðingum HÍ. Sem dæmi um verkefni sem við fengum til okkar má nefna afreks- og hvatningarsjóð, sem styrkir framhaldsskólana sem innritast í Háskóla Íslands og hafa náð afburðaárangri á stúdentsprófi. Við töldum eðlilegra að umsýsla með sjóðnum væri hér.

Þá nefnir Róbert jafnframt nýjar starfs- einingar sem komið hafa til sögunnar. Þar má fyrst nefna Deild stafrænnar kennslu og miðunar sem annast stefnumótun í stafrænum kennsluháttum og sér um innleiðingu hinna ýmsu stafrænu lausna í kennslu. Ritverkið, sem áður starfaði í tveimur einingum, annars vegar á Menntavísindasviði og hins vegar á Hugvísindasviði, var sameinað í eina einingu sem nú er starfrækt á Kennslusviði og veitir nemendum þjónustu. Sprettur er verkefni sem komið var á laggirnar haustið 2020 og er því ætlað að stýðja nemendum með innflytjendabakgrunn og undirbúa þá fyrir háskólanám. Eftir að þessar einingar hafa bæst við eru nú tíu starfseiningar á Kennslusviði. Hinar eru:

Kennslumiðstöð, matsskrifstofa, Nemendaráðgjöf, Nemendaskrá, prófaskrifstofa, skrifstofa Kennsluviðs og Þjónustuborð á Háskólatorgi. Það er því í mörg horn að líta fyrir sviðsstjóra Kennsluviðs. Þegar ég spurði Róbert hvað honum fyndist standa upp úr nú þegar hann horfir til baka svaraði hann:

Fyrst myndi ég vilja nefna gott samstarfsfólk. Ég hef verið alveg ofboðslega heppinn með samstarfsfólk, innan og utan Kennsluviðs. Starfið hefur einkennst af miklum sambug og samstarfsvilja, og kannski ræði heimsfaraldurinn einhverju um sambeldnina. Síðan verð ég líka að segja að þeir starfsmenn sem voru ráðnir á þeim tíma sem ég hef verið hér hafa líka reynst einstaklega gott samstarfsfólk.

Mikilvæg breyting til framdráttar Kennsluviði varð þegar þær starfseiningar sem veita kennurum þjónustu voru sameinaður í Setbergi, húsi kennslunnar sem opnað var við hátíðlega athöfn föstudaginn 15. nóvember 2019.

Ég lagði mikla áherslu á að fá Setberg, og Guðmundur R. Jónsson, framkvæmdastjóri HÍ, var einn sá fyrsti til að sjá möguleikana í því, að Kennsluvið fengi Setberg. Og ég held að það hafi verið hverrar krónu virði. Setberg hefur þýtt að við höfum getað byggt starfseminu upp miklu markvissara. Aðstadan er miklu betri fyrir starfsfólk. Uppþökurverid sem við höfum byggt upp hérna, hljóðklefarnir sem starfsfólkið hefur byggt upp, þetta hefði ekki gengið svona bratt ef við hefðum ekki haft Setberg. Það er alveg á breinu.

En eins vel og þetta hefur nýst okkur þá vorum við hins vegar líka óheppin. Við vorum varla búin að taka við Setbergi þegar covid skall á. Ég sagði alltaf við rektor og alla yfirstjórnina, að mælikvarðinn okkar á að flutningur Kennsluviðs í Setberg heppnast vel væri að það yrði straumur af kennurum hingatil til okkar, en auðvitað stoppaði straumurinn um stund í covid. En samt nýttist húsið öllum, okkur hefði ella ekki gengið eins vel að innleiða ný kennsluferfi án Setbergs.

Covid og nýtt námsumsjónarkerfi

Covid – já, það er eiginlega ekki hægt að ræða um kennslumál síðustu ára án þess að heimsfaraldur kórónuveirunnar berist í tal og vissulega er sá tími Róberti mjög eftirminnilegur. Enda leiddi covid til atburðarásar sem áður hefði þótt óhugsandi. Róbert rifjar upp í þessu samhengi að í desemberprófum 2019 gerðist það í fyrsta skipti í sögu HÍ að öll próf voru felld niður einn dag. Ástæðan var fádæma slæm veðurspá, þótt reyndar hefði orðið minna úr veðrinu en spár bentu til og það reynst þokkalegt þegar upp var staðið.

Já, við göntuðumst með þetta okkar á milli, en punkturinn er sá að rétt áður en við fórum inn í covid-tímanna þá fannst okkur það stórtíðindi að fella niður einn prófdag. Svo allt í einu þremur mánuðum seinna þá erum við komin í þær aðstæður að fella niður alla kennslu á staðnum í margar vikur. Ég nefni þetta vegna þess að við erum svo fljót að gleyma

því hvað einu sinni var edlilegt ástand. Þegar heimsfaraldurinn skall á nutum við þess hér innanbúss og víðar að við höfðum verið að innleiða öll þessi stafrænu tæki og tól, þetta var allt til staðar.

Sem leiðir einmitt talið að Canvas. Eitt af mörgum umbótaverkefnum sem farið hefur verið í undir stjórn Róberts er upptaka á nýju námsumsjónarkerfi. Svo ótrúlega vildi til að sama dag og til stóð að opna námsumsjónarkerfið fyrir öllum kennurum og nemendum ákvað ríkisstjórn Íslands að loka byggingum allra framhalds- og háskóla landsins, þar með talið HÍ, vegna heimsfaraldurs COVID-19. Þetta var 16. mars 2020. Eftir á að hyggja var þetta mikil tilviljun og táknræn; að innleiðing nýs stafræns námsumsjónarkerfis skyldi bera upp á sama dag og byggingar skólans lokuðu, en kerfið átti vissulega eftir að greiða fyrir námi og kennslu á tímum heimsfaraldursins. Stafræna prófakerfið Inspira, annað umbóta-verkefni Kennsluviðs sem var sömuleiðis langt komið í innleiðingu þegar þetta var, nýttist jafnframt afar vel í þeim erfiðu aðstæðum sem upp voru komnar.

Ég er afar ánægður með hvornig til tókst með Canvas og Inspira. Það er ekkert sjálfgefið að svona innleiðing heppnist og auðvitað voru margir með í maganum hérna. Hér myndi ég vilja nefna hvað starfsfólkið í Deild stafrænnar kennslu og miðlunar stóð sig frábærlega og starfsfólk prófaskrifstofu. Og svo líka hvað allir voru sambentir: rektor, aðstoðarrektor kennslu og þróunar, Upplýsingateknisvið, Kennsluvið, fræðasviðsforsetar, deildir háskólans og kennslustjórnar og kennsluþróunarstjórnar fræðasviða. Þannig að mér fannst þetta vera til fyrirmyndar um hvornig á að standa að svo stóru innleiðingarverkefni.

Róbert tekur fram að hann bindi miklar vonir við Canvas í framtíðinni og nefnir í þessu samhengi námskeið á vegum Kennsluviðs sem ganga undir heitinu „Gerum gott betra“, en þau miða að því að aðstoða kennara við að tileinka sér hin ýmsu verkfæri námsumsjónarkerfisins. Um þetta segir Róbert:

Minn draumur um Canvas er sá að sem stærstur hluti kennara sjái að þeir geta notað námsumsjónarkerfið til að auka gæði kennslu, á sama tíma og þeir gera ákveðna hluti kennslustarfsins léttari fyrir sig.

Leiðandi kennsluframlag metið að verðleikum

Eitt af þeim umbótaverkefnum í kennslu sem orðið hefur að veruleika á síðustu árum er Kennsluakademiá opinberu háskólanna. Kennsluakademían var stofnuð árið 2021 og var þriðji hópur kennara tekinn inn í nóvember 2023. Meðlimir eru nú 34 talsins og koma frá þremur háskólum, þar af eru 30 kennarar frá HÍ. Heyra má á Róberti að hann er stoltur af að hafa komið að stofnun Kennsluakademíunnar, enda lítur hann svo á að hún geti skilað töluvert miklu í að jafna stöðu kennslunnar til móts við rannsóknir í stórfum akademískra starfsmanna. Eitt af markmiðum

Kennsluakademíunnar er einmitt að umbuna þeim kennurum sem skara fram úr í kennslu.

Ég tók eftir því þegar ég var formaður kennslumálanefndar á sínum tíma, og líka sem sviðsstjóri Kennsluviðs, að það var í reynd óformleg kennsluakademiá á lóðinni, það er að segja, það var oft sama ábugasama fólkið sem var til í að leggja á sig vinnu þegar nýjungar voru kynntar og innleiddar í kennslu. Þannig að ég var ánægður með að HÍ skyldi segja: „Fint er, þá formgerum við þetta, og þau fá umbun fyrir þessi brautrygjendastörf og viðurkenningu fyrir árangur í kennslu“. Og ég vona að það geti orðið til þess fólk fari meira að læra hvert af öðru.

Hvað varðar væntingar til þeirra áhrifa sem Kennsluakademían muni hafa til framtíðar segir Róbert:

Ég er að vona að ungir kennarar í HÍ og öðrum háskólum muni hugsa sem svo: „Ég hef fjárhagslegan og atvinnulegan hag af því að halda öllu til haga sem viðkemur kennslu“, það er afar mikilvægt. Það er enginn sem fær birta grein eftir sig í topp tímariti á sínu sviði og gleymir að geta þess í ferilskránni. En fólk er að gera merkilegar tilraunir með kennslu en skráir það e.t.v. ekki niður, hvað þá að það ígrundi tilraunina með markvissum hætti og deili niðurstöðum með öðrum.

Væntingar Róberts til Kennsluakademíunnar snúast þannig ekki aðeins um að sérstök umbun sé til staðar fyrir kennsluhlutann, rétt eins er með rannsóknarhlutann, heldur einnig að fleiri háskólakennarar taki kennslu sína jafn föstum og metnaðarfullum tókum og rannsóknir sínar.

Fagháskólanám og fleiri verkefni

Kennsluvið hefur komið að margvíslegum verkefnum á undanförunum árum í samstarfi við ýmsa hagaðila, svo sem sveitarfélög og fagfélög. Eitt fyrsta verkefnið á sviði kennsluþróunar sem Róbert hafði ríka aðkomu að var hið svokallaða fagháskólaverkefni.

Þar vorum við að skoða aðstæður fólks sem komst ekki í það nám sem það var mjög vel búid undir vegna langrar þátttöku á vinnu-markaði. Tímaskortur, atvinnuástand, menntunarkröfur, eða eitthvað slíkt, hamlaði háskólanámi. Eitt dæmi voru leiðbeinendur á leikskólum. Í samvinnu við Menntavísindasvið settum við á laggirnar fagháskólanám fyrir reynt starfsfólk leikskóla, sem síðan smám saman verður að fullu leikskólanámi. Ég er sérstaklega stoltur af aðkomu Kennsluviðs að þessu verkefni.

Auk leikskólanámsins var þróað fagháskólanám í heilbrigðisgagnafræði og tæknifræði. Einnig var lagður grunnur að fagháskólanámi í ferðamálafræði þótt það hafi ekki enn verið tekið í gagnid.

Af stjórnsýslulegri verkefnum sem unnin hafa verið á Kennsluviði má nefna að formfastara kerfi hefur verið komið á til að meta nýjar námsleiðir. Einnig má hér nefna endurskoðun á reglum um inntökuskilyrði í grunnám,

en nýjar reglur þar að lútandi tóku gildi árið 2022. Þá má nefna að nú stendur yfir víðamikil endurskoðun á kennsluskrá Háskóla Íslands sem margir telja afar tímabæra. Þá nefnir Róbert einnig að starfsfólk Kennslusviðs taki virkan þátt í Aurora-verkefninu, samstarfsneti 11 evrópskra háskóla sem vinna að kennsluþróun og nýsköpun í starfi háskóla.

Í spjalli okkar Róberts kemur einnig fram að í nánast hverri starfseiningu Kennslusviðs eru, eða hafa verið, einhvers konar umbóta-verkefni í gangi. Kennslumiðstöð hefur m.a. haft umsjón með Kennsluakademíunni, forystu um stuðning við fjarnám, og myndað tengslanet við kennsluþróunarstjóra sviða. Í Nemendaráðgjöfinni er sífellt unnið að því að bæta þjónustu við nemendur, og hefur tekist að stórefla geðheilbrigðisþjónustu fyrir nemendur. Innan Nemendaskrár er verið að endurskoða stúdentasýslið, en það er kerfi sem heldur utan um alla nemendur HÍ. Nýtt stundatöflukerfi hefur verið innleitt hjá prófaskrifstofu, rafrænar undirskriftir hjá Þjónustuborðinu og þar er unnið hörðum höndum að skipulagningu notendamíðaðrar þjónustu. Síðast en ekki síst hefur kennslualmanak HÍ nýlega verið endurskoðað. Með breyttu kennslualmanaki er búið að samræma dagsetningar milli fræðasviða um upphaf og lok kennslutímabils, og því samhliða hafa ýmsar lykildagsetningar í kennslualmanakinu verið færðar til. Þá má nefna að gríðarleg aukning hefur orðið á erindum hjá ENIC-NARIC, matsskrifstofu háskólans. Róbert tekur fram að vitaskuld séu öll þessi verkefni unnin í samstarfi við aðrar starfseiningar skólans.

Heimspekingur í starfi sviðsstjóra Kennslusviðs

Í spjalli okkar Róberts höfum við farið um víðan völl og ljóst er að verkefni sviðsstjóra Kennslusviðs eru ýmiss konar. Innra með mér velti ég fyrir mér hvers konar bakgrunn og hæfni þurfi til að sinna svo fjölbreyttum verkefnum. Aðspurður segir Róbert að sem heimspekingur hafi hann haft áhuga á mjög

fjölbreytilegum efnum, frá rökfræði yfir í siðfræði og fagurfræði, en jafnframt haft áhuga á að rannsaka verk sögulegra heimspekinga. Ég spyr hvernig sá bakgrunnur hafi nýst honum í þessu starfi.

Það er dálítið erfitt að meta hvað hefur nýst mér úr þessari þekkingu, en þó finnst mér heimspeki góður undirbúningur undir svona viðtækt stjórnunarstarf. Sérstaklega ef þú ert sem heimspekingur opinn fyrir mannlegum samskiptum. Svo er líka hægt að komast langt á heilbrigðri skynsemi og góðum rökum. Heimspekin leggur áherslu á skynsemina, er jafnvel talin skynsemisdýrkunarfag. Hún er sífellt að reyna að finna bestu rökin, halda sig við rökin, og það kemur í ljós í lífinu, ég uppgötvaði það löngu áður en ég kom í þetta starf, að flest fólk vill lúta bestu rökum.

Sem sviðstjóri Kennslusviðs hefur Róbert, eins og áður sagði, ekki aðeins unnið með starfsfólki innan HÍ heldur einnig með sveitarfélögum, stéttarfélögum, atvinnurekendum og stjórnvöldum, í tengslum við sum þeirra mörgu verkefna sem hafa verið reifuð hér að framan, enda er HÍ samofit samfélaginu á svo margan hátt. Róbert segist alltaf verða þakklátur fyrir viðtækt samstarf við svo marga aðila, og segir jafnframt:

Mér finnst heimspeki sem einangrar sig frá samfélaginu, í einhverri rökaleikni, án þess að vera með nein tengsl við vandamál hversdagslífs fólks, lítils virði. Þessi heimspekilegu vandamál um eðli vísinda, merkingu eða tilgang lífsins, frelsi, mannréttindi, hvað það nú er, þau verða svo innantóm, ef þú ert ekki einhvern veginn sjálfur að taka þátt í lífinu. Þú verður að fá tækifæri til að taka ákvarðanir og sjá afleiðingar þeirra.

Það liður að lokum þessa viðtals og áður en við kveðjumst spyr ég Róbert hvað sé framundan.

Ég ákvað að hætta þrátt fyrir að mér finnist satt best að segja alltaf ganga betur og betur. Ég nýt þess meira og meira að starfa með mínu samstarfsfólki, en ég á bara sex ár eftir af mínum ferli og ég er með nokkrar bækur í

smíðum sem mig langar að klára áður en ég verð sleginn elliðlöpum.

Þar með talið er greinasafn um málfrelsi, sem til langs tíma hefur verið eitt af hugðarefnum Róberts. Eins er væntanleg bók um John Stuart Mill, einn af hans upphaldsheimspekingum. Listrænni skrif eru líka í pípunum sem við munum fá frekari fregnir af síðar.

Aðspurður hvort ekki standi til að skrifa um kennslumál segir Róbert að svo sé ekki, í öllu falli sé hann ekki á leiðinni að fara að skrifa bók um nýja námsumsjónarkerfið eða Kennsluakademíuna.

Í stað þess að skrifa um kennslumál, langar mig að nýta þessa starfsreynslu með óbeinum hætti í skrifunum. Halda áfram með mín gömlu heimspekimál, en gera þau raunverulegri, tengdari vettvangi dagsins. Dýpka heimspekina á grundvelli stjórnunarreynslunnar. Það kom mér verulega á óvart hve djúpa innsýn stjórnunarstarf veitir í mannlegt eðli og aðstæður. Þó verð ég að viðurkenna að mig langar líka að skrifa grein um reynslu mína af COVID-19, ekki síst samskiptum við nemendur á þeim erfða tíma.

Þannig er þetta ekki einungis spurning um hvernig heimspeki Róberts hafi nýst honum í starfi, heldur einnig hvernig sviðsstjórarstarfið hafi nýst honum. Þegar öllu er á botninn hvolft var það ekki hliðarspor fyrir Róbert að stíga í starf sviðsstjóra Kennslusviðs heldur telur hann sig hafa fengið dýrmætt tækifæri til að dýpka sína heimspeki og taka virkan þátt í að þróa og efla háskólasamfélagið.

Ég hef alltaf verið þannig heimspekingur að ég hef viljað vera í gagnvirkum tengslum við samfélagið. Annars finnst mér heimspekin bara verða einhver kofáspeki, og þetta er búið að vera allveg ótrúlegt tækifæri fyrir mig. Ég hlakka mikið til að skrifa bækurnar mínar í frambaldi af þessari reynslu.

Að þessu sögðu kveðjumst við og ég held aftur út í bjartan daginn. Ritnefnd tímarits Kennslumiðstöðvar HÍ þakkar Róberti fyrir öll hans störf á liðnum árum og óskar honum velfarnaðar í framtíðinni.

Rannsókn á kennsluháttum og fræðsluþörf meðal kennara í HÍ – frumniðurstöður

Mynd: ©Kristinn Ingvarsson

Ásta B. Schram, kennsluþróunarstjóri og dósent við Heilbrigðisvísindasvið Háskóla Íslands og Abigail G. Snook, aðjúntkt við læknadeild Háskóla Íslands

Mikilvægt er að þeir sem styðja við kennsluþróun háskólakennara þekki þörf þeirra fyrir fræðslu og þjálfun (Behar-Horenstein, o.fl., 2014; Schönwetter, o.fl., 2015). Kennarar hafa takmarkaðan tíma til kennsluþróunar og hugsa sig almennt vel um áður en þeir ákveða hvernig þeir nota tímann. Viðburðurinn þarf því að mæta upplifaðri þörf þeirra. Bæði starfsfólk kennslumiðstöðva, kennsluþróunarstjórar, og aðrir sem bjóða upp á fræðslu og þjálfun ættu því að kynna sér þarfir kennara áður en fræðsluáætlanir eru fastmótaðar. Einnig er mikilvægt fyrir kennsluþróunarfólk að átta sig á afstöðu kennara gagnvart hinum ýmsu þáttum kennslunnar og kennsluumhverfisins, s.s. þörfum nemenda, eigin gildum og venjum, hlutverki sínu og ábyrgð sem kennara og áhugahvöt. Steinert, o.fl. (2016) leggja áherslu á að þeir sem starfa við hvers konar stöðþjónustu hafi viðtæka þekkingu á þeim sem þeir þjóna, þannig að hægt sé að móta úrræði í takt við þörf, áhuga og ein-kenni hópsins. Þau leggja einnig áherslu á að skoða áhrif kennsluumhverfisins, eða þeirra aðstæðna sem kennarar búa við, á kennsluáferðir eða kennsluhætti kennara almennt. Viðtæk spurningakönnun var lögð fyrir kennara í Háskóla Íslands (HÍ) vorið 2022. Meginmarkmið rannsóknarinnar var að skoða

kennsluáferðir eða kennsluhætti kennara í HÍ og þörf þeirra fyrir þjálfun og fræðslu. Þar sem margir þættir gegna hlutverki í störfum kennarans var einnig skoðuð afstaða til kennslu ásamt gildi, ábyrgð og áhugahvöt, auk upplifunar kennara af tengslum innan deildar. Hér verður aðeins tæpt á hluta niðurstaðna úr þessari spurningakönnun en til stendur að birta greinar með nákvæmari umfjöllun um hina ýmsu þætti sem og fræðilegan grunn, aðferðafræði, niðurstöður og tillögur um úrbætur.

Spurningalisti var sendur á 2087 netföng vorið 2022. Netföngin voru fengin hjá Mannauðs-sviði og innihélt listinn bæði fasta kennara, þ.e. aðjúnkta, lektora, dósentna og prófessora, sem ýmist eru fastráðnir eða í fastráðningarferli, og stundakennara. Spurningalistinn var byggður á efni og umfjöllun ýmissa fræðigreina um kennsluþróun, en þó sérstaklega á greinum Steinert, o.fl. (2016) og O'Sullivan og Irby (2011). Spurt var hvort kennarar hefðu fengið undirbúning fyrir kennslu áður en þeir byrjuðu að kenna, um þátttöku í kennsluþróunarviðburðum og gagnsemi þess og áhuga á kennsluþróun, um kennsluáferðir og þörf fyrir fræðslu eða þjálfun, í hvernig formi sú fræðsla ætti helst að vera og um tengsl við kennara innan deildar. Notaðar voru staðhæfingar ásamt sannprófuðum tengslakvarða. Þátttakendur völdu svör við staðhæfingum á fimm og sex punkta Likert-skölum. Aðalkvarðinn var 1 = mjög ósammála, 2 = ósammála, 3 = frekar ósammála, 4 = frekar sammála, 5 = sammála, og 6 = mjög sammála.

Siðanefnd háskólanna um vísindarannsóknir fór yfir rannsóknaráætlunina vorið 2022 og gerði engar athugasemdir.

Niðurstöður:

Svarhlutfall var 27%, 555 svör. Í þessum niðurstöðum sem kynntar verða hér voru tölfraeðipróf miðuð við kennara sem kenna ≥ 10 kennslustundir á ári. Það voru 353 þátttakendur. Um helmingur þeirra hafði unnið meira en 10 ár í HÍ, 75% voru fastir kennarar, 25% stundakennarar, 57% svarenda voru konur, 40% karlar og 3% kynsegin eða annað. Samkvæmt *Chi square* prófi var dreifing svara milli sviða svipuð (e. similar distribution, representative) og einnig gagnvart kyni (kvk, kk, kynsegin). Við notuðum *Anova með Tukey's* til að skoða samanburð, bæði á milli sviða og á milli stundakennara og fastra kennara.

Þegar öll heildin var skoðuð voru kennarar *frekar sammála* til *sammála* um að þeir hefðu fengið takmarkaða eða enga fræðslu í kennsluháttum áður en þeir hófu kennslu ($M = 4,5$; $SD 1,6$) og að þeir hefðu viljað meiri fræðslu ($M = 4,5$; $SD 1,3$). Kennarar voru *sammála* til *mjög sammála* því að þeir vildu skoða og bæta kennsluhætti sína ($M = 5,4$; $SD 0,7$). Hins vegar voru þeir *frekar ósammála* því að þeir hefðu tíma til þess ($M = 3,3$; $SD 1,4$). Enginn marktækur munur var á milli stundakennara og fastra kennara. Fastir kennarar tóku *stundum* þátt í kennsluþróunartburðum (þrisvar til fjórum sinnum á ári) en stundakennarar *sjaldan* (einu sinni til tvisvar sinnum á ári). Þátttakendur voru *frekar sammála* til

sammála um að þeir hefðu haft gagn af þeirri fræðslu sem þeir hlutu á vinnustofunum ($M = 4,6$; $SD 1,2$) og að þeir hefðu nýtt sér þessa fræðslu í kennslu ($M = 4,6$; $SD 1,0$).

Spurðir um algengustu kennsluáferðirnar sögðust kennarar í heild nota umræður og fyrirlestra mest. Kennsluáferðir fyrir litla hópa, t.d. þúslaðferðin og fiskabúrið eru notaðar stundum til oft. Kennsla á netinu og vendikennsla eru stundum notaðar, aðrar áferðir sjaldnar. Marktækur munur er milli fastra kennara og stundakennara varðandi notkun sumra áferða (sjá Töflu 1).

Tafla 1. Samanburður – kennarar – Kennsluhættir

Hversu oft notuð - M	FK	SK	p-gildi
Umræður	4,0	3,9	0,55
Fyrirlestrar (víxlverkun)	3,9	*4,1	0,04
Kennsluáferðir fyrir litla hópa	3,6	3,4	0,09
Kenndu í gegnum netið (e. online)	3,2	3,1	0,22
Vendikennsla	*3,0	2,5	<0,001
Nota tölvu-hugbúnað í námi	*2,9	2,3	<0,001
Sýni-, hermi-kennsla, færniþjálfun	2,7	2,4	0,10
Lausna-leitarnám/tilfella-kennsla (PBL/CBL)	2,7	2,4	0,07
Jafningjafræðsla	*2,7	2,2	0,0013
Málfundir/rökræður	*2,6	2,1	0,0032
Einstaklingskennsla	*2,6	2,1	<0,001
Verklek kennsla	2,2	2,1	0,33

FK = fastir kennarar;

SK = stundakennarar;

Likert skali:

1 = aldrei, 2 = sjaldan, 3 = stundum, 4 = oft, 5 = alltaf. * = marktækur munur

Þegar sviðin eru borin saman kemur í ljós að marktækur munur er á notkun allra kennsluáferðanna, nema einstaklingskennslu, milli Menntavísindasviðs (MVS) og hinna sviðanna, sérstaklega Heilbrigðisvísindasviðs (HVS), Félagsvísindasviðs (FVS) og Verkfræði- og náttúruvísindasviðs (VON). Þar skarar Menntavísindasvið fram úr með meiri notkun á öllum áferðum nema fyrirlestrum en þeir eru oft notaðir hjá þessum þremur nefndu sviðum.

Kennarar sögðu til um hversu litla eða mikla þörf þeir hefðu fyrir fræðslu og þá hvers konar. Af 22 þáttum voru sjö efstir. Eftirfarandi Likert-skali var notaður: 1 = Engin þörf, 2 = mjög lítil þörf, 3 = lítil þörf, 4 = Nokkur þörf, 5 = mikil þörf. Kennarar töldu nokkra þörf á eftirfarandi:

- Að virkja nútíma nemendur (efla áhugahvöt) ($M = 4,1$; $SD 0,9$)

- Að þróa árangursríkt námsmat ($M = 4,0$; $SD 0,9$)
- Að hvetja nemendur til að axla ábyrgð (self-directed) ($M = 4,0$; $SD 0,9$)
- Að bregðast við algengum áskorunum, s.s. óheildarleika, fötlun, fjölbreytileika ($M = 4,0$; $SD 0,9$)
- Að hanna námskeið fyrir nemendamiðað nám ($M = 3,9$; $SD 0,9$)
- Að veita nemendum uppbyggilega endurgjöf ($M = 3,8$; $SD 0,9$)
- Sjálfsrýni/ígrundun á eigin kennsluháttum ($M = 3,8$; $SD 0,9$)

Í fjölda þátta var marktækur munur milli HVS og hinna sviðanna, þar sem kennarar á HVS töldu sig hafa sterkari þörf fyrir fræðslu og þjálfun á flestum sviðum. Samanburður sýndi einnig að þarfir stundakennara snerust meira um praktíska þjálfun, svo sem að útbúa kennsluáætlun og semja próf.

Loks var upplifun kennara af tengslum við samkennara innan deildar skoðuð með sannprófuðum kvarða. Likert-skali frá *mjög ósammála* (1) til *mjög sammála* (6) var notaður. Marktækur munur ($p = <0,0001$) var milli fastra kennara og stundakennara, þar sem fastir kennarar voru *frekar sammála* ($M = 4,1$) fullyrðingum um að þeir myndu fyrir sterkum tengslum við samstarfsfélaga innan deildar eða námsbrautar, gætu leitað til þeirra ef þá vantaði hugmyndir varðandi kennslu, og að kennarar deildu innbyrðis kennsluáferðum. Stundakennarar voru hins vegar *frekar ósammála* þessum fullyrðingum ($M = 3,4$). Marktækur munur var milli MVS ($M = 4,6$) og bæði HVS ($M = 3,8$) og FVS ($M = 3,8$). Meðaltal fyrir bæði HUG og VON var 4,1.

Umræða:

Kennarar ræða stundum hve óþægilegt þeim fannst að hefja kennslu án nokkurrar fræðslu um hvernig best væri að bera sig að. Niðurstöður staðfesta að þessi tilfinning er algeng og einnig að kennarar vilja gjarnan skoða og bæta kennsluhætti sína, vilja meiri fræðslu en finnst þeim ekki hafa tíma, enda mæta þeir ekki oft á kennsluþróunarviðburði, sérstaklega ekki stundakennarar. Kennurum finnst þó að þeir hafi haft gagn af þeim vinnustofum sem þeir sóttu og hafa nýtt sér þá fræðslu. Það er slæmt að möguleikar þeirra til að sækja kennsluþróunarviðburði skuli vera svo takmarkaðir sem raun ber vitni. Kennslumiðstöð HÍ stendur fyrir ýmiss konar námskeiðum, vinnustofum, kaffisþjalli og fleiru, auk þess sem ýmis fræðsla er á heimasíðu Setbergs. Sviðin bjóða sömuleiðis upp á ýmis tækifæri til kennsluþróunar. Hin hefðbundnu störf akademískra starfsmanna og stundakennara virðast þó ekki gefa rými til slíkra iðkana. Boðið er upp á 30 eininga nám í *kennslufræði háskóla* og hægt er að sækja um kennsluafslátt, en þá er undir hælinn lagt hvort einhver finnst til að taka að sér kennslu viðkomandi kennara á meðan hann bætir við sig þekkingu. Víða erlendis, m.a. í háskólanum í Utrecht í Hollandi, fá kennarar í hverjum mánuði ákveðinn fjölda af tímum sem er eyrnamerkur kennsluþróunar og kennslufræðinámsskeið eru þar skyldunám

fyrir alla sem koma að kennslu. Það er ljóst af þessari rannsókn, bæði þeim niðurstöðum sem hér hefur verið sagt frá og þeim sem biða betri tíma, að kennarar í HÍ hafa almennt mikinn áhuga á að kenna og leggja sig fram. Áhugi á námskeiðum í háskóla kennslufræði eykst en það er aðeins þeir áhugasömum og kannski seigustu sem ná að komast í gegnum allt námið. Hér þarf að ráða bót á.

Fyrirlestrar og umræður voru algengustu kennsluáferðirnar. Það er eðlilegt að flestir velji þá kennsluáferð sem þeir þekkja best úr eigin námi; fyrirlestra. Kennarar fyllast oft óöryggi þegar þeir prófa áferðir sem þeir þekkja ekki vel. Fyrirlestrar geta oft verið ágætir ef kennurum tekst að halda athygli nemenda, en þeir eru ekki alltaf besta leiðin til að styðja nemendur til að ná hæfniviðmiðum námskeiða. Oft eru aðrar áferðir heppilegri. Umræður eru góð kennsluáferð, ekki síst þegar þeim er vel stýrt og spurningum varpað fram sem koma nemendum til að hugsa. Að kennurum MVS undanskildum – þeir nota þegar mjög fjölbreytta kennsluhætti – þá mættu kennarar gjarnan auka fjölbreytni og kynna sér hvort aðrar áferðir en þær sem þeir nota væru ef til vill heppilegri til að efla nám nemenda.

Stundum tekst kennurum að mynda svokallað námssamfélag (e. community of practice; faculty learning communities) þar sem tengsl eru sterk og traust ríkir. Þeir deila þá áferðum eða einhverju sem hefur gengið vel í kennslu og veita hver öðrum ráð. Fastir kennarar voru *frekar sammála* því að slíkt andrúmsloft ríkti í deildum sínum. Mikilvægt er að hlúa að slíku samfélagi sem samkvæmt rannsóknum tengist jákvæðri þróun í kennsluháttum (Feldman og Paulsen, 1999). Stundakennarar upplifðu ekki þessi tengsl. Fyrri rannsóknir meðal stundakennara, m.a. á HVS, hafa sýnt að þeir upplifa oft áhugaleysi yfirmanna á kennslu sinni og þeim finnst þeir einangraðir, þar sem samskipti við aðra séu lítil (Leigh, 2014; Rothengatter og Hil, 2013; Ryan, o.fl., 2013; Snook, o.fl., 2019a, Snook o.fl., 2020). Þeir þjóna þó mjög mikilvægu hlutverki á mörgum sviðum HÍ, ekki síst á HVS. Önnur íslensk rannsókn sýndi að góð tengsl stundakennara við viðkomandi deild hafði forspárgildi um sterka sjálfsmynd kennara (e. teacher identity) sem var síðan miðlunarbreyta og jók áhuga á kennsluþróun (Snook o.fl., 2019b). Þetta atriði er vert að skoða betur. Athugun frá svipuðum tíma sýndi að stundakennarar á HVS höfðu jafn sterka áhugahvöt gagnvart kennslu og fastir kennarar, þeir höfðu jafn mikla ánægju af kennslunni og töldu það skyldu sína að miðla þekkingu sinni (Snook, o.fl., 2019a). Þeir höfðu jafnframt jafn sterka sjálfsmynd kennara og fastir kennarar.

Þrennt af því sem kennarar nefndu að þeir hefðu mesta þörf fyrir að tileinka sér hafði með bein samskipti við nemendur að gera. Þeir töldu sig hafa þörf fyrir fræðslu um hvernig hægt væri að virkja nemendur og efla áhugahvöt þeirra, ásamt að hvetja þá til að axla ábyrgð á námi sínu. Sömuleiðis vildu þeir fræðslu um hvernig taka ætti á áskorunum

sem upp kæmu vegna fjölbreytileika, óheiðarleika eða persónulegra aðstæðna nemenda. Einnig var minnst á nemendamiðað nám. Loks var námsmat og endurgjöf ofarlega í huga þeirra. Þetta eru ábendingar sem starfsfólk Kennslumiðstöðvar og kennsluþróunarstjórar gætu skoðað. Ígrundun er aðferð semnotuð er í auknum mæli á ýmsum sviðum og ánægjulegt að kennarar skuli vilja auka þekkingu sína á hvernig hægt sé að ígrunda kennslu sína í þeim tilgangi að auka gæði hennar.

Ljóst er að við eru tækifæri til að vinna að framgangi og gæðum kennslu. Kennarar vilja gjarnan fræðslu en skortir tíma. Efla þarf möguleika kennara til að nýta sér kennsluþróunarúrræði, auka framboð á vinnustofum sem mæta þörfum kennara, auka stuðning við stundakennara og styrkja námssamfélög í deildum.

Heimildir:

Behar-Horenstein, L., Garvan, C., Catalanotto, F. og Hudson-Vassell, C. (2014). The role of needs assessment for faculty development initiatives. *Journal of Faculty Development*, 28(2), 75–86.

Feldman, K. A. og Paulsen, M. B. (1999). Faculty motivation: The role of a supportive teaching culture. *New Directions for Teaching & Learning*, 78, 69–78. <https://doi.org/10.1002/tl.7807>

Leigh, J. (2014). 'I still feel isolated and disposable': Perceptions of professional development for part-time teachers in HE. *Journal of Perspectives in Applied Academic Practice*, 2(2), 10–16. <https://doi.org/10.14297/jpaap.v2i2.105>

O'Sullivan, P. S. og Irby, D. M. (2011). Reframing research on faculty development. *Academic Medicine*, 86(4), 421–428. <https://doi.org/10.1097/ACM.0b013e31820dc058>

Rothengatter, M. og Hil, R. (2013). A precarious presence: Some realities and challenges of academic casualisation in Australian universities. *Australian Universities' Review*, 55(2), 51–59.

Ryan, S., Burgess, J., Connell, J. og Groen, E. (2013). Casual academic staff in an Australian university: Marginalised and excluded. *Tertiary Education and Management*, 19(2), 161–175. <https://doi.org/10.1080/13583883.2013.783617>

Schönwetter, D. J., Hamilton, H. og Sawatsky, J. V. (2015). Exploring professional development needs of educators in the health sciences professions. *Journal of Dental Education*, 79(2), 113–123. <https://doi.org/10.1002/j.0022-0337.2015.79.2.tb05865.x>

Snook, A. G., Ásta B. Schram, Þórarinn Sveinsson og Jones, B. D. (2019a). Needs, motivations, and identification with teaching: A comparative study of temporary part-time and tenure-track health science faculty in Iceland. *BMC Medical Education*, 19, 349. <https://doi.org/10.1186/s12909-019-1779-4>

Snook, A. G., Ásta B. Schram, Jones, B. D. og Þórarinn Sveinsson. (2019b). Factors predicting identity as educators and openness to improve: An exploratory study. *Medical Education*, 53(8), 788–798. <https://doi.org/10.1111/medu.13909>

Snook, A. G., Ásta B. Schram og Sólveig Á. Árnadóttir. (2020). 'We have different needs': Specifying support for classroom and clinical sessional educators. *Medical Education*, 54(8), 748–757. <https://doi.org/10.1111/medu.14135>

Steinert, Y., Mann, K., Anderson, B., Barnett, B. M., Centeno, A., Naismith, L., Prideaux, D., Spencer, J., Tullo, E., Viggiano, T., Ward, H. og Dolmans, D. (2016). A systematic review of faculty development initiatives designed to enhance teaching effectiveness: A 10-year update: BEME guide no. 40. *Medical Teacher*, 38(8), 769–786. <https://doi.org/10.1080/0142159X.2016.1181851>

FRÉTTIR

Viðurkenning fyrir lofsvert framlag til kennslu 2022

Pétur Henry Petersen, prófessor við Læknadeild á Heilbrigðisvísindasviði, er handhafi viðurkenningar Háskóla Íslands fyrir lofsvert framlag til kennslu. Ásamt honum eru Hanna Ragnarsdóttir, prófessor við Deild kennslu- og menntunarfræði á Menntavísindasviði, Anna Helga Jónsdóttir, dósent við Raunvísindadeild á Verkfræði- og náttúruvísindasviði, og Kristinn Ingvarsson, ljósmyndari við Markaðs- og samskiptasvið hjá sameiginlegri stjórnarsýslu, handhafar viðurkenningar Háskóla Íslands fyrir lofsverðan árangur á sviði rannsóknar, almennra starfa og jafnréttismála.

Pétur Henry, handhafi viðurkenningar háskólans á sviði kennslu, lauk doktorsprófi í sameindalíffræði og taugavísindum frá Yale-háskóla í Connecticut í Bandaríkjunum og var ráðinn lektor við Háskóla Íslands 2009. Síðan þá hefur hann kennt við háskólann og gegnir nú starfi prófessors í líffærafræði.

Í umsögn valnefndar vegna viðurkenningarinnar segir: „Pétur Henry hefur verið mjög virkur í margvíslegri kennsluþróun á undanförunum árum. Hann hefur beitt sér í umræðu um kennslumál á vettvangi Læknadeildar og Heilbrigðisvísindasviðs, hefur unnið að innleiðingu kennsluforrita og setið í kennsluráði og kennslumálanefnd sviðsins. Hann hefur einnig lagt sig sérstaklega eftir fræðilegri hlið kennslunnar og hefur lagt stund á nám í kennslufræði fyrir háskólakennara sem hefur eflt hann til kennsluþróunar.

Pétur Henry hefur haft frumkvæði að breytingum á námi læknanema og annarra heilbrigðisvísindanema og m.a. þróað nýjar leiðir til að virkja nemendur í námi sínu. Hann hefur tekið þátt í þróun lausnaleytnáms (e. problem based learning) í Læknadeild í því skyni að tengja það betur við grunngreinar og almenna þætti í þjálfun læknanema. Slík kennsla er mjög nemendamiðuð og eflir færni nemenda í að samþætta nám sitt. Pétur Henry hefur einnig haft frumkvæði að því að taka upp hópavinnufyrirkomulag (e. team based learning) í námskeiðum sínum í því skyni að virkja nemendur til náms og hefur hann stutt aðra kennara við að innleiða slíkt námsfyrirkomulag. Jafnframt leggur Pétur Henry sig fram um að tengja kennsluna við framtíðarstarf nemenda, enda hafa þeir jafnan mikinn áhuga á klínískum tengingum þótt oft reynist örðugt að koma til móts við það í grunnnámi. Loks hefur Pétur Henry gert tilraunir með fjölbreyttara námsmat en almennt tíðkast með því að byggja á verkefnum fremur en lokaprófi og með því að nota einkunnina staðið/fallið í stað tölulegrar lokaeinkunnar sem beinir sjónum frekar að inntaki námsins og þýðingu þess.

Slíkar og aðrar breytingar hvetja í sjálfu sér til umræðu um kennslumál og hvernig best megi tryggja gæði menntunar.

Í stuttu máli hefur Pétur Henry hvatt til umræðu um kennslu, tekið þátt í umræðu um kennslu, haft frumkvæði að bættri eða breyttri kennslu og þannig unnið á fjölbreyttan hátt að auknum gæðum náms.“

Við óskum Pétri Henry Petersen innilega til hamingju með viðurkenninguna.

Heimsmarkmið og græn skref deildar

Mynd: ©Kristinn Ingvarsson

Guðný Björk Eydal, prófessor við Félagsráðgjafardeild Háskóla Íslands og Hervör Alma Árnadóttir, deildarforseti og dósent við Félagsráðgjafardeild Háskóla Íslands

Starfi Félagsráðgjafardeildar hefur verið lögð áhersla á að samþætta starfið við heimsmarkmið Sameinuðu þjóðanna, enda eru þau í góðu samræmi við áherslur félagsráðgjafar á alþjóðavísu (Dominelli, 2013; Háskóli Íslands, e.d.; Sif Sigurðardóttir og Guðný Björk Eydal, 2021). Deildin hefur einnig sett sér stefnu um græn skref sem unnið hefur verið eftir síðan 2019. Í þessari grein verður stuttlega gerð grein fyrir þessu starfi.

Heimsmarkmið og kennsla í félagsráðgjöf

Auk áherslu á að tengja hæfniviðmið við heimsmarkmið, þá er í þremur námskeiðum í BA-námi í félagsráðgjöf unnið markvisst með heimsmarkmið. Í fyrsta lagi eru heimsmarkmið höfð til hliðsjónar í námskeiðinu *Samfélagsleg nýsköpun og frumkvöðlastarf* sem kennt er á fyrsta ári. Markmið þess er að þróa hæfni nemenda til að hafa frumkvæði að og setja fram nýjar lausnir í velferðarþjónustu í samstarfi við notendur þjónustu. Þær nýju lausnir sem nemendur vinna að og setja fram í lok námskeiðs þurfa að taka mið af sjálfbærni og tengjast heimsmarkmiðum.

Í öðru lagi kennum við á þriðja ári námskeið um *Samfélagsvinnu og notendasamráð*. Fyrsti kennsludagur í því námskeiði er tileinkaður heimsmarkmiðunum þar sem fjallað er ítarlega um markmiðin og þau tengd starfi félagsráðgjafar. Meginverkefni námskeiðsins er að greina þarfir ákveðins samfélags með því að

safna fjölbreyttum gögnum úr völdu samfélagi og leggja fram rökstudda hugmynd að verkefni sem væri til þess fallið að bæta samfélagið. Líkt og í fyrra námskeiði þurfa nemendur að tengja niðurstöðu sína við heimsmarkmiðin. Áhersla á notendasamráð er mikill og vaxandi þáttur í öllu starfi félagsráðgjafar, og mikilvægur liður valdeflingar og sjálfbærni (Beresford og Boxall, 2012; Hervör Alma Árnadóttir og Martha María Einarsdóttir, 2018).

Í þriðja lagi er kennt við deildina valnámskeið fyrir nemendur á þriðja ári á sviði umhverfisfélagsráðgjafar sem ber heitið *Sjálfbærni, umhverfisvernd og félagsráðgjöf*. Áhersla er lögð á að nemendur móti sjálfir efnistösk í námskeiðinu. Í upphafi námskeiðs er nemendum boðið upp á að vinna kennsluáætlun undir leiðsögn kennara. Hæfniviðmið og markmið eru fyrirfram ákveðin en nemendur þurfa sjálfir að koma með tillögur að því hvernig þeim verður náð. Umhverfisfélagsráðgjöf, stundum kölluð græn félagsráðgjöf, er vaxandi svið innan greinarinnar (Cuadra og Guðný Björk Eydal, 2018) og námskeiðið hefur notið mikilla vinsælda. Vinna með heimsmarkmið er miðlæg í námskeiðinu, nemendur kryfja þau og vinna verkefni um þau. Einnig má nefna að kennarar taka í vaxandi mæli þátt í rannsóknarverkefnum sem tengjast heimsmarkmiðum með beinum hætti, t.d. *COST-verkefninu Parental Leave Policies and Social Sustainability* (CA21150).

Græn skref deildar

Árið 2019 samþykkti deildarfundur Félagsráðgjafardeildar svokölluð græn skref. Í tillögunum var lögð áhersla á að draga úr kolefnisspori deildarinnar með ýmsum aðgerðum. Aðgerðir sem hluti af kennslunni voru tvenns konar. Annars vegar að öll verkefnaskil

nemenda og prófahald yrðu rafræn, en deildin hafði nokkrum árum áður verið fyrst deilda á Félagsvísindasviði til að taka upp rafræn skil lokaritgerða. Þá var einnig lagt til að stundatöflur yrðu unnar þannig að nemendur þyrftu ekki að mæta alla vikudaga í skólann. Tilraun hafði verið gerð með stundatöflu fyrsta árs þar sem kennslan var þétt á þrjú daga vikunnar og hafði hún tekið vel. Nú var, í samráði við sviðsforseta, sama vinnulag viðhaft við töflu-gerð allra ára í BA-náminu. Í stað þess að nemendur mættu í námskeið sem dreift var á alla fimm daga vikunnar, var áhersla lögð á að þetta dagskrá nemenda og breyta töflunni þannig að þeir þyrftu eingöngu að vera tvo til þrjú daga í viku á háskólasvæðinu. Tæplega 700 nemendur stunda nám við Félagsráðgjafardeild, mörg þeirra sækja námið frá nágrannabygðum og aka því langa vegalengd í hvert skipti sem þau mæta í skólann. Það munar því miklu að geta fækkað ferðadögum. Þetta á einnig við um nemendur sem eru búsettir á höfuðborgarsvæðinu, því stór hluti nemenda kemur á einkabíl í skólann eftir að hafa ekið börnum á leikskóla eða í skóla. Þessi aðgerð hefur því dregið umtalsvert úr kolefnisspori deildar eða um það bil 40% varðandi þennan þátt. Þetta verkefni hefur gengið gríðarlega vel, kennarar hafa sýnt mikinn sveigjanleika og starfsfólk stjórnsýslu sem vinnur við stundatöflugerð hefur stutt við verkefnið. Stundum verða dagarnir nokkuð langir en á móti kemur að nemendur geta ráðstafað dögum sem ekki er kennt á að eigin geðþótta.

Í tillögunum var einnig samþykkt að deild myndi kolefnisjafna flug starfsfólks. Því miður fékkst ekki fjárheimild til þess. Enn fremur var lögð áhersla á að starfsfólk notaði rafbíla og umhverfisvæna kosti ef farið væri á milli

bygginga og að viðburðir væru haldnir sem næst markhópum, en til dæmis grynkar kolefnisspor ef aðeins fyrirlesari þarf að ferðast. Covid-faraldurinn kom fjarfundum á dagskrá svo sú þróun hefur einnig stutt við að viðburðum á vegum deildar sé einnig streymt, sem enn og aftur dregur úr kolefnisspori. Enn er þó nokkuð í land með að auðvelt sé að streyma viðburðum úr öllum stofum skólans.

Til þess að hvetja starfsfólk og nemendur til að nýta umhverfisvænni samgöngutæki en einkabilinn er brýnt að áhersla verði lögð á að byggja viðunandi lokuð hjólaskýli og almenningsamgöngur verði sýnilegar og gerðar enn aðgengilegri á háskólasvæðinu. Eins höfum við lagt fram þá hugmynd að seinka byrjun skóladags til klukkan níu þannig að almenningsamgöngur verði raunverulegur kostur fyrir nemendur sem þurfa sumir hverjir að fylgja börnum í skóla og leikskóla áður en þeir mæta sjálfir í skóla. Þá voru einnig lagðar fram ýmsar tillögur sem beindust að því að draga verulega úr notkun einnota mataráhalda og lögð áhersla á að skipta við staði sem notuðu lífrænt / íslenskt hráefni.

Sömuleiðis var lögð áhersla á að starfsfólk Félagssráðgjafardeildar notaði ákveðnar aðferðir (svokallað ákvarðanatré) við ákvarðanatöku sem miða að því að grynna kolefnisspor. Ekki hefur verið kannað hvort því hefur verið fylgt eftir í daglegu starfi en stjórnendur deildar hafa haft það að leiðarljósi við ákvarðanatöku. Þá var óskað eftir að deildin gætu fengið flokkaðar sorptunnur sem næst skrifstofum en ekki fékkst heimild til þess. Einnig var lögð áhersla á að starfsfólk sparaði orku með því að slökkva á tölvum og ljósum eins oft og hægt er.

Mikilvægt er að deildir og svið Háskóla Íslands deili þekkingu og reynslu af að fara nýjar leiðir á ferðalagi okkar til betra og sjálfbærara lífs.

Heimildir

- Beresford, P. og Boxall, K. (2012). Users, social work education and knowledge for social work practice. *Social Work Education: The International Journal*, 31(2), 155–167. <https://doi.org/10.1080/02615479.2012.644944>
- Cuadra, C. og Guðný Björk Eydal. (2018). Towards a curriculum in disaster risk reduction from a sustainability perspective. Í L. Dominelli (ritstjóri), *The Routledge handbook of green social work* (bls. 522–534). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315183213-44>
- Dominelli, L. (2013). Environmental justice at the heart of social work practice: Greening the profession. *International Journal of Social Welfare*, 22(4), 431–439. <https://doi.org/10.1111/ijsw.12024http>
- Háskóli Íslands. (e.d.). *HÍ26: Betri háskóli – betra samfélag. Stefna Háskóla Íslands 2021–2026*. <https://stefna.hi.is/>
- Hervör Alma Árnadóttir og Martha María Einaradóttir. (2018). Samfélagslist sem aðferð til að auka þátttöku barna í félagsráðgjöf. *Tímarit félagsráðgjafa*, 12(1), 5–11. <https://felagsradgjof.is/wp-content/uploads/2022/10/2725-3868-1-PB.pdf>
- Sif Sigurðardóttir og Guðný Björk Eydal. (2021). Umhverfisfélagsráðgjöf í baráttu við loftslagsbreytingar. *Tímarit félagsráðgjafa*, 15(1), 34–39. <https://felagsradgjof.is/wp-content/uploads/2022/10/3376-5746-1-PB.pdf>

FRÉTTIR

Kennsluverðlaun Heilbrigðisvísindasviðs

Kennsluverðlaun Heilbrigðisvísindasviðs voru veitt á hinum árlega kennsluþróunardegi í desember. Verðlaunahafar í þetta skiptið voru þau Þóra Jenný Gunnarsdóttir, prófessor og Sævar Ingþórsson, dósent. Bæði kenna þau við Hjúkrunar- og ljósmóðurfraeðideild. Verðlaunin eru veitt fyrir virka kennsluþróun og nýmæli í kennslu. Þóra Jenný og Sævar deildu með gestum þeim aðferðum sem þau hafa notað við skipulag kennslunnar. Unnur Þorsteinsdóttir, sviðsforseti Heilbrigðisvísindasviðs afhenti verðlaunin.

Hvernig verður námið í nýju húsnæði Menntavísindasviðs í Sögu?

Mynd: ©Kristinn Ingvarsson

Hróbjartur Árnason, kennslupróunarstjóri Menntavísindasviðs og lektor við Deild Menntunar og margbreytileika Háskóla Íslands

Menntavísindasvið háskólans flytur um mitt árið 2024 úr húsnæði sínu við Stakkahlíð, Skipholt og Laugardal í húsnæðið sem áður var Hótel Saga og ber nú nafnið Saga. Eftir flutning verður meirihluti starfsemi sviðsins í einu húsi, en frá því á dögum Kennaraháskóla Íslands hefur kennsla við sviðið verið á mörgum stöðum. Þannig er það tilhlökkunarefni að mestöllum starfsemi sviðsins verði undir einu þaki, og miklar vonir bundnar við að takist að skapa lifandi námssamfélag allra á sviðinu með góðum tengslum við nágretta háskólasvæðinu. Eitt sem hefur þótt sérlega miður hingað til er að íþróttakennsla ásamt kennslu list- og verkgreina hefur verið í öðru húsnæði en aðrar kennslugreinar. Eftir flutning verða kennslustofur tileinkaðar þessum kennslugreinum sumar staðsettar þar sem miðja starfseminnar verður og þannig verða þær mun sýnilegri en áður. Með þessu móti eru líkur á að vægi þessara greina aukist í hugum fólks sem er að læra að vinna með fjölbreyttum hópum samfélagsins að þroska og menntun þeirra. Til dæmis gæti sýnileiki verk- og listgreina í húsnæði sviðsins haft jákvæð áhrif á nám allra. Hann gæti gefið fólki hugmyndir um verkefni og vinnubrögð, skapað hugsanatengsl, stuðlað að samvinnu og dýpkað námsupplifun allra þátttakenda námssamfélagsins í Sögu.

Undirbúningur kennara og annars starfsfólks Menntavísindasviðs fyrir flutninginn hefur gefið tækifæri til að skoða starfsemina frá nýjum sjónarhornum. Fólk hefur spurt sig spurninga eins og: „Hvað skiptir máli í starfsemi okkar?“ og „Hvernig getur húsnæði haft jákvæð áhrif á nám nemenda við sviðið, kennslu og fræðistörf kennara?“, „Hvernig getur umhverfið í Sögu stutt við virkni nemenda og ábyrgð þeirra í eigin námi?“, „Hvernig yfir húsnæðið undir lifandi námssamfélag allra þátttakenda þess, bæði þeirra sem þurfa stuðning til að komast á milli staða og þeirra sem teljast vera fjarnemar?“

Þegar hugað er að hönnun námsrýma þarf að gæta þess að rýmin henti nútíma kennsluháttum og geti boðið velkomna kennsluhætti framtíðarinnar. Mörgum finnst t.d. þurfa að réttlæta það að kalla fólk saman í sama rými, ef það sem fram fer á staðnum gæti farið fram með sömu gæðum án þess að hittast. Sem dæmi mætti spyrja hvort fyrirlestur eða sýnikennsla, þar sem ekki er skapað rými fyrir spurningar og umræður, sé dæmi um efni sem væri jafn gott, ef ekki betra, að miðla á netinu en á staðnum. Lengi vel voru fyrirlestarsalir góð leið til að miðla upplýsingum til margra í einu. Þá fóru umræður um námsefnið og úrvinnsla nemenda á námsefninu gjarnan fram annars staðar, annaðhvort í einrúmi eða óskipulega yfir kaffibolla síðar. Annað á við um lifandi námssamfélag eins og það sem margir háskólakennarar vilja skapa, þar sem til verða áhugaverð og krefjandi samtöl nemenda og kennara. Vilji kennarar leyfa nemendum að njóta þeirra gæða sem fólgin eru í að hafa marga saman á sama námskeiði og jafnvel

í sama rými, þarf húsnæðið að bjóða upp á hentugar leiðir fyrir þátttakendur til að ræða málin og vinna saman með námsefnið. Það þýðir að áþreifanleg kennslurými þurfa að vera þannig útbúin að fólk sem er í þeim geti unnið saman á hátt sem væri varla mögulegur í gegnum tölvur. Hópvinnuborð, tússtöflur, flettistöflur, eða veggir sem er hægt að skrifa á og festa upp veggspjöld og aðrar afurðir vinnunnar, koma fljótt til umræðu í slíku samhengi. Sömuleiðis skipta máli stórir skjáir fyrir samvinnu nemenda í gegnum fartölvur sínar, enda er stór hluti verkfæra og verkefna sem eru notuð við kennslu nú stafrænn.

Þegar kennsla fer þannig fram að allir þátttakendur eru á sama stað á sama tíma og gæði hennar eru slík að þátttakendum finnst ástæða til að ferðast í skólann, þarf sömuleiðis að nýta þau gæði sem fólgin eru í nálægð nemenda hver við annan. Húsnæðið þarf að bjóða upp á alls konar fyrirkomulag samræðna, bæði í sérstökum kennslurýmum og á göngum og stærri sameiginlegum svæðum. Stólar, borð, skot, sófar, birta og hljóðvist ásamt aðgengi að kaffi og veitingum, eru allt þættir sem hafa áhrif.

Fleiri sjónarhorn koma til umræðu. Þau snúa t.d. að byggðamálum, jafnræði til náms og námi óháð efnahagslegri stöðu nemenda eða hreyfifetgu. Þessi sjónarhorn leiða í ljós spurningar um aðgengi fólks frá landsbyggðinni að námi við háskólann, aðgengi fólks sem verður að vinna mikið samhliða námi sínu og aðgengi fólks með hreyfihamlanir. Óskir þessara hópa — og jafnvel fleiri — um sveigjanleika varðandi þátttöku í náminu verða æ meira áberandi. Möguleikar tækninnar sem

margir lærðu að meta í gegnum covid hafa skiljanlega haft áhrif á væntingar nemenda. Menntavísindasvið og forveri þess Kennaraháskóli Íslands hefur boðið upp á fjarnám á ýmsu formi í nærri þrjá áratugi. Tæknin býður núorðið upp á þá möguleika að fólk geti fylgst með og jafnvel tekið virkan þátt í atburðum án þess að vera á staðnum. Í því samhengi vaknar fjöldi spurninga sem tengjast því m.a. að hve miklu leyti aðstaðan, kennsluhúsnæðið sjálft, stuðningur og hæfni notenda bjóði upp á að nemendur „á línunni“ geti tekið virkan þátt í því sem fer fram í skólanum: Mun t.d. tæknin sem verður í kennslurýmum í Sögu bjóða upp á að nemendur sem ekki eru viðstaddir kennsluna í námsrými á staðnum, taki virkan þátt í gegnum fjarfundabúnað og fái samþærilega upplifun og þeir sem eru á staðnum? Hvaða búnaður þarf að vera í stofunum til að leyfa slíkt? Hvaða hugbúnað þarf? Hvaða aðstöðu þurfa kennarar? Hvaða stuðning þurfa þeir? Hvað þurfa þeir að kunna og geta til þess að kennsla við slíkar aðstæður gangi upp? Hvað þurfa nemendur að kunna? Myndavélar, hljóðnema og skjáir eru tæki sem nýtast til að gera samtímakennslu stað- og fjarnema mögulega. Fjöldi þeirra, staðsetning og stillingar hafa áhrif á kennslufyrirkomulag. Ef kennslurými hefur til dæmis aðeins eina myndavél

sem er beint að kennarapúlti er ljóst að það sem mun gerast í kennslurýmum er að kennari stendur við púlt og talar og framlag nemenda í rýminu fer forgörðum. Ef þátttakendur í námsferlinu eru aftur á móti skilgreindir sem hluti af gæðum kennslunnar; að spurningar þeirra, pælingar og umræður skapi hluta innihaldsins sem heyrir til gæða námskeiðsins, þarf tæknin að grípa framlag þeirra, hvort sem þeir sitja í kennslurýmum eða taka þátt í gegnum fjarfundabúnað.

Góð samtímakennsla með blönduðum hópum stað- og fjarnema veltur á ýmsum breytum eins og stærð hópa, uppsetningu tækja, staðsetningu og gæða hljóðnema, myndavéla og skjáa, kennslufyrirkomulagi, kennsluáðferðum, tæknistuðningi og hæfni nemenda og kennara að nýta tæknina sem í boði er. Ljóst er að slíkt kennslufyrirkomulag reynir mun meira á kennara, þar sem athygli þeirra beinist að nemendum á staðnum, nemendum á línunni og að tækninni sem tengir allt saman. Tilraunir kennara við Menntavísindasvið með slíka blandaða kennsluhætti eru mjög fjölbreytilegar og árangur af þeim alls konar. Þó er ljóst að ef fleiri en einn kennari koma að kennslunni geta þeir skipt með sér verkum og minnkað streitu við að fylgjast með sitt hvorum hópnum. Ef hljóð og mynd úr kennslurýmum miðlast vel

heyrir það til gæða kennslunnar og námsupplifunar nemenda. Nemendakannanir hafa t.d. leitt í ljós að erfiðleikar með tæknina tefji gjarnan vinnu hópsins með innihald námskeiðsins, takmarkanir í hljóðgæðum og því sem nemendur á línunni sjá á skjáum sínum rýra gæði námsins sem gæti farið fram. Eigi fjarnemendum t.d. að finnast þeir vera hluti af námssamfélaginu þurfa þeir að sjá þá sem sitja í kennslurýmum í húsnæði skólans. Sömuleiðis má ljóst vera að ef nemendur sem taka þátt í gegnum fjarfundabúnað eiga að vera virkir þátttakendur í kennslunni, þurfa þeir að vera sýnilegir nemendum sem eru í kennslurýmum.

Það er óhætt að segja að verkefni starfsfólks háskólans, sem snúa að því að flytja heilt fræðasvið á milli húsa og þar sem margir þættir húsnæðisins eru hannaðir frá grunni, kalla á krefjandi og spennandi samtöl. Þau geta rist djúpt varðandi skilning þátttakenda og hugmyndir um eðli náms, kennslu og rannsókna og hvernig þessir þættir í starfi háskólafólks spila saman, tengjast og þróast. Umræðan er enn í gangi og ekki eru líkur á að henni ljúki í bráð, enda verður vinnunni ekki lokið þegar fólk, tæki og húsgögn eru flutt. Húsnæði sem á að þjóna lifandi námssamfélagi háskóla þarf stöðugt að þróa og laga að nýjum tímum, þörfum og hugmyndum.

FRÉTTIR

Samstarfsverkefni háskólanna

Haustið 2022 setti Áslaug Arna Sigurbjörnsdóttir, háskóla-, iðnaðar- og nýsköpunarráðgjafi, á laggirnar tveggja milljarða króna sjóð sem ætlað var að yta undir öflugt samstarf allra háskóla á Íslandi. Í janúar síðastliðnum lá úthlutun styrkja fyrir og hlaut verkefnið Aukin starfsþróun háskólakennara til að efla gæði kennslu í stafrænu samfélagi 46 m.kr. til að efla starfsþróun háskólakennara. Markmið verkefnisins er að skapa sameiginlegt framboð á kennslufræðilegri fræðslu á fjölbreyttu formi sem mun standa öllum þeim sem sinna háskólakennslu og kennsluþróun á háskólastigi til boða.

Að verkefninu stendur samstarfshópur sérfræðinga á sviði kennsluþróunar frá öllum sjö háskólum landsins. Samstarfshópurinn hefur unnið ötullega að verkefninu sem hlotið hefur vinnuheitin *Heimahöfn háskólakennslu* og er fyrsta verkhluta um það bil að ljúka. Hann felst í að greina þarfir háskólakennara fyrir fræðslu, kortleggja það stuðningsefni sem til er innan háskólaanna nú þegar og draga fram þær kröfur sem gerðar eru til kennsluhæfni háskólakennara erlendis. Niðurstöður greiningar verða svo nýttar til að velja viðfangsefni tíu námskeiða eða námsþakka sem samstarfshópurinn á eftir að hanna og þróa með aðstoð sérfræðinga á ólíkum sviðum.

Samstarfshópur kennsluþróunarfólks frá öllum sjö háskólum landsins sótti

Framúrskarandi háskólastarf krefst ekki aðeins góðra vísindamanna sem sinna mikilvægum rannsóknum á hverjum tíma heldur þarf að tryggja að allir háskólanemar njóti framúrskarandi kennslu sem stuðli að góðum undirbúningi þeirra undir störf og samfélagsþátttöku. Með samstarfi allra háskóla á Íslandi má draga úr yfirbyggingu stoðþjónustu en á sama tíma efla sameiginlegan vettvang til að auka gæði náms og kennslu.

Gæði háskólakennslu byggir að stórum hluta á kennsluhæfni háskólakennara en

ólíkt kennurum á öðrum skólastigum eru háskólakennarar ráðnir til starfa á grundvelli fræðimennsku sinnar og sækja faglega sjálfsmynd sína fyrst og fremst til sinnar fræðigreinar. Þeir eru hins vegar sjaldnast fagmenntaðir kennarar og það er eitt að kunna sína grein og annað að kunna að kenna hana. Háskólar á Íslandi hafa eftir föngum reynt að mæta auknum kennslufræðilegum kröfum með stuðningi til kennara, og er hann í margvíslegu formi og misjafn eftir stofnunum.

Markmið verkefnisins er að skapa sameiginlegt framboð á kennslufræðilegri fræðslu á fjölbreyttu formi sem mun standa öllum þeim sem sinna háskólakennslu og kennsluþróun á háskólastigi til boða.

Samstarfshópur á vinnufundi í Landbúnaðarháskóla Íslands, Hvanneyri

Spunagreindin

Mynd: ©Kristinn Ingvarsson

Hafsteinn Einarsson, lektor við Iðnaðarverkfræði, vélaverkfræði og tölvunarfræðideild Háskóla Íslands

Á sama tíma og framþróun gervigreindar gjörbyltir ýmsum sviðum felur samþætting hennar við menntaumhverfið í sér ótal tækifæri og áskoranir. Í þessari grein er fjallað um þróun gervigreindar, núverandi getu hennar og mistök. Þá verður sjónum einnig beint að möguleikum hennar fyrir kennara og nemendur til að stuðla að einstaklingsmiðuðu og skilvirku námsumhverfi.

Spunagreindin er komin til að vera

Miklar framfarir á sviði spunagreindar¹ (e. generative AI) hafa á síðustu misserum fangað athygli margra. Hæfni spjallmenna á borð við GPT-4 er ótrúleg og þau eru farin að ná mannlegri getu á mörgum sviðum (OpenAI, 2023). Byltingin felst í hæfni þessara líkana til að leysa verkefni án þess að vera sérstaklega þjálfuð í að leysa þau og í viðmóti þeirra, sem er að jafnaði jákvætt og hjálplegt og virðist endurspeglar gott siðferði.

Sögulegar áskoranir fyrir tíma spunagreindar

Áður fyrr þurftu töluvert áttak til að leysa verkefni með gervigreindarlíkönunum, hvað þá að gervigreindin gæti leyst ný verkefni sem hún var ekki sérstaklega þjálfuð til að geta leyst.

¹ Spunagreind er sérhæfðara hugtak en gervigreind en hún vísar til aðferða sem geta framleitt gögn á borð við texta, myndir, tónlist og jafnvel myndbönd.

Í sinni einföldustu mynd þurfti að skilgreina verkefni sem átti að leysa, t.d. flokka myndir (fólk, farartæki, hundur, köttur o.s.frv.). Næst þurfti að safna nógu mörgum myndum (gögnum), jafnvel þúsundum fyrir hvern flokk. Að lokum þurfti svo að flokka myndirnar (merkja gögnin) áður en gervigreindarlíkan var þjálfað á þeim. Þetta gat verið dýrt ferli og þjálfaða líkanið var yfirleitt talsvert frá því að leysa verkefnið fullkomlega.

Tækni af þessum toga er allt í kringum okkur. Uppástungur Netflix um sjónvarpsefni sem gæti höfðað til okkar byggja á gervigreind, Amazon reynir að sýna okkur vörur, sem talið er að við höfum áhuga á að kaupa skv. gervigreind, og spjallmenni á borð við Siri notar gervigreind til að aðstoða okkur. Vert er að geta þess að nánast öll spjallmenni eins og Siri mynduðu ekki sinn eigin texta áður fyrr. Verkefni gervigreindarinnar var þá að meta ásetning notandans og senda hann svo í réttan farveg, þar sem allur texti var fyrirfram ákveðinn, því fyrirtæki gátu ekki lagt orðspor sitt að veði með því að leyfa spjallmenni að tala fyrir sína hönd.

Gervigreind gerir mistök

Þessi tilhneiging til að treysta ekki gervigreind fyrir mikilvægum ákvörðunum byggir einmitt á því að gervigreind gerir mistök. Hægt er að lækka tíðni mistaka með því að safna meira af gögnum og þjálfra stærri líkön með betri aðferðum. Hins vegar getur verið nánast ómögulegt að koma í veg fyrir mistök sem útskýrir m.a. af hverju bílar eru ekki löngu orðnir sjálfkeyrandi. Þó að gervigreind geri mistök þýðir það samt ekki að hún geti ekki verið gagnleg. Netflix reynir t.d. að finna sjónvarpsefni sem

höfðar til okkar, en þó að bíómynd sem Netflix mælir með reynist ekki vera góð er það ekki að fara að hafa jafn alvarleg áhrif eins og t.d. bíslýs. Því hefur gervigreind verið í boði sem viðbótarþjónusta eins og t.d. myndflokkarinn í *Google Photos* sem gerir notandanum kleift að leita í myndasafninu sínu án þess að hafa flokkað myndirnar sérstaklega.

Það var einmitt í því smáforriti sem þeldökkur notandi tók eftir því að vinkona hans var flokkuð sem górilla. Google baðst afsökunar á þessum mistökum en leysti þau ekki með því að gefa út betra líkan, flokkurinn górilla var einfaldlega fjarlægður til að forðast fleiri mistök af þessum toga (Vincent, 2018). Annað þekkt dæmi eru niðurstöður í myndaleit Google fyrir leitarstrenginn *three white teenagers* sem sýndi þrjá gláða unglinga sem voru hvítir á hörund. En fyrir leitarstrenginn *three black teenagers* sýndi leitarvélin myndir af þeldökkum unglingum sem höfðu verið handteknir (Allen, 2016). Google bar fyrir sig að leitarniðurstöður þeirra endurspegluðu gögnin á vefnum. Fjöldmörg fleiri dæmi eru til um óhöpp sem hafa orðið vegna mistaka gervigreindar og víða hefur verið fjallað um hversu erfitt það getur reynst að temja tauganet og fá þau til að haga sér rétt (Christian, 2020).

Spunagreindarlíkön á borð við ChatGPT eru engin undantekning þegar mistök eru annars vegar. Mikil vinna hefur verið lögð í að temja líkönin og koma í veg fyrir að þau mismuni minnihlutahópum eða svari með fordómfullum hætti. Við tanninguna á því voru verktakar frá Keníu notaðir í að meta texta frá líkaninu og endurskrifa hann (Perrigo, 2023). Í kjölfarið var hægt að temja líkanið með gögnunum og bæta þannig siðferði þess.

Því miður kemur þessi tamning þó ekki í veg fyrir að líkanið láti frá sér ósannindi eða gefi misvísandi upplýsingar.

Upplýsingaóreiða vegna spunagreindar

Hlutverk okkar sem kennara er að kenna nemendum að nota spjallmenni með ábyrgum hætti. Í fyrstu nota margir spjallmennið eins og leitarvél og hætta svo að treysta því þegar það gefur rangar upplýsingar. Það er ekki hægt að reida sig á líkanið eitt og sér sem heimild. Margt getur þó verið rétt og gagnlegt en það þarf að staðfesta réttmæti allra upplýsinga sem koma frá því. Google hefur einfaldað þetta ferli með líkaninu sínu sem kallast *Bard*. Þar er með tiltölulega einföldum hætti hægt að staðfesta réttmæti upplýsinga, en þó þarf alltaf að fara beint í frumheimildina til þess að tryggja að mistök hafi ekki átt sér stað annars staðar í ferlinu. Nýlega bauð OpenAI upp á virkni í ChatGPT þar sem líkanið getur sjálf flett upp upplýsingum á netinu sem líkanið vinnur svo úr².

Því miður eru til aðilar sem stytta sér leiðir og gera sér jafnvel ekki grein fyrir því að upplýsingar frá svona líkönum geta verið rangar. Fjöldi bóka sem eru skrifaðar af ChatGPT og gefnar út á Amazon hefur stóruáhrif á síðustu misserum og margir geta þess ekki að spunagreind hafi verið notuð við skrifin (Bensinger, 2023). Því má gera ráð fyrir að traust fólks til þessara útgefenda muni minnka mikið þegar lesandinn sjálfur þarf að staðfesta réttmæti upplýsinga í útgefni bók. Nýlega fór Amazon að takmarka útgáfu svona bóka og geta höfundar nú „einungis“ gefið út þrjár bækur á dag (Creamer, 2023). Upplýsingaóreiða af þessum toga getur beinlínis verið hættuleg fyrir lesendur og var nýlega varað við bókum um sveppatínslu sem skrifaðar voru með aðstoð spunagreindar, því rangar upplýsingar um sveppi geta verið banvænar eða valdið alvarlegu heilsutjóni (Milmo, 2023). Sem kennarar þurfum við að upplýsa nemendur okkar um þennan breytta raunveruleika og hjálpa þeim að vera á varðbergi gagnvart upplýsingaóreiðunni.

Hagnýting spuna- greindar fyrir kennara

Þrátt fyrir þessa vankanta er spunagreindin þó komin til að vera og við þurfum öll að læra að nota hana með ábyrgum hætti. Sem kennari hef ég fylgst með þróuninni og framkvæmt umtalsvert af tilraunum sem tengjast bæði rannsóknum mínum og kennslu. Með Sigrúnu Helgu Lund og Önnu Helgu Jónsdóttur í Háskóla Íslands höfum við t.a.m. rannsakað getu ChatGPT til að búa til sögur fyrir dæmi. Þær kenna stórt tölfræðinámskeið fyrir nemendur sem koma af mismunandi námsbrautum. Við höfum sýnt fram á að ChatGPT hefur getu til að búa til sögur í kringum tölfræðidæmi sem endurspeglar námssvið nemandans. Slík nálgun

getur hjálpað nemendum að skilja betur hvernig almenn aðferðafræði eins og tölfræði getur gagnast í aðstæðum sem tengjast þeirra námssviði. Slíkt getur aukið skilning nemenda á efninu en einnig hefur verið sýnt fram á að framsetning dæma á söguformi bætir getu nemenda til að vinna upplýsingar úr texta og að beita réttum aðferðum við úrlausn verkefna (Walkington, 2013).

Einnig er hægt að nota GPT til að útbúa spurningar frá grunni en þá er yfirleitt betra að vinna út frá tilteknu samhengi. Ég beiti t.d. þessari nálgun til að útbúa fyrirlestraefingar með lítilli fyrirhöfn þar sem ég er með fyrirfram mótað form sem líkanið þarf að fylla inn í við spurningagerð. Ég er að gera tilraunir með öðrum akademískum starfsmönnum HÍ á svona nálgun og áhugasamir mega gjarnan hafa samband til að taka þátt í tilraunum.

Annar möguleiki er að beita spunagreind í námsmáti. Þó þarf sérstaklega að passa sig á hvernig einkunn er gefin. Fyrir ritgerðir er t.d. hægt að útbúa vel skilgreindan matskvarða og stýra spunagreindinni þannig að hún greini fyrst textann út frá matskvarðanum áður en einkunn er gefin³. Með þessu móti er hægt að veita nemendum endurgjöf fyrir en að sjálfsgöðu þarf kennarinn að bera ábyrgð á þessari endurgjöf.

Sumir gætu litið svo á að hér sé vegið að faglegum heiðri kennara. En jafnvel þó einhverjir telji að spunagreind eins og GPT-4 sé ekki hæf til að leysa svona verkefni nuna þá er ljóst, samkvæmt empirískum skólunarlögmálum, að spunagreindin á eftir að verða betri og betri (Hoffmann o.fl., 2022) og á endanum mun hún eflaust ná mannlegri getu í flestum ef ekki öllum verkefnum sem lögð eru fyrir hana.

Hagnýting spunagreindar fyrir nemendur

Nemendur geta einnig notað spunagreind til að bæta textann sinn sjálfir og fengið þannig skjóta endurgjöf. Freistingin er þó til staðar

3 Ef spunagreindin er fyrst beðin um einkunn og svo rökstuðning eru ágætar líkur á að hún gefi handahófskenna einkunn og búi svo til útskýringu sem passar við einkunnina.

og gætu sumir einfaldlega ákveðið að leyfa þessum nýja aðstoðarmanni að leysa verkefni fyrir sig. Nýlega var birt grein í Harvard Business Publishing Education um hvernig nemendur geta beitt ChatGPT með ábyrgum hætti (Mollick og Mollick, 2023). Í greininni er farið yfir hvernig stilla má líkonið til að veita endurgjöf, sem einkakennari, teymisstjóri eða jafnvel sem gervigreindarnemandi þar sem nemandinn sjálfur tekur að sér kennarahlutverkið.

Þegar ChatGPT er stillt sem einkakennari þá leysir það ekki verkefni fyrir nemandann heldur hjálpar honum að taka skref í átt að réttri lausn með því að spyrja leiðandi spurninga. Líkanið hvetur nemendur til að útskýra hvað þeir eru að hugsa og getur gefið vísbendingu ef nemandinn er strand. Þegar nemandinn telur sig hafa leyst dæmi eða skilið eitthvað hugtak biður líkanið nemandann um að skrifa lausnina niður með eigin orðum til að staðfesta að nemandinn hafi meðtekið efnið.

Ótal tækifæri eru til staðar til að beita ChatGPT með ábyrgum hætti en rannsaka þarf hvaða leiðir henta nemendum best.

Áhyggjur og gagnrýni

Við innleiðingu gervigreindar í skólastarfi vakna ýmsar áhyggjur og er ein þeirra t.d. skortur á samskiptum. Í hefðbundnu skólastarfi eru það m.a. samskipti kennara og nemenda sem skapa hvetjandi og auðgandi námsumhverfi. Hlutverk okkar sem kennara er að viðhalda góðu námsumhverfi og passa upp á að nemendur einangrist ekki.

Einnig eru til staðar áhyggjur af friðhelgi einkalífs. Þó að gagnasöfnun og greining gagna til að persónugera námsreynslu sé gagnleg, vekur það upp áleitnar spurningar um geymslu gagna, aðgengi og framtíðarnotkun. Spyrja má hvort það sé í lagi að einkarekið fyrirtæki hafi aðgengi að gögnum um námsframvindu heillar þjóðar? Þá má nefna ótta við þá bjögun sem gervigreindarlíkon geta búið yfir. Hætta er á að þessari bjögun verði viðhaldið eða hún jafnvel aukin í kennsluefni eða námsmáti. Gervigreind eins og í smáforritinu Tiktok virðist til dæmis vera að ala á

2 Þá hafa leitarvélur á borð við perplexity.ai, elicit.org og phind.com útfært svipaða virkni sem er mun áreiðanlegri leið til að fá réttar upplýsingar.

fordómum hjá ungu fólki og hvetja það til að beita hatursorðræðu í garð minnihlutahópa.

Að lokum má nefna efnahagsleg áhyggjuefni því aðgengi að góðri gervigreind verður að öllum líkindum ekki ókeyps í framtíðinni og það gæti það stuðlað að aukinni mismunni í samfélaginu.

Vangaveltur um það sem koma skal

Hver er þá þörfin fyrir kennarann? Hugsanlega er margt að fara að breytast. Terrence Sejnowski, sérfræðingur á sviði gervigreindar og reiknifræðilegra taugavísinda, hélt erindi fyrir nokkrum árum þar sem hann fullyrtaði að þegar gervigreind færi að kenna okkur myndi allt gerast hraðar og nemendur ná lengra á styttri tíma. Einkakennslan væri skilvirkasta form kennslu því kennarinn gæti tekið mið af veikleikum og styrkleikum nemandans. Áður var einkakennslan aðeins á færi þeirra allra ríkustu en með spunagreind verður hún innan seilingar fyrir marga.

Það er erfitt að segja til um hvað framtíðin ber í skauti sér. Hugsanlega verða allir með einkakennara í formi gervigreindar og við kennararnir verðum verkefnastjórar í stefnumótunarhlutverki – en þangað til þurfum við að þreifa fyrir okkur og finna réttu leiðirnar til að hagnýta spunagreind með ábyrgum hætti.

Heimildir

- Allen, A. (2016, 10. júní). *The 'three black teenagers' search shows it is society, not Google, that is racist*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/jun/10/three-black-teenagers-google-racist-tweet>
- Bensinger, G. (2023, 21. febrúar). *Focus: ChatGPT launches boom in AI-written e-books on Amazon*. Reuters. <https://www.reuters.com/technology/chatgpt-launches-boom-ai-written-e-books-amazon-2023-02-21/>

- Christian, B. (2020). *The alignment problem: Machine learning and human values*. W. W. Norton & Company.
- Creamer, E. (2023, 20. september). *Amazon restricts authors from self-publishing more than three books a day after AI concerns*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/books/2023/sep/20/amazon-restricts-authors-from-self-publishing-more-than-three-books-a-day-after-ai-concerns>
- Hoffmann, J., Borgeaud, S., Mensch, A., Buchatskaya, E., Cai, T., Rutherford, E., Casas, D. de L., Hendricks, L. A., Welbl, J., Clark, A., Hennigan, T., Noland, E., Millican, K., Driessche, G. van den, Damoc, B., Guy, A., Osindero, S., Simonyan, K., Elsen, E., ... Sifre, L. (2022, 29. mars). *Training compute-optimal large language models*. *arXiv:2203.15556*. arXiv. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2203.15556>
- Milmo, D. (2023, 1. september). *Mushroom pickers urged to avoid foraging books on Amazon that appear to be written by AI*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/technology/2023/sep/01/mushroom-pickers-urged-to-avoid-foraging-books-on-amazon-that-appear-to-be-written-by-ai>
- Mollick, E. og Mollick, L. (2023, 25. september). *Student use cases for AI*. Harvard Business Publishing Education. <https://hbsp.harvard.edu/inspiring-minds/student-use-cases-for-ai>
- OpenAI. (2023, 27. mars). *GPT-4 Technical Report*. *arXiv:2303.08774*. arXiv. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2303.08774>
- Perrigo, B. (2023, 18. janúar). *Exclusive: OpenAI used Kenyan workers on less than \$2 per hour to make ChatGPT less toxic*. Time. <https://time.com/6247678/openai-chatgpt-kenya-workers/>
- Vincent, J. (2018, 12. janúar). *Google 'fixed' its racist algorithm by removing gorillas from its image-labeling tech*. The Verge. <https://www.theverge.com/2018/1/12/16882408/google-racist-gorillas-photo-recognition-algorithm-ai>
- Walkington, C. A. (2013). Using adaptive learning technologies to personalize instruction to student interests: The impact of relevant contexts on performance and learning outcomes. *Journal of Educational Psychology*, 105(4), 932. <https://doi.org/10.1037/a0031882>

FRÉTTIR

Kennsluviðurkenning VoN

Kennsluviðurkenning Verkfræði- og náttúruvísindasviðs hefur verið veitt árlega frá árinu 2019 og hljóta tveir kennarar hana hverju sinni fyrir lofsverðan árangur, eða sérstök nýmæli í kennslu, ýmist vegna kennslu í námskeiðum, leiðbeiningar eða kennsluþróunar. Viðurkenningin var veitt í fjórða sinn á sviðsþingi Verkfræði- og náttúruvísindasviðs 29. nóvember 2022. Þeir kennarar sem hlutu viðurkenninguna að þessu sinni voru þau Bjarni Ásgeirsson, prófessor í lífefnafræði við Raunvísindadeild, og Sigríður Rut Franzdóttir, dósent í líffræði við Líf- og umhverfsvísindadeild.

Á myndinni eru Sigríður Rut Franzdóttir og Þóra Kristín Bjarnadóttir sem tók við viðurkenningunni fyrir hönd Bjarna Ásgeirssonar.

Mynd: Kristinn Ingvarsson

„Ruslakista“ eða „gæðafólk“:

Upplifun nýráðinna lektora við Háskóla Íslands á stuðningi við kennslu og rannsóknir

Mynd: ©Kristinn Ingvarsson

Renata Emilsson Peskova, lektor við Deild kennslu- og menntunarfræði Háskóla Íslands og Ingibjörg Ósk Sigurðardóttir dósent við Deild kennslu- og menntunarfræði Háskóla Íslands

Af hverju þessi rannsókn?

Þegar nýr lektor hefur störf við Háskóla Íslands (HÍ), þarf hann upplýsingar og stuðning til þess að geta gegnt starfi sínu af fagmennsku og alúð. Háskóli Íslands er flókið vinnuumhverfi og starf lektors er margslungið, en starfslýsing gerir kröfur um rannsóknir, kennslu og stjórnun. Báðir höfundar þessarar greinar hafa nýlega verið ráðnir sem lektorar við Menntavísindasvið HÍ en höfðu áður verið í hlutverkum adjúnkts I og adjúnkts II, stundakennara, verkefnastjóra og doktorsnema við sama svið. Eftir margra ára óvissu og skammtímasamninga í mismunandi hlutverkum og störfum fengust langtímaráðningar og þeim fylgdu ýmis þægindi og þjónusta. Hins vegar heyrðum við frá samstarfsfólki á okkar sviði og öðrum sviðum HÍ að reynsla nýráðinna lektora er ekki einungis jákvæð. Akademískt starfsfólk talar um ójafnt álag í kennslu og nokkuð algengt er að starfsfólkið brenni út og fari í veikindaleyfi. Þessi rannsókn kortleggur því áskoranir og þarfir nýrra lektora fyrir stuðning við kennslu og rannsóknir, og reynslu þeirra af þeim stuðningi.

Rannsóknin var unnin sem verkefni í námskeiðinu *KEN004F Kennsluþróun og starfendarannsóknir*. Nýráðinn lektor í þessari

rannsókn er skilgreindur sem lektor sem hefur starfað í allt að þrjú ár. Meginrannsóknarspurningin var: Hver er upplifun nýráðinna lektora á stuðningi við kennslu og rannsóknir á Menntavísindasviði og á öðrum sviðum HÍ? Undirspurningar eru tvær: 1. Hverjar eru áskoranir og hindranir í starfi nýrra lektora, hvað varðar kennslu og rannsóknir? 2. Hvaða jákvæðu reynslu hafa nýráðnir lektorar við HÍ af stuðningi við kennslu og rannsóknir?

Við upphaf lektorstarfsins

Nýtt akademískt starfsfólk mætir ýmsum áskorunum í starfi og tekur að sér ýmis ábyrgðarhlutverk en um leið öðlast það sjálfstæði og sveigjanleika í starfi. Á sama tíma eru miklar kröfur gerðar til þess að vera virkir rannsakerndur og birta reglulega ritrýnd verk. Þetta getur leitt til samkeppni og er oft á kostnað einkalífs og andlegrar heilsu sem gæti verið varasamt ef háskólar vilja halda í starfsfólkið og nýta krafta þess til framtíðar. Háskólar geta skapað umhverfi sem styður við starfsfólkið og stuðlar að samvinnu (Sutherland, 2018a). Stuðningur fyrir akademískt starfsfólk þarf að vera til staðar fyrir alla út starfsævina (Sutherland, 2018b).

Að læra af reynslunni

Starfendarannsóknir stuðla að umbótum í eigin starfi en þær þjóna einnig þeim tilgangi að deila eigin reynslu með öðrum (Hafþór Guðjónsson, 2008, í Hafdís Guðjónsdóttir, 2011). Starfendarannsóknir byggja á ígrundun og sjálfsrýni og þær eru gerðar með markvissri gagnasöfnun og skráningu í þeim tilgangi

að ígrunda eigið starf á faglegan hátt (Hafdís Guðjónsdóttir, 2011). Samkvæmt McNiff (2010), þróast starfendarannsóknir í ákveðnu ferli. Fyrsti fasi er að taka stöðuna eins og hún er í upphafi, kanna hvaða áskoranir eru til staðar á leiðinni til betri starfshátta og leggja mat á ferlið. Aðrir fasar felast í áætlanagerð, úrbótum í eigin starfi og ígrundun um ferlið. Niðurstöður þessarar greinar byggja á upphafsfasa starfendarannsóknar sem kortleggur stöðuna.

Helstu aðferðir við gagnasöfnun í starfendarannsóknnum eru dagbókarskrif, vettvangsatluganir, viðtöl og skjalagreining (Mertler, 2006; Sagor, 1992; Stringer, 2004, í Hafdís Guðjónsdóttir, 2011). Markmið rannsóknar og rannsóknarspurningar hafa áhrif á val aðferða við gagnasöfnun (Hafdís Guðjónsdóttir, 2011) og svo var einnig í þessari starfendarannsókn. Næstu skref í kjölfar greiningar eru að kynna niðurstöður fyrir mannauðsstjórum á öllum fræðasviðum og í miðlægri stjórnarsýslu HÍ og hvetja þau til að nýta niðurstöðurnar í úrbótaferli.

Framkvæmd starfendarannsóknar

Gögnin í þessari rannsókn voru rannsóknardagbók, ígrundun rannsóknarvinkonu, einstaklings- og rýnihópaviðtöl, auk þess að skoða upplýsingar fyrir nýja starfsmenn og starfsmannahandbók á Menntavísindasviði og sambærileg gögn frá öðrum fræðasviðum (Háskóli Íslands, e.d.). Rýnihópar voru þrjú; þriggja manna hópur frá Menntavísindasviði

með tvo viðmælendur á Teams, tveggja manna hópur sem hittist á staðnum og ræddi saman á ensku, og þriðji hópur var fjögurra manna bæði á Teams og á staðnum. Samtals voru tekin viðtöl við tíu nýráðna lektora; sjö konur og þrjá karla. Fjórir nýráðnir lektorar voru að byrja í starfi við HÍ í fyrsta sinn meðan sex voru með nokkuð langan fyrri starfsferil í öðrum störfum við HÍ, allt að þrettán ár fram að því að þau hlutu ráðningu í stöðu lektors. Rýnihópaviðtöl voru afrituð orðrétt og greind með þema-greiningu (Braun o.fl., 2015). Rannsóknardagbók var einnig skoðuð og rýnd í þeim tilgangi að finna þemu, sem voru síðan tengd við rannsóknarspurningar. Þemagreining hentar vel í rannsóknum sem stýðjast við fjölbreytt gögn (Braun o.fl., 2015, bls. 95). Viðmiða um siðferði rannsókna og persónuvernd var gætt (Háskóli Íslands, 2019; lög um persónuvernd og vinnslu persónuupplýsinga nr. 90/2018; Sigurður Kristinsson, 2003). Hér á eftir er gerð grein fyrir niðurstöðum úr rýnihópaviðtölum.

Niðurstöður

Að fá mentor

Í rýnihópaviðtölum komu til umfjöllunar margir þættir um móttöku, stuðning og þjónustu, samskipti og álitamál. Þeir lektorar sem fengu formlegan mentor voru mjög sáttir við það fyrirkomulag. Tengslin við reyndari kollega og ýmsa rannsóknarhópa eru mikilvæg, bæði vegna aðgangs að upplýsingum og aðgengi að rannsóknartækifærum. Allir þátttakendur voru sammála um að það væri kerfislega betra að úthluta nýráðnum lektorum mentor sem fengi greitt fyrir vinnuna frekar en að ráðgjöfin lenti á góðfúslegu samstarfsfólki. Hins vegar fannst þátttakendunum kaldhæðnislegt að þegar þeir hefðu þurft á aðstoð að halda í stundakennara- og aðjúnkstöðum, hefði enginn stuðningur verið í boði. Með lektorsráðningu eftir mörg ár í vinnuumhverfinu finna þeir ekki fyrir sömu þörf á stuðningi. Einn þátttakandi talaði um að námskeiðið *Inngangur að kennslufræði á háskólastigi* hefði veitt mikinn stuðning í upphafi kennslu.

Að hafa stuðning og tengslanet

Í tengslum við rannsóknir fannst þátttakendunum þeir vera vel settir út frá fyrri reynslu og tengslaneti og fannst það svið ekki mikil áskorun. Hins vegar fengu þeir ekki verulegan stuðning né voru þeir vissir um hvaða stuðningur væri í boði. Þeir hefðu viljað fá betra yfirlit um styrki, umsóknarfresti og hvernig styrkirnir ættu að vera nýttir. Þátttakendurnir töldu einnig að þeir þyrftu betri stuðning við að ákveða hvar ætti að birta rannsóknir. Þátttakendur bentu á að erfitt gæti verið að fóta sig í nýju umhverfi og kynnast kerfinu, vita hvern ætti að spyrja og um hvað. Hins vegar ef tengiliður væri til staðar sem gæti svarað spurningum þá væri mun auðveldara að nálgast upplýsingar.

Kröfur í tengslum við kennslu

Kennslan virðist ekki valda erfiðleikum nema hvað varðar skipulag hennar. Utanumhald um

fjölda kennslutíma og yfirvinnutíma var oft flókið og olli ójafnvægi og óvissu. Það er erfitt að reikna hversu marga tíma kennari þarf að kenna, hversu mörg námskeið á að taka og hversu mörgum tímum námskeiðin skila því nemendur geta skráð sig úr námskeiðum langt inn í misserið. Ef fjöldi tíma í kennslu væri fyrirjáanlegur væri betur hægt að áætla tíma fyrir rannsóknir. Það þarf í raun að kenna fyrsta árið og finna hvernig hlutirnir „rúlla“ til þess að fá tilfinningu fyrir tímum. Stundum bjóða námsbrautir fram of mörg námskeið og fjöldi nemenda er mikill. Þá lendir námsbrautin í að þurfa mikla kennslu og leggur mikla yfirvinnu á starfsfólkið. Á sama tíma er mikil krafa um leiðbeiningu margra lokaverkefna en þátttakandi efaðist hins vegar um að kennarinn gæti veitt tíu eða tuttugu meistaranemum gæðaleiðsögn samtímis. Þátttakendurnir töldu einnig um að það skorti stuðning við kennslu sem miðaði við þær kringumstæður sem kennarinn er í, til dæmis stóra eða litla hópa, staðkennslu, fjarkennslu eða blandaða kennslu.

Tékklistinn fyrir nýráðna lektora

Þátttakendur töldu að það þyrfti handbók eða tékklista fyrir nýráðna lektora. Upplýsingar fyrir nýráðna lektora sem fást í upphafi starfstímabilsins miða við fólk sem er nýbyrjað í háskóla en síðan eru aðrar margslungnari upplýsingar sem skipta miklu máli en erfitt er að spyrja um þær ef maður veit ekki um hvað á að spyrja. Aðgengi að upplýsingum var oftast tilviljanakennt en það var verra þegar nýráðnir lektorar komu erlendis frá eða höfðu enga fyrri reynslu í störfum við HÍ. Þátttakendurnir töldu einnig þörf á að fá aðstoð við að finna jafnvægi á milli umfangs kennslu og rannsókna. Það þarf að hjálpa fólki að gera sér grein fyrir að ef það tekur of mikla yfirvinnu þá hefur það áhrif á afköst í rannsóknum. Finna þyrfti út úr mörgu upp á eigin spýtur og læra af reynslunni. Stuðningurinn sem þátttakendurnir fengu varðandi kennslu og rannsóknir frá samstarfsfólki væri ekki kerfisbundinn og því rötudu sumar upplýsingar ekki til þeirra því hreinlega gleymdist að koma þeim á framferi.

Heilbrigðari vinnukúltúr

Þátttakendum fannst þeir standast lágmarkskröfur sem gerðar væru til þeirra, þ.e.a.s. sjö punkta í matskerfinu og 780 kennslutíma á ári; hins vegar fannst þeim að til þeirra væru gerðar óbeinar kröfur um að taka að sér mikla yfirvinnu og birta oft í virtum tímaritum. Orð féllu um óheilbrigðan vinnukúltúr, kvíða og áhyggjur sem fólk upplifði í tengslum við þessar óbeinu kröfur. Óhentugt starfsumhverfi sem stýður ekki unga rannsakendur í þeirra vinnu getur einnig valdið því að þeir samsami sig ekki við vinnustaðinn og íhugi að hætta störfum. Mörg atriði voru óljós í upphafi lektorstarfsins hvað varðar kennslutíma, úthlutun námskeiða og utanumhald kennsluskyldu. Móttökur voru góðar en ekki nægilega ítarlegar og skipulagðar og lektor upplifði valdaleysi, skort á stöðugleika og óvissu.

Lærdómurinn úr starfendarannsókninni

Stuðningur sem þurfti að sögn nýráðinna lektora skiptist á fyrstu daga, vikur og mánuði í starfinu þar sem þörf var á upplýsingapakka í formi tékklista eða handbókar sem myndi auðvelda nýráðnum lektorum upphaf starfsins og bæta skilning á starfssumhverfi og starfinu. Hins vegar var talað um stuðning til lengri tíma við kennslu og rannsóknir sem allt akademískt starfsfólk þarf til þess að veita gæðakennslu og stunda gæðarannsóknir. Það er í samræmi við niðurstöður Sutherland (2018b) að stuðningur við akademískt starfsfólk, bæði faglegur og persónulegur, þarf að vera til staðar fyrir alla rannsakendur í gegnum alla starfsævi þeirra.

Upplifun lektora á stuðningi við kennslu var alla jafna jákvæð. Öllu máli skiptir að fá aðgang að mentor og/eða reyndari kollega sem getur veitt þær upplýsingar sem vantar. Stodþjónustan veitir aðstoð, og var þjónustu á Menntavísindasviði sérstaklega hrósað, en um leið var talað að mjög sérhæfðum fyrirsprungum fengist ekki svarað eða lengi þyrfti að biða eftir aðstoð. Nýráðnir lektorar sem voru áður í störfum stundakennara og aðjúnkta þekktu vel til námsumhverfis og kennslufyrirkomulags, en einnig töldu þeir sem voru nýkomnir í kennsluna það ekki valda þeim vandræðum. Eitt vandamál við kennsluráðgjöf frá Kennslusviði var að hún miðaði ekki við bland af stað- og fjarkennslu eins og hún tíðkast á Menntavísindasviði, en hins vegar veitti Kennslusvið fljótt svör við fyrirsprungum. Úthlutanir kennslustunda voru stundum óljósar og olli það óöryggi. Stuðningur við rannsóknir var umdeildari og flóknari að sögn þátttakenda. Þá vantaði bæði hagnýtar upplýsingar, ráðgjöf og stuðning, aðgang að bestu tímaritum, verulegan stuðning við umsóknir í samkeppnis-sjóði, aðgengi að dýrum greiningarforritum, en einnig vantaði hvatningu til að birta í virtum alþjóðlegum tímaritum því svokallað punktakerfi, eða matskerfi sem er notað við HÍ, hvetur í raun ekki til þess að miða hátt. Nýráðnir erlendir lektorar sem hófu störf við HÍ höfðu enn meiri þörf á stuðningi og ráðgjöf því þeir höfðu ekki áður öðlast þekkingu um kerfi og viðteknar venjur við háskólann.

Stuðningur við kennslu og rannsóknir fyrir nýráðna lektora skiptir öllu máli því þeir bera þungann af kennslu, eru að leggja grunn að sínum akademíska ferli og rannsóknum, og eru oftast snemma settir í stjórnendahlutverk. Þeir eru líka oft með ung börn heima, þurfa að finna jafnvægi og takt í starfinu og samræma það við einka- og fjölskyldulíf. Þetta er stórt og mikilvægt verkefni í ljósi þess að akademískt starfsfólk brennur reglulega út og þarf þá að yfirgefa starfsstaðinn til langs tíma. Til að mynda finnst um 75% akademískra starfsmanna þeir vinna við HÍ undir miklu vinnuálagi (Helga Eden Gísladóttir og Þórhildur Guðjónsdóttir, 2022). Þetta samræmist niðurstöðum Sutherland (2018b) um að háskólar þurfi að hlúa að sínu starfsfólki og helst hafa heildræna nálgun við það, styðja við kennslu,

rannsóknir og einstaklinginn og stuðla að samstarfi meðal starfsfólks. Það eru hagsmunir háskólans að hlúa að nýráðnum lektorum, bæði vegna þess að þeir sinna grunnþjónustu háskólans, eða kennslu og rannsóknum, og vegna þess að á þeirra starfi byggist gott orðspor háskólans á alþjóðlegum vettvangi og til framtíðar. Gæðastarf akademísku starfsfólks leiðir af sér gæðakennslu og gæðarannsóknir og veitir gæðamenntun háskólanemenda. Í rannsókninni heyrast varkárar raddir sem vara við markaðsvæðingu háskólans og forgangsröðun magns fram yfir gæði. Ungt akademískt starfsfólk í rannsókninni sýnir alúð og áhuga á að starfa við HÍ en þó heyrast nokkur gagnrýni og ósk um að nýtt starfsfólk sé metið að verðleikum. Það er von okkar rannsakenda að raddir í þessari rannsókn heyrast og að tími sem lektorarnir veittu þessari rannsókn skili sér í bættu starfsumhverfi þeirra til framtíðar. Við viljum hér með þakka öllum þeim nýráðnu lektorum sem gáfu sér tíma og treystu okkur fyrir reynslu sinni.

Heimildir

- Braun, V., Clarke, V., og Terry, G. (2015). Thematic analysis. Í P. L. Rohleder og A. C. Lyons (ritstjórar), *Qualitative research in clinical and health psychology* (bls. 95–112). Palgrave Macmillan.
- Hafís Guðjónsdóttir. (2011). Rýnt í vinnubrögð starfendarrannsókna: Ólíkar leiðir við gagnaöflun. *Ráðstefnurit Netlu – Menntakvika 2011*. <https://netla.hi.is/serrit/2011/menntakvika2011/010.pdf>
- Háskóli Íslands. (e.d.) *Ugla*. <https://ugla.hi.is/>
- Háskóli Íslands. (2019). *Síðareglur*. <https://www.hi.is/haskolinn/sidareglur>
- Helga Eden Gísladóttir og Þórhildur Guðjónsdóttir. (2022). *Kulnunaréinkenni meðal starfsmanna og kennara í háskólum: Rannsókn á tíðni kulnunaréinkenna ásamt atbugun á próffræðilegum eiginleikum íslenskrar þýðingar BAT mælitækis* [óútgefin bakkalárritgerð, Háskóli Íslands]. Skemman.is. <http://hdl.handle.net/1946/41343>
- Lög um persónuvernd og vinnslu persónuupplýsinga nr. 90/2018. <https://www.althingi.is/lagas/nuna/2018090.html>

- McNiff, J. (2010). *Action research for professional development: Concise advice for new (and experienced) action researchers*. September Books.
- Sigurður Kristinnsson. (2003). Siðfræði rannsókna og siðanefndir. Í Sigríður Halldórsdóttir (ritstjóri), *Handbók í aðferðafræði rannsókna* (bls. 71–88). Háskólinn á Akureyri.
- Sutherland, K. A. (2018a). Cultivating connectedness and generosity in universities: A view of early career academic experiences in Aotearoa, New Zealand. *On Education. Journal for Research and Debate*, 1(3), 1–6. https://www.oneeducation.net/wp-content/uploads/2018/12/10.17899_on_ed.2018.3.8.pdf
- Sutherland, K. A. (2018b) Holistic academic development: Is it time to think more broadly about the academic development project? *International Journal for Academic Development*, 23(4), 261–273. <https://doi.org/10.1080/1360144X.2018.152457>

FRÉTTIR

Fjórtán framúrskarandi kennarar teknir inn í Kennsluakademíu opinberu háskólanna

Fjórtán framúrskarandi háskólakennarar teknir inn í Kennsluakademíu opinberu háskólanna í sérstakri athöfn sem fram fór á Litla Torgi í HÍ, föstudaginn 3. nóvember, 2023. Það eru:

Benedikt Steinar Magnússon, dósent við Raunvísindadeild Háskóla Íslands

Berglind Eva Benediktsdóttir, dósent við Lyfjafræðideild Háskóla Íslands

Guðmundur Ævar Oddsson, prófessor við Félagsvísindasvið Háskólans á Akureyri

Heiða María Sigurðardóttir, prófessor við Sálfræðideild Háskóla Íslands

Helga Helgadóttir, lektor við Lyfjafræðideild Háskóla Íslands

Hróbjartur Árnason, lektor við Deild menntunar og margbreytileika Háskóla Íslands

Jette Jørgensen Mebrouk, lektor við Hjúkrunarfræðideild Háskólans á Akureyri

Kári Kristinnsson, prófessor við Viðskiptafræðideild Háskóla Íslands

Magnús Þór Torfason, dósent við Viðskiptafræðideild Háskóla Íslands

Pétur Henry Petersen, prófessor við Læknadeild Háskóla Íslands

Sigríður Guðmarsdóttir, dósent við Guðfræði- og trúarbragðafræði Háskóla Íslands

Sigríður Rut Franzdóttir, dósent við Líf- og umhverfisvísindadeild Háskóla Íslands

Sigrún Ólafsdóttir, prófessor við Félagsfræði-mannfræði- og þjóðfræðideild Háskóla Íslands

Pröstur Olaf Sigurjónsson, prófessor við Viðskiptafræðideild Háskóla Íslands

Meðlimir Kennsluakademíunnar hafa allir verið mjög virkir í þróun kennsluhátta og brautryðjendur í nemendamíuðum og virkum kennsluáferðum.

Þjónusta við nemendur sem ekki hafa íslensku að móðurmáli

Mynd: ©Kristinn Ingvarsson

Sigurður Örn Stefánsson, sitjandi formaður kennslunefndar VoN og prófessor við Raunvísindadeild Háskóla Íslands

Þann 9. maí síðastliðinn var 20. sviðsþing Verkfræði- og náttúruvísindasviðs haldið með yfirskriftinni *Tungumál, tækni og tímamót*. Meginumfjöllunarefni þingsins voru áskoranir í tungumálaþjónustu í kennslu og samskiptum við nemendur sem ekki hafa íslensku að móðurmáli. Í Háskóla Íslands gildir sú almenna regla að kennsla í grunnnámi skuli fara fram á íslensku nema sérstakar aðstæður krefjist annars, en um þetta er meðal annars fjallað í málstefnu háskólans. Háskóli Íslands er á hinn bóginn opin og alþjóðlegur skóli með ríkar áherslur á fjölbreytileika og því þarf að gæta þess að þessi tvö sjónarmið geti þrífist hlið við hlið. Til þess að átta okkur á umfangi tungumálategndrar vinnu, sendum við út spurningakönnun til kennara sviðsins þar sem kannað var hversu mikill tími fer í aukna þjónustu við nemendur sem ekki hafa íslensku að móðurmáli og viðhorf kennara til þess að veita slíka þjónustu. Niðurstöðurnar sýndu með afgerandi hætti að kennarar eru almennt viljugir að veita nemendum aukna þjónustu eins og að þýða prófverkefni og heimaverkefni yfir á ensku og að vera í samskiptum við nemendur á ensku. Auk þess voru kennarar viljugir til að veita enn meiri þjónustu en þegar er gert. Athygli vekur að um fjórðungur kennara sagðist eyða að minnsta kosti klukkustund á viku í þessa þjónustu og í umræðum á þinginu kom fram að sú vinna fer jafnvel fram með stuttum fyrirvara, eftir hefðbundinn vinnutíma og án nokkurrar umbunar.

Í upphafi þingsins voru haldnar stuttar framsögur, Sigríður Sigurjónsdóttir, formaður málnefndar HÍ fjallaði um nýlega efnislega endurskoðun á málstefnu Háskóla Íslands, María Dóra Björnsdóttir, deildarstjóri Nemendaráðgjafar HÍ kynnti ýmis úrræði sem nemendum bjóðast hjá Nemendaráðgjöfinni og Nílsína Larsen Einarsdóttir verkefnisstjóri á Kennslusviði HÍ kynnti verkefnið Sprettur sem gengur út á að aðstoða framhaldsskólánema með innflytjendabakgrunn, sem koma úr fjölskyldum þar sem enginn hefur háskólamenntun, með margvíslegum hætti (t.d. með félagslegum, námslegum eða fjárhagslegum stuðningi). Að lokum fór Hjálmtýr Hafsteinson, dósent á Verkfræði- og náttúruvísindasviði yfir áskoranir og tækifæri sem felast í ChatGPT og gervigreind.

Að fyrirlestrunum loknum var þátttakendum þingsins skipt í hópa þar sem ofanefndar áskoranir voru ræddar út frá afmörkuðum spurningum sem hver hópur fékk. Hóparnir gerðu svo grein fyrir athugasemdum og hugmyndum um mögulegar lausnir. Í hópavinnunni sköpuðust líflugar umræður og margar góðar athugasemdir bárust að henni lokinni. Vert er að athuga að þegar fjallað er um nemendur sem ekki hafa íslensku að móðurmáli þarf að gera greinarmun á skiptinimum sem dvelja að jafnaði í skamman tíma á landinu og nemendum sem hafa sest hér að. Umræðan sneri mest að síðari hópnum og það sem á eftir kemur miðast fyrst og fremst við hann. Þær hugmyndir sem komu fram sneru meðal annars að því hvernig bæta megi tengslanet nemenda, hvað má betur fara í þýðingavinnu og hvernig bæta megi upplýsingagjöf til kennara.

Þátttakendur stungu upp á ýmiss konar lausnum sem höfðu það sameiginlegt að bæta tengslanet nemendahópsins, þar má nefna mentora-kerfi, hópavinnu, stöðtíma og vinnustofur. Sprettur var einnig nefndur sem góð fyrirmynd að slíkri lausn.

Annað atriði sem var talsvert fjallað um tengist þýðingavinnu. Stungið var upp á að efla iðorðasöfn og kenna nemendum að nota þau, og jafnvel útbúa iðorðasöfn fyrir einstök námskeið þar sem helstu hugtökum námskeiðs er safnað saman. Ef vel er að því staðið í upphafi gæti það dregið úr vinnuálagi kennara til lengri tíma.

Auk þess var nefnt að mikilvægt er að upplýsingagjöf sé skýr þannig að kennarar fái samræmd skilaboð um hvaða þjónustu er ætlast til að sé veitt og að hún sé metin í vinnuframlagi þeirra. Þannig geti nemendur vitað hvaða þjónustu þau geta búist við að fá og hvernig þau bera sig að við að óska eftir henni.

Við val á aðgerðum skiptir máli að leitað sé til nemenda sem ekki hafa íslensku að móðurmáli eftir upplýsingum um hvers konar aðstoð þau telji mesta þörf á. Það verkefni er þó vissum erfiðleikum bundið þar sem nemendahópurinn er fjölbreyttur og þessir nemendur eru ekki auðkenndir sérstaklega í kerfinu. Vegna aukinna fólksflutninga og hernaðarbróts í heiminum má þó búast við að hópurinn fari stækkandi á næstu misserum og því mikilvægt að hafa einhverja áætlun um hvernig best er að taka á móti þessum nemendum. Kennslunefnd Verkfræði- og náttúruvísindasviðs mun fylgja verkefninu eftir og værum við þakklát fyrir allar góðar ábendingar og reynslusögur um sambærileg verkefni.

Hjálparhella háskólanemans

Mynd: ©Kristinn Ingvarsson

Rannveig Klara Guðmundsdóttir, hagsmunafulltrúi á réttindaskrifstofu Stúdentaráðs

Svindl eða ekki svindl? Það er eflaust spurning sem liggur mörgum, bæði kennurum og nemendum, á hjarta þegar rætt er um notkun gervigreindar í námi. Það er einnig sú spurning sem ég hef oft fengið inn á mitt borð, frá stúdentum. Ég starfa sem hagsmunafulltrúi á skrifstofu Stúdentaráðs og vinn þar við að veita stúdentum þjónustu, hjálpa þeim að leita réttar síns og gjarnan svara spurningum um hvað má og hvað ekki.

Tilkoma gervigreindar á almennan markað hefur verið áberandi og þá sérstaklega með forritinu ChatGPT. Sömuleiðis hefur orðið mikil fjölgun á málum sem lenda inni á borði hagsmunafulltrúa í tengslum við notkun gervigreindar. Spjallmennnið getur, við fyrstu sýn, gert allt. Í raun væri hægt að líta á spjallmennnið sem eins konar hjálparhönd háskólanemans og gæti ég þess vegna látið spjallmennnið skrifa þessa grein fyrir okkur (en það gerði ég auðvitað ekki). Þetta er þó hjálpartæki, ólíkt flestum öðrum, þar sem notkun þess er verulega umdeild. Gervigreindarforrit líkt og ChatGPT nýta sér texta, skjöl, myndir og hvað sem það finnur á netinu til þess að púsla saman svörum við hverri spurningu. Þetta er í raun eins og risastór alfræðiorðabók sem þú þarft ekki að fletta upp í, heldur kastar hún út þeim svörum sem þig vantar. Þetta, eitt og sér, er þó of gott til að vera satt og með tilkomu gervigreindarinnar hefur nýr streituþáttur myndast hjá stúdentum. Hvenær

má nýta sér hjálp gervigreindarinnar? Má nota hana í opnu gagnaprófi þar sem allt internetið er leyft? Má nota hana til þess að hjálpa við heimaverkfæni? Hvenær má nota hana án þess að það teljist svindl?

Gervigreindin veur ekki síður hræðslu hjá mörgum. Þessi hræðsla birtist í þróun kennslu, sumir kennarar eru hættilir að nota Inspira í prófum og færa allt aftur yfir á blað til þess að koma í veg fyrir notkun gervigreindarinnar. Við sjáum einnig hræðslu meðal nemenda, sem eru óvissir um hversu mikið og hvernig þau mega nýta sér tæknina. Rétt eins og alfræðiorðabækur er gervigreindin þó ekkert nema hjálparhella og til þess að geta nýtt sér hana til góðs þarf að búa yfir ákveðinni þekkingu um hvernig hægt sé að ná fram sem bestu svári. Það þarf að líta á hana sem nýtt verkfæri, sem er ekki á förum og í stað hræðsluáróðurs þarf að taka á móti henni með opnum örmum og nýta hana okkur í hag.

Með þessum breytingum vakna upp aðrar nýjar og spennandi spurningar um tilgang með námi. Ef tölva getur svarað sömu spurningum og tekist er á við í námi, hver er þá tilgangurinn með námi? Þá er mikilvægt að muna að ekkert kemur í stað mannsins og okkar eðlis, jafnvel þó tölvan sé betri en við. Við viljum ekki að kennurum verði skipt út fyrir tölur og að öll þjónusta sé veitt af spjallmennum. Mennt er máttur og engin tölva á eftir að taka það af okkur. Við verðum að nýta þetta sem tækifæri til að endurskoða kennsluhætti, enda kominn tími til. Ef gervigreind getur komist í gegnum námsmat, er það skýrt merki þess að námsmatið sé ekki nógu gott.

Nú þarf að líta til fjölbreyttari og nýstárlegri kennsluhátta og námsmats. Háskólinn þarf þá einnig að bjóða kennurum upp á aukið svigrúm til að tileinka sér slíka kennsluhætti og hvetja til þess að kennarar endurskoði námsmatið. Boða ætti til heilðrænnar sóknar og byltingar í kennsluáðferðum.

Stúdentaráð hefur lagt ríka áherslu á að skýr mörk séu sett, bæði nemendum og kennurum til leiðbeiningar. Þannig geti öll athafnað sig með meira öryggi og við nýtt okkur tæknina til framþróunar í sameiningu. Háskólinn hefur tekið undir þetta sjónarhorn stúdenta og sett m.a. á laggirnar heimasíðu þar sem farið er yfir notkun gervigreindarinnar og reglur fyrir bæði kennara og nemendur (sjá gervigreind.hi.is).

Eitt sinn vorum við hrædd við tilkomu reiknivéla, en nú eru þær viðurkennt hjálpartæki. Getur gervigreindin ekki fetað sömu slóð? Er tilkoma tækninýjunga líkt og gervigreindarinnar ekki einmitt tækifæri til þess að innleiða fjölbreyttari og nútímalegri kennsluhætti?

Notkun gervigreindar í námi og kennslu

Mynd: ©Kristinn Ingvarsson

Hólmfríður Árnadóttir, deildarstjóri við Kennsluvið Háskóla Íslands

Gervigreind (tölvugreind) er hugtak sem notað er um tækni sem þróuð hefur verið til að líkja eftir mannlegri greind og þjálfuð/forrituð í að læra, túlka og vinna að verkefnum sem alla jafna krefjast mannlegrar hugsunar. Spjallgreind (Chat GPT) er gjarnan tiltekin þessa dagana þegar rætt er um gervigreind og þróunin er hröð. Spjallgreindin svarar spurningum með tilvísun í efni á netinu og safnar gögnum alls staðar að. Það þýðir ekki að hún sé í alvöru greind heldur safnar hún saman upplýsingum sem óskað er eftir og svarar líkt og um mann-
eskju sé að ræða. Við höfum reyndar stuðst við gervigreind í þónokkurn tíma, hana má finna í sínum, leitarvélum og öðrum forritum sem við þekkjum og notum. Aðgengi almennings að þessari tækni er mikið og hefur leitt til nýrra áskorana, til dæmis í háskólum. Raunin er sú að við þurfum að aðlagast þeim áskorunum sem gervigreindinni fylgja og þá er gott að upplýsingar um notkun, áreiðanleika, siðferðileg viðmið og reglur séu aðgengilegar og skýrt fram settar. Á heimasíðunni gervigreind.hi.is má finna algengar spurningar og svör er varða gervigreind.

Ótal tækifæri eru fólgin í notkun gervigreindar, hægt er að spyrja spurninga og fá svar um hæl. Hún getur einfaldað, flýtt fyrir og stungið upp á t.d. gátlistum um tiltekið efni eða heimildum og það á ógnarhraða. Hún

getur komið með tillögur að rannsóknarspurningum, sett upp kvarða, unnið texta út frá dæmum, sett fram spurningalista og í raun allt það sem okkur dettur í hug. Hún getur þannig hjálpað okkur að forma eigin hugsanir, bæta við fyrri þekkingu eða komið okkur af stað við verkefni svo dæmi séu tekin. Gervigreindin er þó þeirri ógáfu gædd að hún tekur allar upplýsingar, góðar og misgóðar, og framreiðir þær. Ekkert er um gagnrýna hugsun eða að tillit sé tekið til þess breytileika og þeirrar dýptar sem mannlegur texti eða verkefni taka til. Því þarf að umgangast hana með varúð, með gagnrýna hugsun og siðferði að leiðarljósi og alltaf sannreyna heimildir.

Það getur sannarlega verið gaman og upplýsandi að nýta sér gervigreind og mikilvægt fyrir kennara að þekkja til tækninnar og þeirra möguleika sem hún býður upp á. Um leið er mikilvægt að ítreka að um gervigreind gilda sömu reglur og um aðrar heimildir, hvers kyns hjálpartæki eða búnað í námi og við námsmat. Sjálf segir gervigreindin aðspurð að möguleikar sínir séu óteljandi og byggji á hvernig hún sé fornuð og hvaða gögnum hún hefur aðgang að. Hins vegar sé hún ekki fullkomin og líki ekki algjörlega eftir mannlegri greind því takmarkanir séu á skilningi hennar og getu, en hún læri stöðugt af þeim gögnum sem henni eru veitt.

LOUIS – hæfni þvert á fræðigreinar: Vel sóttar vinnustofur haldnar við HÍ

Mynd: © Kristinn Ingvarsson

Sandra Berg Cepero, verkefnisstjóri við Kennsluvið Háskóla Íslands

H austið 2023 bauð Aurora í samstarfi við Kennsluvið upp á tvær vinnustofur um hæfnirammann LOUIS (e. Learning Outcomes in University for Impact on Society) fyrir starfsfólk skólans. LOUIS er eitt af meginverkfærum Aurora-samstarfsins í kennslu og snýr að eflingu almennrar hæfni nemenda háskólanna, þvert á fræðigreinar.

Leiðbeinandi vinnustofanna var Kees Kouwenaar en hann starfar sem ráðgjafi í alþjóðavæðingu náms og kennslu við Vrije Universiteit (VU) í Amsterdam, Hollandi og hefur unnið við alþjóðavæðingu háskólanáms um árabil.

Vinnustofurnar voru tvær og ætlaðar fyrir tvo ólíka hópa, annars vegar fyrir akademíska kennara og hins vegar fyrir þau sem bera ábyrgð á gæðum náms og kennslu og koma t.d. að endurskoðun námskeiða og námsbrauta. Þátttakendur fengu innsýn í LOUIS-verkfærið og hvernig það nýtist kennurum við að skilgreina og útfæra hæfniviðmið námskeiða. Einnig voru hæfniviðmið námskeiða HÍ skoðuð og borin saman við LOUIS-hæfniviðmiðin.

Góð mæting var á vinnustofurnar, voru þátttakendur almennt áhugasamir og spenntir fyrir LOUIS-verkfærinu og sáu ýmsa möguleika til notkunar þess í námskeiðslýsingum og kennslu almennt.

Vinnustofurnar voru vel sóttar og voru þátttakendur almennt hrifnir af möguleikum LOUIS.

Menntasýn Aurora snýst um að útskrifa nemendur með þá hæfni og hugarfar sem

nauðsynlegt er fyrir komandi kynslóðir til að þrífast í síbreytilegum samfélögum. Til þess þurfa nemendur ekki einungis að búa yfir faglegri þekkingu heldur einnig almennri og persónulegri hæfni sem nýtist þeim út lífið. Í Viðmiðum um æðri menntun og prófgráður er lögð áhersla á að háskólar útskrifi nemendur með slíka hæfni auk þess sem atvinnulífið kallar einnig eftir slíkri hæfni. Þess vegna er mikilvægt að hún sé skilgreind sem hluti af hæfniviðmiðum námskeiða. Hins vegar er oft erfitt að skilgreina almenna hæfni og koma henni í orð þannig að nemendur skilji hvað sé farið fram á þegar hana ber á góma.

Styrkleikar LOUIS felast í framsetningu og skilgreiningum á sextán hæfnipáttum sem ná til mikilvægrar almennrar hæfni nemenda. Hver og einn hæfnipáttur er síðan samansettur af nokkrum undirpáttum með nákvæmum

lýsingum sem auðveldar kennurum að velja hæfnipætti og flétta þá inn í eigin námskeið. Notagildi LOUIS er því ótvírætt fyrir kennara en ekki síður fyrir nemendur. Kennarar geta útskýrt kröfur námskeiðsins um almenna hæfni á auðskilinn hátt en um leið sýnt nemendum fram á leiðir sem auðvelda þeim að ná þeirri almennu hæfni sem lögð er áhersla á í námskeiðinu. Auk þess nýtist LOUIS nemendum einkar vel til að skilja og þekkja hvaða almennu hæfni þeir byggja upp í námi og taka með sér úr námskeiðum – hæfni sem nýtist þeim út lífið.

LOUIS-hæfniramminn skiptist í sextán hæfniramma sem hafa hver um sig nokkra undirhæfniflokka.

Kennslunefnd Hugvísindasviðs

2022–2023

Mynd: ©Kristinn Ingvarsson

Arnfríður Guðmundsdóttir, prófessor við Guðfræði- og trúarbragðadeild Háskóla Íslands og Rannveig Sverrisdóttir, kennsluþróunarstjóri Hugvísindasviðs og lektor við Íslensku- og menningardeild Háskóla Íslands

Öflugt námssamfélag – samstarf kennara og nemenda

Kennslunefnd HUG hóf skólaárið haustið 2022 á að vinna úr þeim upplýsingum sem kennsluþing að vori skilaði. Niðurstaðan varð minnisblað sem bar heitið „Eflum námssamfélagið“ og voru þar dregnar fram aðaláherslur sem komu frá þátttakendum kennsluþings. Námssamfélagið var í forgrunni og sátt um að efling þess væri samstarfsverkefni kennara og nemenda. Áréttað var mikilvægi þess að nemendur hittist í rauntíma, eigi sameiginlega upplifun og séu hluti af hópnum. Þar skipti mæting og þátttaka nemenda höfuðmáli en kennarar geti einnig stuðlað að þessu, t.d. við hönnun námskeiða þar sem þeir geti búið til tækifæri fyrir nemendur með vel skipulagðri hópvinnu og jafningjamati. Ekki ráði úrslitum hvort námskeið séu kennd í stað- eða fjarnámi en í tilvikum fjarnáms hafi kennarar tækifæri til að nýta sér kosti stafræna kennsluhátta til að efla námssamfélagið, t.d. með vendikennslu, nota herbergjaskipan fyrir hópvinnu o.þ.h. Kennslunefndin hefur í starfi sínu litið til stefnu HÍ 2021–2026. Öflugt námssamfélag rímar augljóslega við mörg markmið stefnunnar, eins og „góður vinnustaður“, „fjölbreytt háskólasamfélag“, „gæði náms í fyrirrúmi“ og „mannaður og starfsgleði“. Það er skoðun kennslunefndar að með því

að efla námssamfélag nemenda á sviðinu sé vellíðan þeirra höfð að leiðarljósi og þannig megi laða að metnaðarfullt fólk með fjölbreyttan bakgrunn, bæði starfsfólk og nemendur. Nefndin telur fjölmargar ástæður fyrir því að vinna á árinu 2023 enn frekar að þessu markmiði, m.a. með samtali og aukinni fræðslu til kennara.

Rabbbundir kennsluársins 2022–2023 tengdust áherslum sem komu fram á kennsluþinginu í maí 2022. Í upphafi haustmissisris var rabbbundur með sviðsforseta, þar sem kennurum gafst færi á að ræða við sviðsforseta um þau mál sem efst voru á baugi í byrjun kennsluársins. Í öðrum kennsluþingum misserisins var fjallað um kennsluáðstöðu, samkenntu stað- og fjarnema og þróun meistaranáms. Á vormisseri var áherslan á líðan nemenda á tímum covid og áframhaldandi afleiðingar þess. Kynnt var mentorakerfi sem notað hefur verið hjá nemendum í almennri bókmenntafræði með góðum árangri, en einnig niðurstöður úr könnun þar sem nemendur voru spurðir um leiðir til að styrkja félagstengslin sín á milli.

Kennslunefnd HUG stóð fyrir kennsluþingi 12. maí sl. þar sem áherslan var áfram á námsamfélagið. Yfirskrift kennsluþingsins 2023 var *Öflugt námssamfélag – aukin gæði í námi og kennslu*. Á þinginu kynnti Margrét Guðmundsdóttir verkefnisstjóri hjá Hugvísindastofnun niðurstöður könnunar um félagslíf og félagstengsl á Hugvísindasviði. Rakel Anna Boulter forseti sviðsráðs Hugvísindasviðs og fulltrúi stúdenta í kennslunefnd fjallaði um sýn nemenda á námssamfélagið. Þá kynntu Sif Ríkarðsdóttir prófessor og Ragnar Ágúst Nathanaelsson grunnemi í almennri bókmenntafræði mentorakerfi fyrir nýnema.

Að erindum loknum fóru fram umræður í hópnum. Hópstjórar kynntu að lokum helstu niðurstöður úr umræðuhópnum og í framhaldinu voru almennar umræður.

Kennslunefnd Hugvísindasviðs skipaðu skólaárið 2022–2023 Arnfríður Guðmundsdóttir, formaður og fulltrúi Guðfræði- og trúarbragðafræðideildar, Ásta Ingibjartsdóttir fulltrúi Mála- og menningardeildar, Rannveig Sverrisdóttir fulltrúi Íslensku- og menningardeildar, Viðar Pálsson fulltrúi Deildar heimspeki, sagnfræði og fornleifafræði, Matthew Whelpton kennsluþróunarstjóri Hugvísindasviðs, Rakel Anna Boulter fulltrúi nemenda og Bernharð Antoniussen kennslustjóri Hugvísindasviðs. Á haustönn var formaður kennslunefndar í rannsóknaleyfi og gegndi Rannveig Sverrisdóttir formennsku á meðan. Ásrún Jóhannsdóttir leysti Ástu Ingibjartsdóttur á haustmánuðum. Í júní 2023 lét Matthew Whelpton af störfum sem kennsluþróunarstjóri. Matthew stóð vaktina á tímum heimsfaraldurs þegar kennarar þurftu að laga sig að breyttum aðstæðum og taka upp nýja kennsluhætti án nokkurs fyrirvara. Stuðningur hans við kennara sviðsins á krefjandi tímum var ómetanlegur og voru honum þökkuð frábærlega unnin störf í lok kennsluþingsins í maí sl. Rannveig Sverrisdóttir tók við sem nýr kennsluþróunarstjóri á Hugvísindasviði þann 1. júlí.

**HÁSKÓLI
ÍSLANDS**

Kennslumiðstöð Háskóla Íslands

Setberg, Hús kennslunnar / Suðurgata 43 / 102 Reykjavík / 525 4447 / www.setberg.hi.is

ISSN 2298-9595 (prentuð útgáfa)
ISSN 2298-9978 (rafræn útgáfa)